

MASTEROPPGAVE

HEMMELIGHOLDETS MAKT

HVORDAN KONSTRUERER HEMMELIGHOLD SAMARBEIDSPRAKSIS
MELLOM POLITIETS SIKKERHETSTJENESTE OG DEN KONGELIGE
POLITIESKORTE?

BØRGE STØYLEN

MASTER I POLITIVITENSKAP 2012-2015

Hemmelig kunnskap preger forholdet mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Den kongelige politieskorte. Denne oppgaven undersøker hvordan hemmelighet påvirker kommunikasjon, identitet og maktforhold i disse organisasjonene, og på den måten er med på å konstruere samarbeidspraksis

Sammendrag

Tittel: Hemmeligholdets makt

Hvordan konstruerer hemmelighold samarbeidspraksis mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Den Kongelige politieskorte?

Student: Børge Støylen

Veileder: Prof. Stig O. Johannessen ved Universitetet i Nordland

Utgivelse: Oslo, 2016

I samarbeidet mellom Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Den Kongelige politieskorte (DKP), er gradert informasjon et gjennomgripende tema. I sitt høringsvar til Traavikutvalget understreker PST at livvaktjenesten har stor nytte av etterretningstilgangen som er i en nasjonal sikkerhetstjeneste, og at PSTs egen livvaktjeneste (LVPST) daglig blir oppdatert om trusselbildet og aktuelle trusselutøvere.

I denne masteroppgaven viser mine undersøkelser at til tross for i all hovedsak like arbeidsoppgaver og tilsvarende alvorlige konsekvenser ved svikt på ett eller annet punkt i utførelsen, lider DKP av mangelfull tilgang og nærhet til den oppdaterte etterretningsinformasjonen som LVPST har tilgang til. Dagens organisering av politiets livvaktjeneste, legger forholdene til rette for en lite hensiktsmessig praksis for hvordan hemmelig informasjon deles og nyttiggjøres mellom de to organisasjonene. PST er formelt definert som en hemmelig tjeneste, mens DKP ikke er det. Dette legger klare føringer på hva PST kan og vil dele av informasjon med DKP som en ekstern aktør. Jeg viser også til at DKP har en ugunstig fysisk plassering ved Det Kongelige slott. Avstanden fra PST-bygget, gjør utvekslingen av graderte dokumenter upraktisk og tidkrevende. I tillegg er den elektroniske infrastrukturen i samarbeidet mellom PST og DKP mangelfull. DKP har alltid manglet tilgang til PST-nett, noe som har forhindret utveksling av gradert informasjon elektronisk. I stedet er man overlatt til fysisk overlevering og videre frakt av gradert informasjon mellom organisasjonene. Manglende tilgang til gradert nett, medfører også tungvinte og tidkrevende tiltak for den enkelte livvakt ved DKP, når gradert kunnskap skal tilegnes.

Men ovennevnte praksis kan også forklares på en annen måte enn at aktørene ganske enkelt forholder seg til styrende regler og rutiner; det som vi kan omtale som struktur. Hemmelighold som overordnet organiserende tema, er med på å konstruere samarbeidspraksis gjennom hvordan det påvirker aktørenes forståelse av makt og identitet, og dermed også kommunikasjonen innad i, og mellom de to organisasjonene. Jeg viser at dette blant annet kan forklares med at hemmelighold, isolasjon, diskresjon og anonymitet har preget innføringen til tjenesten både i POT/PST og DKP. Å holde ting for seg selv har blitt dyrket frem som høyt verdsatte kvaliteter av myndige ledere.

Da spørsmålet om en sammenslåing av livvakttjenesten ved POT/PST og Den Kongelige politieskorte oppstod rundt 1990, vokste tilgangen til etterretningsinformasjon frem som en dominerende diskurs i debatten. Først etablerte *informasjons- og analysediskursen* POT/PST som en rendyrket monopolist på leveranse av nødvendig etterretningsinformasjon. Deretter ble det konstruert en virkelighetsforståelse av at livvakttjenesten er avhengig av nærhet og samlokalisering med etterretnings- og analyseleddet i den hemmelige tjenesten, for å i det hele tatt kunne levere kvalitativt gode livvakttjenester.

Masteroppgaven viser imidlertid at for livvaktene ved Den Kongelige politieskorte, er tilsynelatende ikke denne nærheten like maktpåliggende for tjenesteutførelsen. Min forklaring på dette er at hemmelighold tydeliggjør grensene mellom de som er etablert på innsiden av PST, og de som de samarbeider med på utsiden. Gradert kunnskap blir et virkemiddel i konstruksjonen av en virkelighet bestående av *insidere* og *outsidere*. På den måten forsterkes allerede eksisterende barrierer i vårt samarbeid, ved at det brukes til å holde mennesker utenfor bestemte arenaer for kunnskapsutveksling.

POT *mistet* livvaktene sine til Oslo politidistrikt i 2000, etter det som mange betegnet som et overraskende vedtak av justisminister Dørum. I oppgaven viser jeg at livvakttjenesten ved POT den gang var satt sammen av tjenestemenn som også hadde andre oppgaver i overvåkingstjenesten. De var derfor godt *etablert* i det kraftfulle fellesskapet som et ansettelsesforhold i en hemmelig tjeneste konstituerer. Den tvungne separasjonen som overflyttingen til Oslo politidistrikt representerte, ser ut til å ha virket som en pådriver for den diskursive kampen som senere oppstod, hvor nærhet mellom etterretnings- og analyseleddet og de som skulle utføre nærsikringsoppdrag, ble vektlagt. Dermed skulle man tro at det var naturlig å innlemme DKP i denne praksisen.

Mine undersøkelser tyder imidlertid på at dominerende diskurser samtidig, og i så stor grad, har bidratt til en tydeliggjøring av grensene mellom de som allerede er etablert på innsiden av dette hemmelige fellesskapet og de som er på utsiden, at forslag om en reorganisering eller eventuell inkludering av DKP i PST, ikke har vunnet frem.

I denne masteroppgaven klargjør jeg konsekvensen av en slik ekskludering. DKP er ansvarlig for alle sikringstiltak rundt Kongefamilien i inn- og utland, samt besøkende myndighetspersoner til Norge. Allikevel er organisasjonen uten den nødvendige nærheten til analyse- og etterretningsleddet i PST, som den hemmelige tjenesten selv hevder er så viktig for deres egne livvakter. Gjennom denne avstanden vil hemmelighold som et overordnet tema dirigere våre bevegelser og sende aktørene ut i gjentakende interaksjonsmønstre som – til tross for deres åpenbare kontraproduktivitet – har etablerte seg som et sosialt nettverk av handlinger som tas for gitt. Mine undersøkelser viser at hemmelighold på denne måten også skaper og påvirker maktrelasjoner og identitetsforståelsen til aktørene som inngår i samarbeidspraksisen mellom PST og DKP.

Forord

Vi lever i en verden hvor trusselbildet er mer komplekst og omskiftelig enn kanskje noen gang tidligere. Dette motiverer både enkeltmennesket og statsinstitusjonene hvis ansvar det er å forebygge skadevoldende handlinger mot samfunnet, til å innhente stadig større mengder informasjon som kan bidra til å forhindre hendelser som terrorangrepene den 22. juli 2011. Mens jeg skriver dette, har røyken ennå ikke lagt seg i Paris. Flere hundre uskyldige er rammet av det som er et av de verste og mest avanserte terrorangrepene i Europa siden Den andre verdenskrig. Her hjemme raser bevæpningsdebatten. Mange politiansatte finner det meningsløst å etterkomme vedtaket som sier at den midlertidige bevæpningen av norsk politi skal opphøre; et vedtak som for øvrig ble fattet mer eller mindre samtidig som bombene eksploderte i Frankrike. At Paris har vært en av de best bevoktede byene i verden siden angrepet mot avisen Charlie Hebdo i januar 2015, ser ikke ut til å forstyrre årsak-virkningskonklusjonene som trekkes av de som mener at bare et permanent bevæpnet norsk politi kan forhindre at noe lignende skal skje her hjemme. For det manglet nemlig ikke bevæpnet politi- eller forsvarspersonell, da terroren igjen rammet Paris for noen dager siden.

Det er svært få, om noen, terrorangrep som har blitt forhindret av bevæpnet personell alene. Forebygging av terrorisme er først og fremst drevet av kunnskap. Mye av denne kunnskapen graderes av hensyn til innholdet. Og det er noe av årsaken til at effektiv forebygging av terrorhandlinger er så vanskelig. Etter angrepene i New York den 11. september 2001 snakket man om *Intelligence failure*, og om de store etterretningsorganisasjonene som til sammen kanskje satt med det riktige forsynet av det som var på vei, men som sviktet fordi de ikke snakket sammen (Holbein, 2005). I Norge – etter den 22. juli 2011 – var vi opprørt over *ressursene som ikke fant hverandre*, og en kommisjonsrapport som slo fast at *gjerningsmannen kunne ha blitt stoppet tidligere* (Gjørsv, 2012).

Arbeidet med denne oppgaven har frembrakt en tro på at det først og fremst er riktig kunnskap formidlet til de riktige menneskene på riktig tidspunkt, som kan forhindre den type angrep som vi alle frykter. Når effektiv forebygging av terror er målet, burde debatten om bevæpning av norsk politi, heller dreies over til en kunnskapsdebutt; hvordan skal man sørge for at de som *må* vite får vite? Hvordan skal man sørge for at formidling av kunnskap som kan stoppe terroristene ikke hindres av kontraproduktive maktrelasjoner, eller går seg vill i byråkratiets irrganger av rutiner, vaner, instruksjoner og tradisjoner?

I forarbeidene til denne oppgaven, leste jeg mang en avhandling som kunne gi meg en pekepinn på hvordan en masteroppgave finner sin form. Forordene i disse oppgavene overrasket meg. Den ene og den andre ble takket; som om en Nobel-pris var utdelt. Det kunne da umulig være så utfordrende å fullføre en mastergrad? Her og nå gir jeg en uforbeholden unnskyldning til forfatterne av alle disse forordene. Dere hadde rett, jeg tok feil. Det *er* virkelig en så tung prosess å komme i mål med et prosjekt som dette. Og det *er* virkelig så mange som må takkes.

Takk til min arbeidsgiver som har gitt meg studiepermisjon i tider og utider. Takk til mine kollegaer som har bidratt med sin del av fortellingene som utgjør mye av empirien i denne oppgaven. Tusen takk til min veileder, prof. Stig O. Johannessen, som har utfordret både meg og politiorganisasjonen med sin forskning på en etat hvor vi som er en del av den, helst selv vil vite best hva som er riktig for oss og samfunnet som vi skal ta vare på. Jeg er overbevist om at vi kan bli en bedre organisasjon takket være din innsikt. Og hjertelig takk til mine foreldre, Anne-Berit og Torstein, som bevisst og ubevisst, har meislet ut den livslinjen som jeg følger. Jeg synes dere har gjort en god jobb!

Denne oppgaven er ikke *min*. Det er jeg som har produsert teksten, og det er mine tanker og refleksjoner som ligger til grunn for den. Oppgaven er allikevel ingen ting annet enn et familieprosjekt. De drøye tre årene det har tatt å fullføre denne mastergraden, har rommet alt av nedturer og oppturer som livet kan by på. Sykdom og tapet av et nært familiemedlem, graviditet og lykke over nytt liv, flytting og enda litt mer sykdom. Jeg ville begått en stor urett om disse innledende linjene av denne oppgaven, ikke ble viet til å utrykke min enorme beundring og takknemlighet overfor deg Sunniva, og deg, Noel, for at jeg til slutt har kommet i mål. Denne mastergraden er *vår*. Teksten er like mye din Sunniva, som min. Uten deg og din styrke og velvilje til tross for sorg og motgang, ville dette arbeidet aldri blitt gjennomført. Og én dag Noel, når du har blitt gammel nok til selv å lese det som pappa har skrevet, skal du vite at dette er din og mammas fortjeneste. Pappa elsker dere!

Ås, desember 2015

Oppgavens utforming

Masteroppgaven er delt inn i fem deler. Jeg har gjort dette for å skape oversikt, og på den måten gjøre det lettere for leseren å forstå mitt personlige utgangspunkt for forskningsspørsmålene, konteksten, den metodiske tilnærmingen og det teoretiske og empiriske grunnlaget for de konklusjonene og refleksjonene jeg foretar til slutt. Jeg har skrevet både innledning og oppsummering av del 2 og del 3. Jeg har gjort dette fordi disse delene er de mest omfattende av masteroppgaven. Innledningen og oppsummeringen vil kunne bidra til leserens forståelse.

Del 1

I **del 1** beskriver **kapitlene 1, 2 og 3** konteksten for forskningsspørsmålene. Jeg forteller om min opplevelse av den 22. juli 2011, og hvordan dagen motiverte meg til å forstå mer av min egen praksis, og stille de spørsmålene jeg stiller. I **kapittel 2** presenterer jeg organisasjonsenhetene som er fokus for min oppmerksomhet i dette arbeidet; Politiets sikkerhetstjeneste (PST)¹ og Den Kongelige politieskorte (DKP). Jeg klargjør organisatorisk plassering og tilhørighet, og beskriver politifaglige oppgaver. Jeg viser hvor Livvaktavsnittet ved PST (LVPST) er plassert organisatorisk i PST, og hvor DKP er plassert i Oslo politidistrikts organisasjonsstruktur. LVPST er DKP sitt faglige og operative kontaktpunkt inn i PST. Derfor er LVPST viet spesiell oppmerksomhet både i dette kapitlet og senere i oppgaven.

I **kapittel 3** presenteres forskningsspørsmålene.

Del 2

Del 2 inneholder **kapitlene 4 og 5**. De tar for seg min metodiske og teoretiske tilnærming til å besvare forskningsspørsmålene. Kapittel 4 (metode) er omfattende fordi jeg mener at det å forske på en hemmelig samarbeidspraksis som man selv er en del av, byr på noen helt særegne utfordringer som jeg beskriver underveis i oppgaven. Det *har* virkelig vært vanskelig å forske på noe som ikke ønsker å la seg bli forsket på. Derfor bruker jeg mye tekst på å gjøre rede for prosessen som førte til at jeg endte opp med de forskningsspørsmålene som jeg gjorde, og hvorfor jeg mener at kombinasjonen av diskursanalyse og en narrativ tilnærming ikke bare er velegnet, men også nødvendig.

¹ Politiets sikkerhetstjeneste forkortes PST, livvaktjenesten ved PST blir LVPST og Den Kongelige politieskorte forkortes DKP. Forkortelsene vil bli brukt utover i oppgaven.

² I oppgaven bruker jeg begrepene gradert informasjon og etterretning/etterretningsinformasjon om hverandre. Jeg foretar ingen operasjonalisering av dem. Det er det hemmelige som ligger i begge disse begrepene som er relevant for oppgaven, og ikke eventuelle ulikheter i begrepsinnhold.

I **kapittel 5** presenterer jeg teorier og annen forskning som jeg mener er relevant for besvarelsen av forskningsspørsmålene. Jeg ser blant annet nærmere på diskurs- og kommunikasjonsteori, og teorier om kunnskapsstyring i organisasjoner. Sistnevnte er av spesiell interesse fordi det kan bidra til økt forståelse av hvilken grad av nytte man kan forvente av en tilsynelatende strengt kontrollert styring av gradert kunnskap i organisasjonene som jeg fokuserer min oppmerksomhet mot i denne masteravhandlingen.

Del 3

Del 3 starter med **kapittel 6** og en gjennomgang av tilgjengelig empiri. Jeg ser blant annet nærmere på hvilke begivenheter som gradvis kan ha vært med på å utvikle Politiets sikkerhetstjeneste og deres livvaktstjeneste, og Den kongelige politieskorte til det de er i dag. Underveis tar jeg for meg hendelser og prosesser – for eksempel hvordan mennesker har blitt rekruttert - som jeg mener er av spesiell betydning for identitetsdannelsen hos de som tjenestegjør ved enhetene. Gjennom en litteraturgjennomgang av publiserte bøker, NOUer, rapporter fra ulike granskingskommisjoner og informasjon som jeg har mottatt av informanter i organisasjonene, identifiserer jeg også i dette kapittelet det jeg har valgt å kalle *sammenslåingsdebatten*.

Etter å ha sett på organisatorisk forhistorie, ser jeg i **kapittel 7** tilbake på meg selv. Jeg reflekterer over min egen sosialisering inn i politiorganisasjonen, og over betydningen av *å få lov til å vite*. I **kapittel 8**, presenteres mer av oppgavens narrative empiri; nemlig *organisasjonsfortellingene*.

Del 4

Del 4 inneholder kapitlene 9, 10, 11 og 12. **Kapittel 9** begynner med en introduksjon til diskursanalysen av sammenslåingsdebatten. Her gjør jeg rede for hvorfor jeg endte opp med en hypotese om at sammenslåingsdebatten, kan ha hatt stor betydning for nåtidens samarbeidspraksis mellom PST og DKP. Jeg sier også mer om hvilken analysestrategi jeg benytter i diskursanalysen. I **kapittel 10** identifiserer jeg det jeg mener er to konkurrerende diskurser som kjemper for å vinne frem med sin virkelighetsforståelse av hvordan den norske livvaktstjenesten bør organiseres. I **kapittel 11** forsøker jeg å si noe om hvilke implikasjoner disse diskursene kan ha hatt for forholdet mellom PST og DKP, og hvordan hemmelighold kan ha bidratt til fremveksten av vår samarbeidspraksis i dag. Jeg foretar en analyse og fortolkning av min egen sosialisering inn i politipraksis, og av organisasjonsfortellingene i kapittel 8. For meg kan disse fortellingene og erfaringene som de beskriver, forstås både som et produkt av de dominerende diskursene i vår

samarbeidspraksis, og som en del av det materialet som skaper betingelsene for det vi foretar oss i denne samarbeidspraksisen. I dette kapittelet forklarer jeg hvorfor og hvordan.

Del 5

I Del 5 av oppgaven konkluderer jeg. I **kapittel 12** presenterer jeg oppgavens svar på forskningsspørsmålene. På dette stadiet av oppgaven har jeg allerede vist til analyser og fortolkninger som i seg selv fungerer som forklaringer på oppgavens forskningsspørsmål, men i denne endelige delen knytter jeg teksten sammen til et noe mer oversiktlig svar på de spørsmålene som jeg stilte i oppgavens første sider.

Til slutt, i **kapittel 13**, reflekterer jeg over min egen forskning og hvilken betydning den har hatt for meg personlig. I tillegg foreslår jeg noen endringer som jeg mener kan bidra til en forbedring av vår praksis, samtidig som jeg sier noe om denne masteroppgavens begrensninger. Jeg peker også på mulige spørsmål for fremtidig forskning på politiorganisasjonen.

INNHALDSFORTEGNELSE

	Sammendrag.....	2
	Forord.....	5
	Oppgavens utforming.....	7
	Innholdsfortegnelse.....	10
DEL 1	KONTEKST OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	
Kapittel 1	Innledning.....	13
1.1	Hemmeligholdets kommunikasjon.....	15
Kapittel 2	Politiets sikkerhetstjeneste, Livvaktavsnittet ved PST, Oslo politidistrikt og Den Kongelige politieskorte.....	16
2.1	Organisasjonene.....	16
2.1.2	Politiets sikkerhetstjeneste.....	16
2.1.3	Livvakttjenesten ved Politiets sikkerhetstjeneste.....	17
2.1.4	Oslo politidistrikt	18
2.1.5	Den kongelige politieskorte	18
Kapittel 3	Forskningsspørsmålene.....	20
DEL 2	METODISK OG TEORETISK TILNÆRMING	
	<i>INNLEDNING TIL DEL 2</i>	22
Kapittel 4	Om å forske på det som ikke vil la seg bli forsket på: metodisk tilnærming til å forske på den organisatoriske betydningen av hemmelighold.....	23
4.1	Et avslag og dets metodologiske betydning.....	23
4.2	Om å befinne seg i sentrum av sin forskning.....	25
4.3	Ontologi og epistemologi – om hvordan jeg forstår min sosiale virkelighet og kunnskapen i den	27
4.4	Hermeneutikk.....	28
4.5	Narrativ forskningsmetode	29
4.5.1	Narrativets forhold til validitet, reliabilitet og objektivitet.....	32
4.5.2	Om fortellingene som utgjør narrativet	34
4.6	Diskursanalyse som metode	34
4.6.1	Kritisk diskursanalyse	35
4.6.2	Avgrening av diskurser	37
Kapittel 5	Kommunikasjon, makt og identitet: Teoretisk tilnærming til å forstå den organisatoriske betydningen av hemmelighold.....	38
5.1	Diskursteorier	38
5.1.1	En tredimensjonal diskursmodell	40
5.2	Gradert kunnskap som vitens- og betydningssystem.....	43
5.2.1	Refleksivitet i en spekulativ tidsalder.....	43
5.2.2	Produksjon av hemmelighold.....	45
5.3	Kommunikasjonsteori – Om hvordan organiserende temaer vokser frem	47

5.3.1	Om hemmelighold som organiserende, legitimt tema i kommunikativ interaksjon	50
5.4	Styring av kunnskap [gradert informasjon] i et systemteoretisk perspektiv.....	52
5.4.1	Kritikk av det systemteoretiske perspektivet på kunnskapsstyring i organisasjoner.....	54
5.4.2	Kunnskap fra et kompleksitetsteoretisk perspektiv.....	56
5.5	Identitet og makt i samfunn og organisasjoner.....	56
5.5.1	De etablerte og de utenforstående.....	57
5.6	Organisasjonsgeografi.....	58
5.6.1	Den atferdsorienterte og den symbolorienterte tilnærmingen til fysisk struktur i organisasjoner	59
	<i>OPPSUMMERING AV DEL 2</i>	<i>61</i>
DEL 3	EMPIRISK TILFANG – HISTORISK UTVIKLING OG FORTELLINGER FRA PRAKSIS	
	<i>INNLEDNING TIL DEL 3</i>	<i>63</i>
Kapittel 6	Om å forstå sin samtid gjennom å se seg tilbake.....	65
6.1	Overvåkingstjenesten oppstår.....	65
6.2	Ansatte og rekruttering.....	67
6.3	Konflikt – tegn på polarisering mellom POT og Oslo politidistrikt.....	69
6.4	Innsyn og granskning.....	70
6.5	Livvaktstjenesten ved PST (LVPST)	71
6.6	Den Kongelige politieskorte fra etterkrigsdagene til i dag.....	72
6.6.1	Et sammendrag av fortellinger fra eskortens tjenestemenn i perioden 1945-1995.....	74
Kapittel 7	Min fortelling om å få lov til å vite - sosialiseringen av hemmelighold.....	76
7.1	Uniform og distinksjoner.....	76
7.2	Ansiennitet	77
7.3	Makt og ledelse.....	78
Kapittel 8	Organisasjonsfortellinger	80
8.1	22. juli 2011.....	80
8.1.2	Ekspløsjon.....	81
8.2	Minnegudstjeneste	84
8.3	Bevæpnede menn i skyggen av en festning.....	86
8.4	Datanettverkets hemmeligheter og en trusselvurderings begrensninger av tid og rom.....	87
8.4.1	Tid.....	88
8.4.2	Og rom	88
	<i>OPPSUMMERING AV DEL 3</i>	<i>90</i>

DEL 4 ANALYSE OG FORTOLKNING

Kapittel 9	Introduksjon til diskursanalysen.....	91
9.1	Min egen posisjon.....	92
Kapittel 10	Sammenslåingsdebatten.....	94
10.1	Diskurser og diskursorden i debatten	107
10.1.1	Den operative samordning-og effektivitetsdiskursen.....	109
10.1.2	Informasjons- og analysediskursen.....	110
10.2	Analyse av diskursene i sammenslåingsdebatten	112
Kapittel 11	Analyse og fortolkning av oppgavens fortellinger.....	114
11.1	Analyse og fortolkning av fortellingen <i>Sosialiseringen av hemmelighold</i>	114
11.2	Den dominerende informasjons- og analysediskursens materialitet – analyse og fortolkning av organisasjonsfortellingene.....	119
11.2.1	Analyse og fortolkning av fortellingen <i>22.juli 2011</i>	120
11.2.2	Analyse og fortolkning av fortellingene <i>Minnegudstjeneste og Bevæpnede menn i skyggene av en festning</i>	122
11.2.3	Analyse og fortolkning av fortellingene <i>Datanettverkets hemmeligheter og En trusselvurderings reise</i>	125
DEL 5	KONKLUSJON OG REFLEKSJON	
Kapittel 12	Konklusjon.....	130
12.1	Hvordan kan vi forstå hemmeligholdets betydning for makt, identitet og kommunikasjon i samarbeidspraksisen mellom PST og DKP?.....	130
12.2	På hvilken måte kan historisk dominerende diskurser ha påvirket dagens samarbeidspraksis mellom PST og DKP?.....	132
12.3	Hvordan kan vi forstå hemmelighold som konstruerende fenomen for samarbeidspraksisen mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Den kongelige politiskorte?.....	134
Kapittel 13	Refleksjon over min forskning og veien videre	138
13.1	Masteroppgavens metodologiske begrensninger.....	138
13.2	Masteroppgavens praktiske begrensninger.....	141
13.3	Forslag til endringer.....	142
13.4	Videre forskning.....	144
	Litteraturliste	146
	Figurer.....	152

DEL 1 KONTEKST OG FORSKNINGSSPØRSMÅL

Kapittel 1 Innledning

"Ofte tror folk at hemmelighold handler om det man ikke får vite versus det man får vite. Det er feil. Hemmeligheter er en kulturell praksis, en måte å organisere institusjoner og menneskelig aktivitet på"

Trevor Paglen

Jeg hadde jobbet med dette mastergradsprosjektet i flere måneder da jeg for første gang leste Trevor Paglens ovennevnte ord. Jeg hadde reflektert og notert, men ennå ikke helt klart å formulere nøyaktig hva som engasjerer meg ved hemmeligholdet i min egen organisasjonsenhet, Den Kongelige politieskorte, og i politiorganisasjonen for øvrig. Jeg hadde selv erfart negative konsekvenser av det som jeg oppfattet som manglende evne og vilje til å dele viktig informasjon mellom ulike organisasjonsenheter i politiet, og gjennom disse erfaringene kunne jeg se konturene av rigide og gjentakende praksiser som reduserer både kreativitet, initiativ og kvaliteten på det produktet disse enhetene skal levere. I samarbeidet mellom organisasjonsenhetene oppfattet jeg at hemmeligheter og hemmelighold fungerte som sand i et maskineri som man tenker seg skal fungere på en mer dynamisk og kvalitativt bedre måte enn jeg har opplevd at det faktisk gjør.

Det var betydningsfulle hendelser og begivenheter som var foranledningen til at jeg bestemte meg for å gå dypere inn i prosessene som skaper politiorganisasjonens praksiser, og som til slutt resulterte i forskningsspørsmålene som jeg stiller i denne avhandlingen. Som for så mange andre, var det mine erfaringer under og etter terrorangrepene i Oslo og på Utøya den 22. juli 2011, som gav meg ekstra motivasjon til å studere organisasjonspraksisen som jeg selv er en del av. Hvorfor gjør vi som vi gjør i de delene av politiorganisasjonen som berører mitt arbeid mest?

Den sommerdagen det ble så mørkt i Norge, var jeg selv på jobb som livvakt ved Den Kongelige politieskorte. 30 mil fra der bomben gikk av, utførte min kollega og jeg nærsikring på en høytstående VIP. Om lag klokken 15:45, sjekket vi tilfeldigvis nyhetsbildet på nett. Det var på denne måten - ikke gjennom et tidseffektivt meldingssystem - at vi først fikk vite at en kraftig eksplosjon hadde rammet regjeringskvartalet nesten en halv time tidligere. Årsaken var ennå ikke klar, men situasjonen var åpenbart svært alvorlig.

Noen minutter senere tok jeg kontakt med en av mine ledere som befant seg noen mil unna oss. Jeg søkte etter informasjon som kunne støtte oss i de vurderingene som vi måtte gjøre i forbindelse med oppdraget vårt. Hva visste lederen? Lite, skulle det vise seg. Så hvem kunne vi spørre? Hadde vi ingen åpne linjer til Politiets sikkerhetstjeneste? Om dette var et terrorangrep, så skulle vel de kunne gi oss noe av verdi? Kunne vi ikke be *dem* om en vurdering av situasjonen? *Det hadde vi ingen rutiner for*, var svaret jeg fikk.

Verken lederen eller jeg klarte å identifisere det ekstraordinære i situasjonen. I dialogen mellom oss, var det ingen som presset på for å bryte gjennom en åpenbart kontraproduktiv rutine. I stedet endte vi opp med lene oss på det gamle og det kjente. Vi forholdt oss til gjeldende praksis for utveksling av gradert informasjon² oss i mellom - slik som vi alltid hadde gjort.

I dagene etter den 22. juli, utførte jeg nærsikringsoppdrag på Sundvollen og ved Utøya. I hovedstaden sikret vi nasjonens ledere under flere minnemarkeringer ved Oslo domkirke. Ved de aller fleste av disse markeringene, samarbeidet vi med Politiets sikkerhetstjeneste. De hadde sine beskyttelsesobjekter, vi hadde våre. Ved én av disse markeringene, kom det frem at livvaktene fra PST hadde meget sikkerhetsrelevant informasjon. De visste, vi visste ikke. Nærmest ved en tilfeldighet fant mannskaper fra min enhet ut hva slags informasjon de hadde, men som vi egentlig ikke skulle ha. På det tidspunktet kunne PST umulig forstå relevansen av denne kunnskapen fullt ut; den kunne bety alt eller ingenting for oppdragsløsningen. Derfor fant de det nødvendig å informere sine egne mannskaper om det som etterretningsleddet ved PST oppfattet som en potensiell trussel. Hvorfor fikk ikke livvaktene ved DKP vite? Hva lå til grunn for beslutningen om å ikke dele det som kunne være svært betydningsfull informasjon?

I sitt høringsvar til Traavikutvalgets rapport hvor det foreslås en sammenslåing av DKP og livvakttjenesten ved PST, understreker sjef for PST, Marie Benedicte Bjørnland, at det er av stor nytteverdi å ha tilgang til den etterretningen som finnes i en nasjonal sikkerhetstjeneste. Hun poengterer at livvakttjenesten ved PST daglig blir oppdatert om trusselbildet og aktuelle trusselutøvere (Bjørnland, 2013). Mine opplevelser fra min arbeidshverdag bekrefter dette. Men de bekrefter også at mens PST sine livvakter blir oppdatert, blir livvaktene ved DKP ikke oppdatert.

² I oppgaven bruker jeg begrepene gradert informasjon og etterretning/etterrettningsinformasjon om hverandre. Jeg foretar ingen operasjonalisering av dem. Det er det hemmelige som ligger i begge disse begrepene som er relevant for oppgaven, og ikke eventuelle ulikheter i begrepsinnhold.

1.1 Hemmeligholdets kommunikasjon

Trevor Paglen studerer hemmelighold fra geografens perspektiv. For ham har det vært nyttig å forstå statlig hemmelighold ved å se etter de synlige sporene det etterlater seg i samfunnet. Han mener vi kan forstå hemmelighold ved å se etter konkrete *rom* og *praksiser*, som blant annet hemmelige amerikanske fengsler i den Afghanske ødemarken, og den stadig voksende bygningsmassen til National Security Agency i USA. Dette vil øke vår forståelse av hvordan hemmeligholdet foregår, og kunne forklare hvordan hemmeligholdet vokser og utvider seg i samfunnet, hevder Paglen. Han skriver at det er umulig å gjøre noe som eksisterer ikke-eksisterende. Derfor, sier Paglen, vil hemmelighold alltid kommunisere sin egen eksistens, på samme måte som en bandasje skjuler skaden som ligger under (Paglen, 2009, s. 16-17).

Mitt inntrykk fra min yrkeshverdag, er at distribusjonen av gradert informasjon mellom PST og DKP, er en form for kommunikasjon som må forstås som svært formalisert og regelbunden. Ikke kan den gis til alle, ikke kan den ytres eller leses overalt, ikke kan den formidles på en hvilken som helst måte, og ikke kan den oppbevares i et hvilket som helst skap på et hvilket som helst kontor. Når det deles gradert informasjon mellom PST og DKP, vil det kunne vokse frem praksiser som både vedlikeholdes og endres. Men det kan også vokse frem praksiser når gradert informasjon *ikke* deles. Når hemmeligheter *ikke* deles, kan det oppstå alternative handlinger og aktiviteter som også er en del av samarbeidspraksis mellom PST og DKP. Og som Paglen sier; det som eksisterer kan ikke gjøres *ikke-eksisterende* (Paglen, 2009, s. 16-17). Men at disse praksisene ikke vil la seg kunne skjule, betyr ikke nødvendigvis at de er lett observerbare.

Før jeg presenterer forskningsspørsmålene, vil jeg beskrive mer av den organisatoriske konteksten som spørsmålene retter seg mot.

Kapittel 2 Politiets sikkerhetstjeneste, Livvaktavsnittet ved PST, Oslo politidistrikt og Den Kongelige politieskorte

2.1 Organisasjonene

Politiets livvakttjeneste i Norge er i dag organisert i to ulike enheter. Min organisasjonsenhet, Den Kongelige Politieskorte (DKP), har ansvar for beskyttelsen av Kongefamilien. Livvakttjenesten ved PST (LVPST), beskytter politikere, ambassadører og andre myndighetspersoner ved behov.

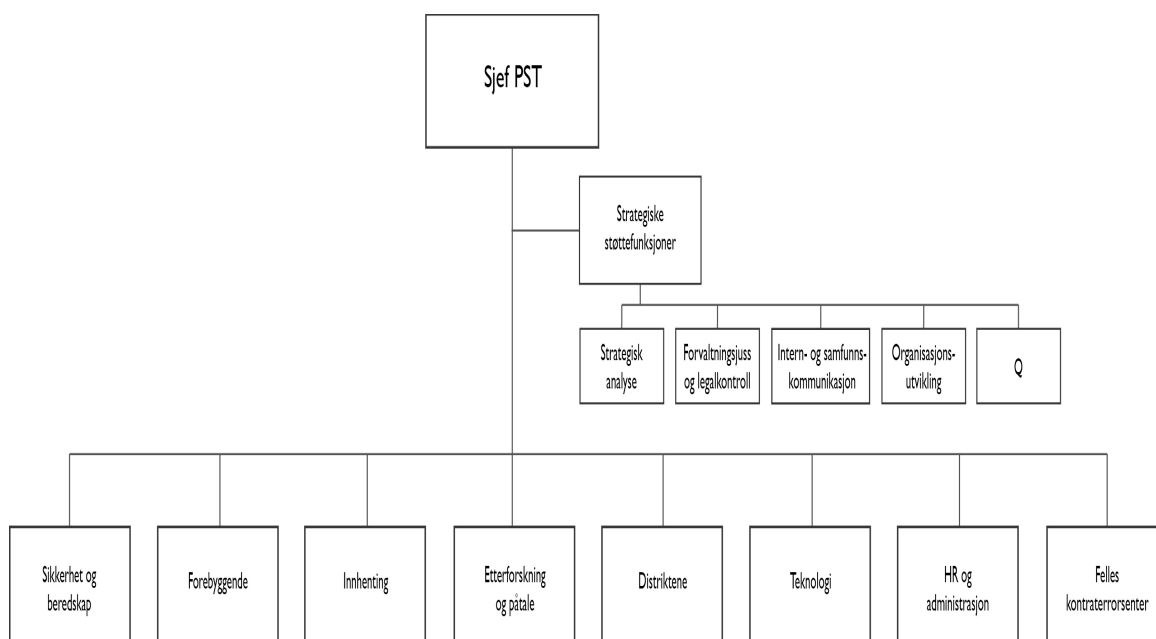
Man må være utdannet politi for å kunne gjøre tjeneste ved disse enhetene. I tillegg må man bestå en omfattende spesialistutdanning innenfor livvakttjeneste. Ved endt utdanning kan man søke seg til den enheten man ønsker.

2.1.2 Politiets sikkerhetstjeneste

På Politiets sikkerhetstjenestes egne nettsider, sier man dette:

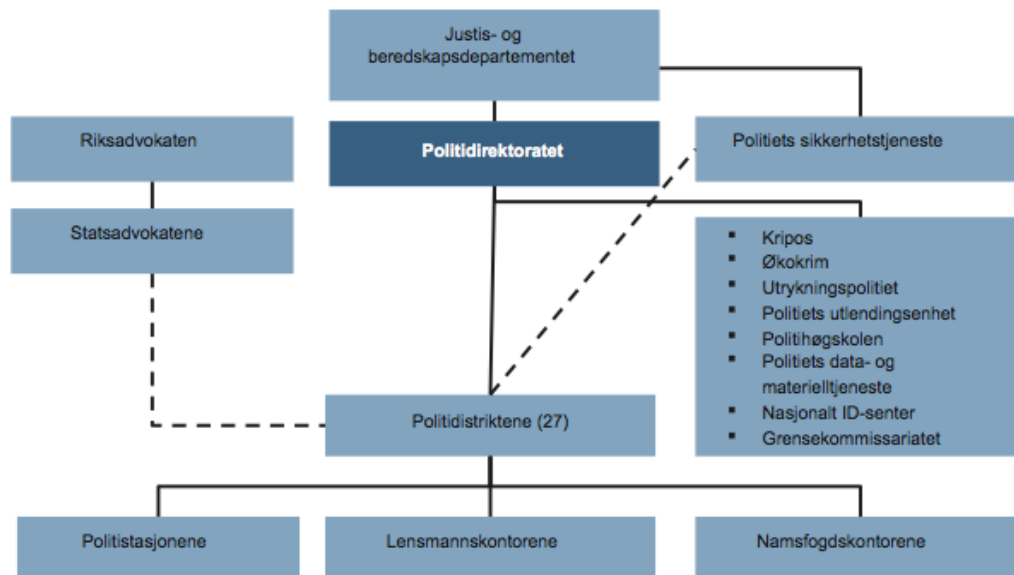
PST har hovedkontor i Oslo og flere lokale kontorer over hele landet. Den øverste ledelsen i PST består av sjefen for Politiets Sikkerhetstjeneste, assisterende sjef, åtte avdelingsdirektører og en kommunikasjonsdirektør.

PSTs primære ansvar er å forebygge og etterforske straffbare handlinger mot rikets sikkerhet. Dette gjør tjenesten gjennom ulike metoder og arbeidsmåter. Sentralt står innsamling av informasjon om personer og grupper som kan utgjøre en trussel, utarbeidelse av ulike analyser og trusselvurderinger, etterforskning og andre operative tiltak og rådgivning (PST.no)

Figur 1: Org.kart PST. Innhentet fra HR- og administrasjonsavdelingen PST, november 2014

Politiets sikkerhetstjeneste er direkte underlagt Justis- og beredskapsdepartementet, og rapporterer ikke til Politidirektoratet slik som resten av politiet gjør.

Figur 2: Org. kart Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra Politianalysen, NOU 2013:9

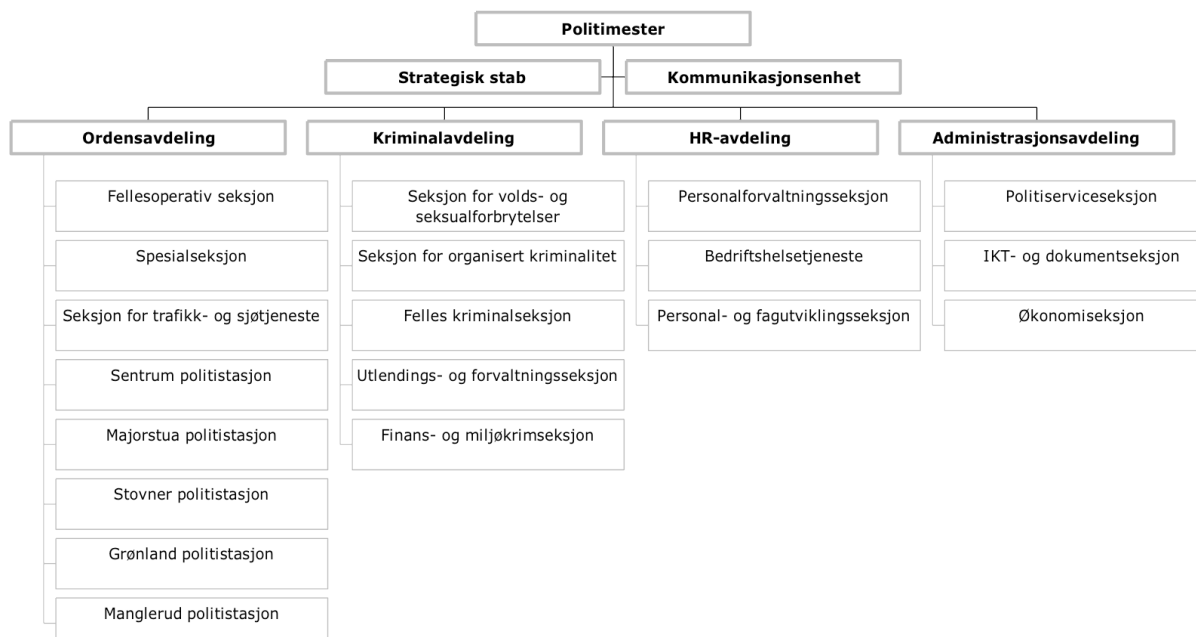
2.1.3 Livvakttjenesten ved Politiets sikkerhetstjeneste (LVPST)

Livvakttjenesten ved PST er underlagt *sikkerhets- og beredskapsavdelingen* ved Den sentrale enhet i Nydalen. PST har det nasjonale ansvaret for å utføre livvakttjeneste på norsk jord for norske og utenlandske myndighetspersoner. De følger også enkelte VIPer på deres reiser til utlandet.

Tjenesten blir utført i nært samarbeid med politidistriktene. Livvaktoppdragene dreier seg i all hovedsak om nærsikring av den aktuelle myndighetspersonen. Nærhet mellom livvaktene og blant andre analytikerne som utfører det forebyggende arbeidet i PST, setter avdelingen i stand til å verne VIPene mot angrep og trusler på best mulig vis, hevder PST i presentasjonen av tjenesten på sine nettsider (PST.no). Det er PST som har ansvaret for å analysere hvilke sikringstiltak den enkelte trenger. Analysene fører til spesifikke trusselvurderinger der det blir gjort rede for situasjonen og eventuelt anbefalinger av særlige tiltak (PST.no).

2.1.4 Oslo politidistrikt

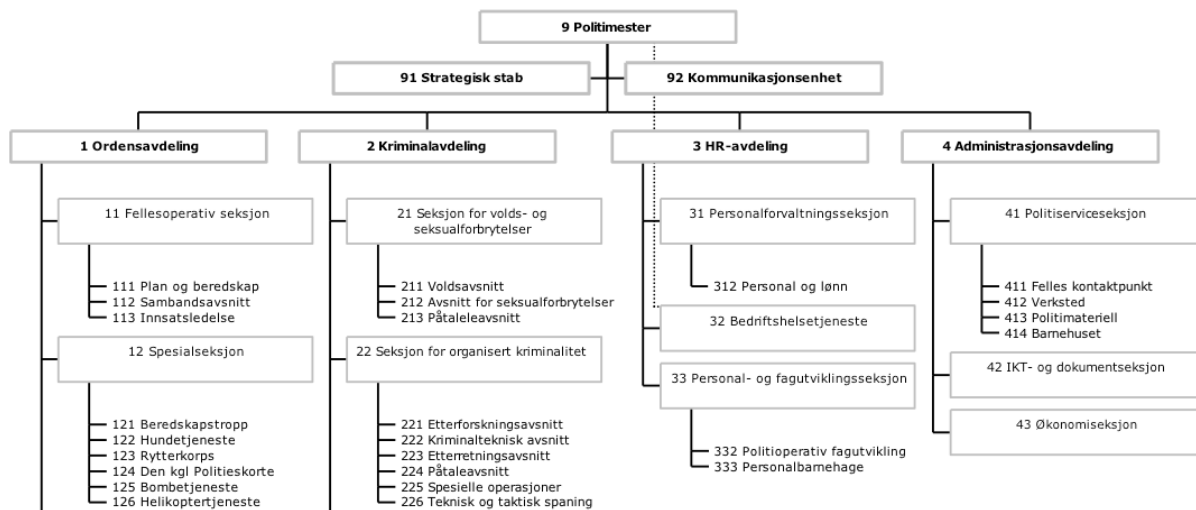
Politidistriktet er delt inn i fire avdelinger og to staber: Ordensavdelingen, Kriminalavdelingen, Personalavdelingen, Administrasjonsavdelingen, Strategisk stab og Kommunikasjonsenheten. Det er fem politistasjoner i Oslo politidistrikt som har hovedansvaret for hver sin del av Oslo by. Oslo politidistrikt har et nasjonalt ansvar for Kongehusets sikkerhet gjennom Den kongelige politieskorte, Helikoptertjenesten, Beredskapstroppen, Bombegruppen og Forhandlertjenesten (politi.no/oslo/).

Figur 3: Organisasjonskart Oslo politidistrikt, november 2014

2.1.5 Den Kongelige Politieskorte

Den Kongelige politieskorte er underlagt spesialseksjonen ved Oslo politidistrikt. Enheten er lokalisert ved Det Kongelige Slott. Dette gir en nødvendig nærhet til de som skal passes på, men det skaper samtidig en særegen avstand til resten av politidistriktet; både praktisk og relasjonelt. For DKP sin del stemmer ikke organisasjonskartet særlig godt med det faktiske terrenget.

Figur 4: Den Kongelige politieskorte er organisert under spesialseksjonen

Gjennom Slottet sine nettsider blir tjenesten beskrevet på denne måten:

Den kongelige politieskorte ble opprettet 11. mai 1945 og utgjør Kongefamiliens livvakt. Den kongelige politieskorte har ansvaret for sikkerheten til Hans Majestet Kongen og den øvrige Kongefamilien. Politieskorten er underlagt Oslo politidistrikt og politimesteren i Oslo, som har det øverste ansvaret for sikkerheten. Tjenesten utføres i henhold til den til enhver tid gjeldende trusselvurdering, i nært samarbeid med Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Politimesteren i Oslo, og er forankret hos Politidirektoratet. Arbeidet består i all vesentlighet av livvaktjeneste. Avdelingen består av spesielt utvalgte og spesialtrente polititjenestemenn og kvinner.

Den kongelige politieskorte har som mål å utvise stor grad av diskresjon i offentlige sammenhenger, men er likevel særdeles tilstedeværende (Kongehuset.no)

Kapittel 3 Forskningsspørsmålene

Mine ovennevnte erfaringer har ledet meg til å stille spørsmål om hvorfor vi gjør som vi gjør i den organisatoriske konteksten jeg arbeider - og mer spesifikt - hvilken rolle hemmelighold spiller for organisasjonspraksisene vi utøver. Et nærliggende generelt tema for meg og min undersøkelse er derfor kultur og praksis i organisasjoner.

Kultur i et samfunn eller en organisasjon blir av enkelte beskrevet som et nettverk av mentale prosesser som gir veiledning i hvordan omverden skal organiseres og forstås (Geertz, 1973). Politiforskeren Robert Reiner hevder at organisasjonskultur er en kompleks samling verdier, holdninger, symbol, regler, oppskrifter og måter å gjøre ting på som oppstår i det folk responderer på miljøet rundt seg. Kultur utvikler seg når mennesker responderer på meningsskapende måter i deres møte med motsetningsfylte situasjoner som oppstår i de nettverkene av relasjoner som den enkelte befinner seg i (Reiner, 2012).

Hvilke forståelsesmåter og begreper man velger, handler kanskje om at forskeren er skolert inn i ulike faglige tradisjoner og metoder (Finstad, 2000, s. 160-161). Derfor er det viktig at jeg klargjør mitt valg av og min forståelse av de begrepene som jeg benytter meg av i min beskrivelse av den virkeligheten som jeg ønsker å forstå mer av. Noen hevder at ved å bruke kulturbegrepet i en beskrivelse av hvordan politiet utfører sitt arbeid på, så skaper man samtidig et inntrykk av at politiorganisasjonen er mer homogen enn den egentlig er (Finstad, 2000). Andre hevder at man bør bruke kulturbegrepet i sin forskning på politiorganisasjonen, fordi det er et veletablert hverdagsbegrep som vi alle forstår betydningen av, i tillegg til at det er et begrep som politiet selv er vant med å bruke i sin beskrivelse av sine arbeidsmetoder og holdninger (Granér, 2004).

Stig O. Johannessen ser på kultur som pågående organisasjonsprosesser som gjentas og forandres i hverdagslige menneskelige handlingsmønstre. Slike prosesser kan omtales som organisasjonspraksis. Politikultur for Johannessen blir da de komplekse og dynamiske organisasjonsprosesser som utgjør den hverdagslige praksis som foregår helt konkret i politiorganisasjonen (Johannessen, 2013, s. 29). Han hevder derfor at kultur og praksis er det samme. Organisasjonspraksis er de handlinger og tenkemåter mennesker utøver, og som grunnleggende sett er knyttet opp mot hvordan den enkelte opplever, forstår og prioriterer fenomener som identitet, makt, moral-etikk og kommunikasjon (Johannessen, 2013, s. 29).

I denne oppgaven er jeg opptatt av hvordan hemmelighold påvirker organisasjonspraksisen i samarbeidet mellom PST og DKP. Jeg ønsker bedre å forstå grunnlaget for og betydningen av de hverdagslige handlingene som vi foretar oss i forbindelse med tilvirking, formidling og bruk av

gradert informasjon. Jeg ønsker å bidra til en bedre forståelse av hvordan organisasjonsfenomen uttrykkes som *praksis* i konkrete, hverdagslige handlinger som vi foretar oss i relasjonen mellom en produsent og en bruker av hemmelig informasjon i politiorganisasjonen. Mitt hovedspørsmål er:

Hvordan kan vi forstå hemmelighold som konstruerende fenomen for samarbeidspraksisen mellom Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Den kongelige politieskorte (DKP)?

De nevnte organisasjonsteoretiske betraktningene tilsier at makt, identitet og kommunikasjon er svært viktige fenomener i den samarbeidspraksisen som jeg er interessert i. Jeg ønsker derfor å undersøke dette nærmere.

I denne sammenhengen vil jeg også undersøke betydningen av historisk dominerende diskurser som har omhandlet rollen og relasjonen mellom de to organisasjonene. Dette leder til to delspørsmål som jeg undersøker for å belyse hovedspørsmålet.

Delspørsmål 1:

Hvordan kan vi forstå hemmeligholdets betydning for makt, identitet og kommunikasjon i samarbeidspraksisen mellom PST og DKP?

Delspørsmål 2:

På hvilken måte kan historisk dominerende diskurser ha påvirket dagens samarbeidspraksis mellom PST og DKP?

DEL 2 METODISK OG TEORETISK TILNÆRMING

Innledning til del 2

Del 2 er omfattende av årsaker som jeg vil komme innpå underveis. Jeg starter med å si noe om utfordringene som knytter seg til forskning på to organisasjoner som PST og DKP. Jeg viser også hvordan disse utfordringene har preget mitt valg av metode. Nettopp av den grunn er metodekapittelet kanskje mer omfattende enn det vanligvis er i slike oppgaver. Der jeg mener det passer inn, forteller jeg om hva slags betydning det kan ha å skulle forske på en hemmelig praksis når man selv er en del av den, og hvorfor dette krever en grundig redegjørelse av metodene som tross hemmeligholdets hindringer, kan skaffe til veie ny kunnskap om det som helst vil holde seg i det skjulte. Og det er her jeg mener en kombinasjon av diskursanalyse og en narrativ forskningstilnærming, kommer til sin rett. Disse to tilnærmingene vil bli grundig gjennomgått i denne delen av oppgaven.

Deretter fortsetter jeg med en gjennomgang av det teoretiske fundamentet i denne oppgaven, nemlig at vi ved hjelp av språket skaper mening og representasjoner av virkeligheten. Jeg beskriver diskursteori, og beveger meg så over til teorier og forskning som omtaler ekspansjonen av offentlig og gradert kunnskap, og hvordan denne økte produksjonen ser ut til å være et strukturelt trekk ved det moderne samfunnet. Jeg ser deretter på teori om kommunikasjon, retoriske virkemidler og organiserende temaer, og hvordan hemmelighold kan vokse frem som et strukturerende tema i kommunikativ interaksjon. Jeg viser også til ulike teorier om kunnskapsstyring i organisasjoner, og det som kan være problematisk ved det systemteoretiske perspektivet på kunnskap. Som en videreføring av Giddens tanker, setter jeg så søkelyset på det kompleksitetsteoretiske perspektivet, som i større grad tar hensyn til mennesket i sin tilnærming til fremveksten av kunnskap og praksis; noe det systemteoretiske perspektivet i mindre grad gjør.

Til slutt i del 2 ser jeg på identitet og makt. Jeg viser til organisasjonsteori som utforsker hvordan disse menneskelige egenskapene kan tenkes å vokse frem i individet, i gruppen og i en organisasjon gjennom vår kommunikative interaksjon og den aktive bruken av språklige konstruksjoner.

Kapittel 4 Om å forske på det som ikke vil la seg bli forsket på: metodisk tilnærming til å forske på den organisatoriske betydningen av hemmelighold

4.1 Et avslag og dets metodologiske betydning

Samfunnsvitenskapelig metode dreier seg om hvordan vi skal gå frem for å få informasjon om vår sosiale virkelighet (Johannessen, 2010, s. 29). Hvilke metoder er best egnet til å forstå mer av hvordan hemmelighold kan påvirke organisasjonspraksis i samarbeidet mellom to lukkede organisasjonsheter som PST og DKP?

Mitt metodiske standpunkt har endret seg siden jeg startet arbeidet med denne oppgaven. For meg har veien frem til endelig valg av metode, utviklet seg til å bli noe mer enn å ganske enkelt finne den metoden som passer til å besvare mine forskningsspørsmål. Til å begynne med forestilte jeg meg en positivistisk tilnærming, hvor jeg utførte en kvantitativ undersøkelse for på den måten å forklare og beskrive særtrekk ved praksis i og mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Den Kongelige Politiskorte. Denne fremgangsmåten samsvarer også bedre med det jeg oppfattet å være en foretrukket metodisk tilnærming – den kvantifiserbare – ved mange av de studie- og forskningsmiljøene jeg var i kontakt med under det innledende arbeidet med denne oppgaven.

Flere begivenheter skulle imidlertid komme til å stimulere mine refleksjoner knyttet til valg av metode, og etter hvert ble det klart for meg at metodevalg sier vel så mye om *meg* og mitt syn på virkeligheten og hva slags kunnskap jeg tenker at det er mulig å frembringe, som det sier om hvor godt egnet metoden eventuelt er til å avdekke denne virkeligheten. For det første ble min søknad om å få tilgang til de ansattes kunnskap, avslått av beslutningstakerne i PST. Jeg presenterte et forskningsdesign for organisasjonsledelsen, hvor jeg ba om å få stille de ansatte spørsmål hvor svaralternativene var koblet til en rekke tallverdier som jeg kunne analysere statistisk. Uten å ha reflektert særlig dypt over om dette forskningsdesignet passet meg og mitt syn på min sosiale virkelighet og kunnskapsproduksjon om denne virkeligheten, var avslaget innledningsvis først og fremst egnet til å endre min oppfatning av PST som organisasjon. Selv om jeg hadde en viss grad av politifaglig forståelse for avslaget, var det kanskje først og fremst mest egnet til å forsterke inntrykket av hvor robust og statisk organisasjonsaktørenes egen forståelse er av *vi etablerte på innsiden og dere på utsiden*.

PST ønsket ikke innsyn, og de ønsket ikke mer fokus på sin indre kultur og struktur. Det var svaret jeg fikk. Men det jeg på den tiden egentlig ba om var at *de* skulle fortelle om seg selv og sine praksiser. Det jeg ikke forsto var at det jeg hadde kommet til å få vite, ville ha vært filtrert informasjon kommunisert til meg på en helt særegen måte. Før kunnskapen hadde nådd meg, ville den ha blitt systematisk behandlet på en måte som samsvarer med de praksisene som gjelder for hvordan PST kommuniserer med de som står *utenfor* det fellesskapet som formelle og uformelle rammer konstituerer. Ved å bli gitt tilgang ville det kanskje ha oppstått en felles forventning om at jeg skulle fortsette mitt arbeid innenfor det som Berger & Kellner omtaler som *organisasjonens relevansstrukturer* (Hatlebrekke, 2010, s. 152). Kanskje hadde jeg på en mindre reflektert måte overtatt bestemte virkelighetsdefinisjoner som gjelder i PST, og på den måten også begrenset mine problemformuleringer?

Avslaget hadde med andre ord direkte relevans for hvordan forskingsprosessen utviklet seg. Jeg *måtte* endre forskningsmetode om jeg skulle fortsette prosjektet. Samtidig ble avslaget en del av den empirien som jeg har brukt som grunnlag for mine refleksjoner og analyser, og som jeg til syvende og sist baserer mine slutninger på. Det påvirket også hvordan jeg stilte mine forskningsspørsmål, og hvilke problemstillinger som vokste frem i det skriftlige materialet.

Det var slik jeg etter hvert forstod deler av min sosiale virkelighet. Dermed ble avslaget både et element i min erkjennelse av hva slags virkelighet man kan anta vokser frem fra hvordan menneskene i PST forstår og forholder seg til hemmelighold som fenomen, og en del i min senere erkjennelse av at om jeg ville forstå mer av denne virkeligheten, så var det riktig å benytte andre fortolkende, kvalitative forskningsmetoder. Om PST ikke ønsket å la seg bli forsket på, kunne jeg vel forske på min egen praksis? Jeg er jo selv en del av det som jeg ønsker å forstå mer av.

Det var under erkjennelsen av alt dette, at jeg begynte å reflektere over mitt opprinnelige, kvantitative utgangspunkt for oppgaven. Jeg hadde åpenbart ikke noe annet valg om jeg ikke skulle måtte avbryte prosjektet. Etter ytterligere samtaler med min veileder, ble det klart for meg at noe annet enn den rent kvantitative metodebruken som jeg først hadde sett for meg, faktisk i større grad ville kunne muliggjøre den dypere form for forståelse som jeg søkte. Samtidig opplevde jeg det hele som en modningsprosess hvor jeg som fersk forsker for første gang begynte å stille krav til min egen integritet i mitt valg av metode. Mitt syn på den virkeligheten som omslutter meg, hvordan jeg mener den blir til, og min forståelse av hvilke metoder som kan benyttes for å oppnå kunnskap om denne virkeligheten, gjorde at det ikke lenger var mulig for meg å ganske enkelt velge en metode som på en minst mulig besværlig måte, kunne bringe mitt prosjekt til innlevering og ferdig sensur.

Betydningen av å skulle utføre forskning som jeg fullt og helt kunne stå inne for, manifesterte seg emosjonelt i meg.

Hva så med min egen organisasjon; Den kongelige politieskorte? Hvor robust og statisk er min og mine kollegaers forståelse av oss selv som en eksklusiv enhet som ikke ønsker verken innsyn eller forandring av praksis? Å svare på et slikt spørsmål når man selv deltar i denne praksisen, er på ingen måte uproblematisk. Det krever at jeg har et bevisst forhold til både det forskningsetiske, det metodiske og til det relasjonelle samspillet jeg deltar i med mine kollegaer underveis i forskningsprosessen. Jeg gir nødvendigvis en begrenset beskrivelse av den sosiale virkeligheten på min egen arbeidsplass, og det er ikke sikkert at jeg fullt ut forstår min egen innflytelse på den virkeligheten jeg ender opp med å beskrive. Jeg vil naturligvis også bli påvirket av de samme mekanismene som jeg forsøker å forstå mer av, og jeg kan heller ikke hevde at mitt forhold til hemmelighold er løsrevet fra eventuelt problematiske deler av den praksis som jeg er en del av. Det er ikke mulig for meg å stille meg på utsiden av denne praksisen, og gi en objektiv beskrivelse av den.

Men; er objektiv *sannhet* et mål i min forskningsprosess? For hva er sannhet i denne sammenheng? Jeg vil være klar på at det jeg tilbyr ikke er en ensartet sannhet, men en flerdimensjonal fortolkning av min egen praksis; en personlig *forståelse* basert på refleksjon over tid, kombinert med – eller i dialog med - teoretiske perspektiver som beriker denne refleksjonen.

4.2 Om å befinne seg i sentrum av sin forskning

Iver B. Neumann skriver at det ikke er mulig for samfunnsforskeren å finne et eksternt ståsted utenfor det sosiale, fra hvor den som utfører forskningen kan analysere noe uten selv å være implisert i det (Neumann, 2001, s. 15). Men han ser ikke på dette som noe problem. Tvert i mot. Så lenge målet er fortolkning og økt forståelse av handlinger, *bør* samfunnsforskeren forsøke å studere en sosial virkelighet fra innsiden (Neumann, 2001, s. 30).

Min bakgrunn og min posisjon i Den Kongelige politieskorte og politiorganisasjonen for øvrig, har utvilsomt hatt betydning for min egen forskning. Den har vært muliggjørende og den har vært begrensende. Det jeg har gjort, sett og hørt gjennom over femten år i politiorganisasjonen, danner en stor del av grunnlaget for forskningen jeg utøver i dag. Gjennom tankevirksomhet og systematisk refleksjon over både egne og mine kollegaers erfaringer og opplevelser i den daglige praksisen

som vi deltar i, har jeg forsøkt å trenge dypere inn i de prosessene som ligger bak de handlingene som vi foretar oss. I en slik tilnærming er det nødvendig å gjøre rede for hvilket metodologisk grunnlag jeg selv står på. Hvorfor velger jeg mine metoder?

Vitenskapsteori dreier seg om refleksjon, sier Nyeng; om å komme nærmere og klargjøre grunnlaget for det vi gjør. I denne prosessen kan mennesket gjøre nytte av sin unike evne til å problematisere seg selv, og gjøre sine kulturelle livsbetingelser til et tema (Nyeng, 2004, s. 205-206). Riessman er også inne på noe av det samme når hun i innledningen av sin bok *Narrativ Analysis* skriver at:

”The construction of any work always bears the mark of the person who created it. So, [...] I begin by locating myself and the contexts”

(Riessman, 1993, s. 5)

Enhver beretning hviler på forfatterens perspektiv og ståsted, hevder den anerkjente organisasjonsteoretikeren Mary Jo Hatch (Hatch, 2001, s. 3). Mitt perspektiv og ståsted er at jeg er norsk livvakt ved Den Kongelige politieskorte; noe jeg har vært de siste 7 årene. Jeg er politimann, jeg er far og jeg er samboer. Jeg ble ferdig uteksaminert fra Politihøgskolen i Oslo i 2002. Deretter jobbet jeg et halvt år som etterforsker ved Majorstuen politistasjon, før turen gikk til Ålesund politistasjon hvor jeg startet min karriere som operativ, patruljerende politimann. Ett år senere vendte jeg tilbake til Oslo, og ordenstjenesten ved Majorstuen politistasjon. I desember 2007 besto jeg Politihøgskolens grunnutdanning for livvaktjeneste, og om lag ett år senere ble jeg ansatt som livvakt ved Den Kongelige politieskorte. Jeg er utdannet instruktør i operative disipliner, og jeg har undervist i kurs i polititaktikk og skyting for politihøgskolestudenter flere år på rad. Jeg har også vært praksisansvarlig for en politihøgskolestudent i hans praksisår.

Jeg opplever meg selv som en erfaren, men samtidig vitebegjærlig og på ingen måte utlært politimann. Jeg har en bachelorgrad i krisehåndtering, psykologi og beredskapsfag, og jeg har fullført Politihøgskolens videreutdanning i beredskapsplanlegging. I 2012 startet jeg på mastergraden i politivitenskap. Masteroppgaven som du nå leser markerer et foreløpig punktum for mange år med studier ved siden av jobb. Fritiden min bruker jeg blant annet til astronomi på lavt amatørnivå. Det er en hobby som har fulgt meg siden barndommen. Jeg liker å tro at min fascinasjon og undring for alt som kan åpenbare seg av skjult kunnskap høyt der oppe bare man benytter seg av en passende metode, også kan motivere meg til å besvare forskningsspørsmålene jeg stiller i denne masteroppgaven.

Jeg har mine oppfatninger av hva som er vår sosiale virkelighet, og hvordan vi kan oppnå kunnskap om denne virkeligheten. Å analysere etter tesene som inkluderes i et hermeneutisk perspektiv – som jeg straks skal gjøre rede for - inkluderer en klargjøring av sin forforståelse, og hvilke forventninger man har med seg inn i forskningsprosessen (Widerberg, 2001, s. 24-25).

Mine erfaringer i karrieren og livet for øvrig, vil påvirke hvordan jeg tolker og oppfatter virkeligheten og de teoriene jeg bruker for å forstå og forklare denne virkeligheten. Du som nå leser denne oppgaven leser en tekst som er farget av denne forståelsen. Min forståelse er ett av mange bidrag i den stadig pågående konstruksjonen og dekonstruksjonen av det som vi oppfatter som virkeligheten i de organisasjonspraksisene som jeg er interessert i. Hva er så mine *metodologiske* antakelser?

4.3 Ontologi og epistemologi - om hvordan jeg forstår min sosiale virkelighet og kunnskapen i den

Ontologiske spørsmål dreier seg om *hva* som eksisterer. Mitt ontologiske grunnsyn vil derfor formes av hva jeg tror den sosiale virkeligheten består av, og hva slags syn jeg har på mennesket i denne virkeligheten. Skjer individuelle handlinger innenfor rammene av et fellesskap, eller handler mennesket individuelt og uavhengig av andre? Mitt ontologiske standpunkt - mitt svar på slike spørsmål - legger med andre ord premissene for mitt kunnskapssyn. *Epistemologi* dreier seg om hva kunnskap er og hvordan den kan oppnås, noe som kommer til uttrykk gjennom blant annet mitt valg av metode (Nyeng, 2004, s. 134). Mitt ontologiske og epistemologiske grunnsyn vil naturligvis også ha betydning for mine tanker om validitet, reliabilitet, objektivitet, subjektivitet, og generaliserbarheten av min egen og andres forskning.

De sosiale fenomenene som jeg forsker på, mener jeg er av en slik art at de ikke kan forstås gjennom en kvantitativ tilnærming hvor tilgjengelig empiri analyseres gjennom opptelling og statistiske teknikker (Johannessen, 2010, s. 33). Kunnskap om hvordan hemmelighold påvirker samarbeidspraksisen mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Den Kongelige politieskorte, mener jeg best kan oppnås gjennom kvalitative metoder og fortolkning. Nyeng uttrykker noe av det jeg står for når han skriver at kunnskap oppstår når man undersøker fakta og samtidig retter kritisk bevissthet mot sin egen måte å undersøke og forstå fakta på (Nyeng, 2004, s. 73). Min egen utvikling som menneske og mine private og profesjonelle erfaringer og refleksjoner knyttet til disse erfaringene, gjør at jeg forstår menneskelige handlinger som noe som ikke kan løsrives fra den sosiale konteksten. Nyeng utdyper dette vakkert når han sier at:

”Mennesket er alltid på en eller annen måte relatert til andre mennesker og til naturen, til kunst, til praktiske gjøremål, til politiske idealer og etiske prinsipper som peker utover en selv. Menneskets eksistens utfolder seg i en livsverden bestående av en kompleks vev av relasjoner og avhengigheter
[...]

(Nyeng, 2004, s. 189)

Kvale gjengir Lyotard, som sier at kunnskap verken eksisterer inne i en person eller utenfor i verden, men heller i relasjoner mellom mennesker og verden (Lyotard, 1984). Bevisstheten om hvilken forskningstradisjon min egen forskning ser ut til å passe inn under har økt underveis i forskningsprosessen. Jeg har beveget meg bort fra min innledende oppfatning av positivistisk metodologi som best egnet til å skaffe kunnskap om de fenomenene som opptar meg.

I dag er jeg ikke enig i at samfunnsvirkeligheten bare kan fanges og forklares gjennom fullstendig objektivitet, for deretter å kunne presenteres som bestående av en rekke lovmessigheter som man kan benytte til å predikere fenomeners utvikling og utfall av. Jeg tror på at samfunnsvitenskapelig forskning også er tjent med en annen tilnærming enn den kvantifiserbare, og at det er fornuftig, som Kvale poengterer, å ha en tilnærming til kunnskap som noe som kontinuerlig produseres av mennesker gjennom å være relasjonell, samtalebasert, kontekstuell, språklig, narrativ og handlingsorientert (Kvale, 2009, s. 72-74).

4.4 Hermeneutikk

Hermeneutikk dreier seg om å tolke, oversette, tydeliggjøre, klargjøre, og forklare (Widerberg, 2001, s. 24). Denne forskningstradisjonen står i kontrast til den positivistiske forskningstradisjonen. De to tradisjonene representerer på mange måter ytterpunktene når man snakker om hvilke metoder som er best egnet for kunnskapsproduksjon, og de omtales derfor som de to hovedtradisjonene i vitenskapelig forskning om mennesket (Johannessen, 2010, s. 361-370). I utgangspunktet betegnet hermeneutikk læren om fortolkning av tekster. Etter hvert har det imidlertid skjedd en utvidelse av begrepet til også å omfatte diskurs og meningsfylt handling. Det legges vekt på forskerens forhåndskunnskap om temaet som studeres, og gjennom fortolkning søkes det å oppnå gyldig og allmenn forståelse (Kvale, 2009, s. 69). Widerberg viser til Barbosa da Silva og Wahlberg når hun skriver at mening skapes, framtrer og forstås i en sammenheng eller kontekst (Widerberg, 2001, s. 24).

Nyeng skriver at hermeneutikk generelt handler om å søke forståelse av meningsfylte fenomener og gjenstander som ikke fullt ut kan identifiseres og beskrives ved fysiske kriterier, slik som fortellinger, bilder, menneskelige handlinger, sosiale relasjoner og organisasjoner. Alt dette må forstås innenfra, fordi handlinger, holdninger og følelser er det de er, i kraft av hvordan de blir forstått (Nyeng, 2004, s. 73-79). Kunnskap om disse fenomenene oppstår i en vekselvirkning mellom det å undersøke fakta og det å rette kritisk bevissthet mot vår egen måte å undersøke og forstå fakta på. Fokuset er på forståelse som en *prosess* (Nyeng, 2004, s. 73).

Men selv om jeg altså har en fortolkende tilnærming til min forskning, vil ikke det nødvendigvis si at jeg er enig i alle premissene for den hermeneutiske metode og verdensanskuelse, slik den beskrives som stadige bevegelser mellom helhet og del, mellom det vi skal fortolke og den konteksten det fortolkes i, og mellom det vi skal fortolke og vår egen forforståelse (Nyeng, 2004, s.73). For hvordan kan man vandre fra enkeltdelene av sin virkelighet til helheten av den samme virkeligheten, og tilbake igjen? Jeg og menneskene i de organisasjonsenhetene jeg forsker på, er involvert i en kontekst hvor vi påvirker hverandre gjensidig og gjennom hele forskningsprosessen. Derfor mener jeg det er metodisk tvilsomt å hevde at man på noen måte skal kunne tre inn og ut av denne gjensidige påvirkningen for å tolke helhet og del om hverandre. Det antyder en form for objektivisering av min egen kontekst som jeg vil hevde ikke er mulig. Jeg kan ikke innta en tilskuerrolle og betrakte helheten og enkeltdelene løsrevet fra hverandre, for så å tolke disse for seg selv, og deretter samlet.

4.5 Narrativ forskningsmetode

Masteroppgaven har en fortellende stil som til tider kan minne om det vitenskapelige essayet i sin form, slik dette er beskrevet av Olsvik (Olsvik, 2013, s. 146-148). Jeg har tatt utgangspunkt i egne erfaringer og følelser knyttet til min praksis. Tidvis fremstår jeg som tvilende, spørrende, dialogisk og assosierende (Olsvik, 2013, s. 146-148). Språket i oppgaven er farget av dette. Jeg formidler organisasjonsfortellinger ispedd virkemidler fra skjønnlitteraturen med språklige bilder, sammenligninger og kontraster når jeg beskriver mine opplevelser knyttet til det som erfares som problematisk i politiorganisasjonen (Olsvik, 2013, s. 146-148). Imidlertid kaller jeg dette for en narrativ tilnærming, og ikke et vitenskapelig essay. Barbara Czarniawska definerer narrativet;

[...] as a spoken or written text giving an account of an event/action or series of events/actions chronologically connected

(Czarniawska, 2004, s. 17).

En narrativ tilnærming betyr at empiriske data kan være alt fra intervjuer, dokumenter, notater og personlig hukommelse. Narrative forklaringer er basert på fortidige fakta ofte formidlet gjennom fortellinger. Disse organiseres så inn i et forent narrativ, hvor sammenhengen mellom hendelsene utvikles videre i kronologisk rekkefølge. På bakgrunn av et organiserende tema eller *plot* - i mitt tilfelle hemmelighold og hvordan det kan påvirke samarbeidsspraksis mellom PST og DKP - samler forskeren inn det som er nødvendig for at han skal kunne konstruere en sammenhengende fortelling som til slutt blir en narrativ forklaring på et fenomen (Polkinghorne, 1988, s. 153).

Min tekst og alt det jeg beretter om meg selv og min egen sosialiseringssprosess inn i yrket og praksisen; mine nedskrevne tolkninger av historiske hendelser, av *sammenslåingsdebatten* og av den prosedyriske og regelstyrte formidlingen av gradert informasjon mellom organisasjonsenhetene; av fortellinger fra praksis som jeg har samkonstruert med mine kollegaer, som jeg har overhørt og som jeg har formulert tekstlig i oppgaven – alt dette utgjør min narrative tilnærming til å forstå mer av hvordan hemmelighold kan påvirke organisasjonspraksis i samarbeidet mellom PST og DKP.

Et narrativ kan sies å være en kjede av fortellinger som knyttes sammen av refleksjoner, kommentarer og kategoriseringer av elementene i fortellingene (Stacey, 2011, s. 416-417). Narrativet er meningsskapende ved at det synliggjør forholdene mellom ulike hendelser, menneskelige handlinger og individuelle erfaringer, og hvordan disse kan være en del av en større helhet. Når disse settes sammen i et narrativ, skapes et forstående rammeverk som gjør oss i stand til å se sammenhenger mellom fortidige erfaringer og fremtidige handlinger (Polkinghorne, 1988, s. 36). Narrativer synliggjør på denne måten betydningen som hver enkeltstående hendelse har for hverandre. Barbara Czarniawska viser også til Polkinghorne når hun sier at det karakteristiske for narrativet er at det lar det være åpent for alternative tolkninger av sammenhengen (Czarniawska, 2004, s. 7). Narrativet blir på denne måte en mer kompleks kommunikasjonsform enn den enkelte fortelling, fordi det inkluderer en eller annen form for evaluering. Stacey viser til Bruner som hevder at nøkkeltrekkene til narrativet er at det skaper en form for lineær progresjon mellom fortid, nåtid og fremtid gjennom å sette nåtidens erfaringer og opplevelser i sammenheng med fortidige, og samtidig peke på en fremtidig utvikling av disse erfaringene (Stacey, 2011, s. 416-417).

Når jeg forsøker å skape en ny forståelse av hvordan hemmelighold kan påvirke samarbeidsspraksisen mellom PST og DKP gjennom en narrativ tilnærming, vil hemmelighold som et organiserende tema tjene som en slags linse hvorigjennom jeg kanskje blir i stand til å se

tilsynelatende uavhengige og frakoplede hendelser og livserfaringer som relaterte deler. Polkinghorne mener at et slikt organiserende tema vil forandre en sparsommelig oppramsing av hendelser, til en rikere helhet hvor betydningen og bidraget som de enkelte hendelsene har på utviklingen og utfallet av det som granskes, kommer tydeligere frem. Uten et slikt organiserende tema vil den enkelte hendelse formidlet i en isolert fortelling, kunne fremstå som utenfor sammenheng (Polkinghorne, 1988, s. 18-20). Når jeg henter ut fortellinger fra min egen sosialiseringssprosess inn i polityrket og av organisasjonspraksisen som jeg i dag er en del av, og så setter disse sammen i et narrativ hvor mine refleksjoner, kommentarer og kategoriseringer knytter sammen fortid og nåtid, er målet å oppnå økt forståelse og kunnskap om de praksisene som eksisterer, hvorfor de oppstår, og hvordan de kan utvikle seg innad i og mellom PST og DKP.

Dette suppleres med min diskursanalyse av det som jeg i oppgaven har valgt å kalle *sammenslåingsdebatten*, i tillegg til analyser av andre offentlige dokumenter, historiebøker og kommisjonsrapporter. Når andre leser dette *narrativet* – hele oppgaveteksten – gjør de sin egen tolkning av min tekstlige presentasjon. Og hver tolkning er en *assosiasjon*, skriver Czarniawska, som knytter teksten til andre tekster, andre stemmer, en annen tid og til et annet sted. Resultatet er en *rekontekstualisering* (Czarniawska, 2004, s. 135) av temaet hemmelighold og hvordan det kan påvirke samarbeidspraksisen mellom PST og DKP.

Jacobsen skriver at narrativets styrke i organisasjonsforskningen, er at det kan bidra med en form for *partikularitet* som abstraksjoner ikke kan i samme grad (Jacobsen, 2012, s. 33). Hun viser til Bruner som skriver at narrativer er språklige handlinger som er tett forbundet med erfaringens og hverdagens språk, og som derfor skaper muligheter for varierte tolkninger. De kan betraktes som data som genereres eller samkonstrueres med informanter i organisasjonen. Boje ser på den organisatoriske fortelling som organisasjonens institusjonelle hukommelse (Stacey, 2011, s. 416). Fortellingene som er satt sammen i narrativet som jeg presenterer, kan derfor bidra til å trenge forbi strukturelle og kulturelle barrierer og kaste lys over det problematiske som finnes i vår praksis. I en slik prosess vil jeg og mine kollegaer være medhjelpere, engasjert i en felles historisk og hermeneutisk fortelleraktivitet. Sammen vil vi gjenskape hendelser i vår organisasjonspraksis og plassere de i en rekkefølge som er med på å gi hendelsene mening og en forklaring som oppleves som fornuftig.

Denne alternative form for datapresentasjon kan yte produktiv tvetydighet og på den måte invitere til oppmerksomhet om kompleksitet (Jacobsen, 2012, s. 34-35). Slik jeg forstår Jacobsen og hennes

henvisninger til blant andre Bruner, er narrativets styrke at det kan formidle et mer levende inntrykk av det særegne, det lokale og det kontekstuelle i en kompleks organisasjonsvirkelighet. Gjennom det som hun kaller et partikulært fokus, bidrar narrativet til leserens innlevelse og forståelse av fenomenet som studeres, i motsetning til de mer abstrakte forklaringer som en positivistisk tilnærming til fenomenet kanskje ville ha endt opp med. Nettopp på grunn av dette anser jeg metoden som velegnet til å besvare de spørsmålene som jeg stiller.

Fortellingene som samles i et narrativ, kan i følge Barthes presenteres i en rekke format:

“They are heard, seen, and read; they are told, performed, painted, sculpted and written “
(Barthes, 1982, s. 252)

Uavhengig av format er jeg innforstått med at det narrative jeg presenterer, aldri kan bli noe annet enn én av mange forståelser av en virkelighet som jeg mener dypest sett er en sosial konstruksjon. Min fremstilling av det sosiale livet og samarbeidspraksisene mellom PST og DKP, er bare ett av mange forhandlingsinnspill om hva det er vi gjør i politiorganisasjonen.

4.5.1 Narrativets forhold til validitet, reliabilitet og objektivitet

Det har blitt reist flere kritiske spørsmål knyttet til narrativ forskningsmetode. Ett av disse tar for seg bekymringen knyttet til hvordan man kan vite om fortellinger fra praksis eller fra *felten*, er sanne, fiksjon eller fantasi (Czarniawska, 2004, s.131). Hvordan skal leserne av min oppgave, vite om det jeg skriver virkelig er et legitimt, sosialvitenskapelig bidrag basert på sannferdige vitnesbyrd fortalt til meg i min organisasjonspraksis, eller om det bare er ren fiksjon? Czarniawska snur spørsmålet på hodet. Hun drøfter om det i det hele tatt *er* negativt å blande fiksjon inn i forskningen på samfunnet. Hun hevder at de som kritiserer dette blander sammen fiksjon som noe *som ikke eksisterer*, med det *som ikke er sant*. Hun viser til Kafkas roman *Slottet* hvor menneskelig fremmedgjøring og absurd byråkrati er tema. Selv om *Slottet* åpenbart ikke er basert på noe som *eksisterer*, kan man allikevel - hevder Czarniawska - si at det *kan* være *sant* fordi det Kafka skriver, fremstår som innsiktsfullt og troverdig i kombinasjon med andre tekster om byråkratiets absurditeter (Czarniawska, 2004, s. 132).

Jeg kan ikke vite om fortellingene jeg har hørt og samkonstruert om samarbeidspraksisen mellom PST og DKP, er sanne. Men i stedet for å snakke om sannhet, kan man heller se på muligheten for å

skifte fokus fra hva en tekst sier til hva en tekst gjør. På den måten blir ikke spørsmålet om teksten er basert på fakta eller fiksjon like relevant. Hva fører den til? Hva slags utvidet forståelse kan den bidra til? Representanter av den fortolkende tradisjon som blant andre Guba (1981), Fisher (1987) og Locke (1993), lanserer erstattende begreper som *troverdighet*, *sannhetsverdi*, *narrativ sannsynlighet (koherens)*, *autentisitet* og *plausibilitet* med flere (Czarniawska, 2004, s. 132). Mine fortellers troverdighet kan dessuten underbygges og gjøres fyldigere ved å kombinere dem med en gjennomgang og analyse av en rekke offentlige dokumenter, NOUer, kommisjonsrapporter og ulike diskurser knyttet til temaet. *Sannhet* kan på denne måten erstattes av begreper som *innsikt* og *troverdighet* (Czarniawska, 2004, s. 132). Troverdige resultater kan også skapes ved vedvarende observasjon – i mitt tilfelle av to organisasjoner - som gjør forskeren godt kjent med felten og konteksten (Johannessen, 2010).

Ved at jeg formidler min tekst til alle som ønsker den, og gjør den fritt tilgjengelig for aktørene som er inkludert i min forskning, vil jeg kunne finne ut om det er en viss enighet om mine konklusjoner eller ikke. Menneskene i min organisasjonspraksis vil kjenne igjen fortellingene fordi de er *våre*. Er flertallet enig i de konklusjonene jeg trekker blant annet på bakgrunn av disse fortellingene, vil sluttresultat være mer troverdige enn om det motsatte er tilfelle. Selv er Czarniawska opptatt av å fremheve at en narrativ tilnærming ikke tilbyr en bestemt metode. Forståelsen som fremkommer gjennom et narrativ, kan aldri valideres eller reproduseres i metodisk forstand. En narrativ tilnærming betyr at man styrer unna ideen om at man gjennom rigorøse prosedyrer kan oppnå testbare resultater. I stedet for å spørre om produktet som skapes av en narrativ tilnærming er valid og reliabelt, eller om det i det hele tatt *er* vitenskapelig forskning, bør vi heller spørre om det er interessant eller relevant (Czarniawska, 2004, s. 136).

Hva med min objektivitet? Jeg har allerede gjort det klart at jeg ikke tror på at objektivitet i sin reneste form er mulig i noen forskning. Når forskningen utføres i mellommenneskelige relasjoner tenker jeg at det blir lite hensiktsmessig å snakke om datainnsamling ved hjelp av objektiv observasjon. Verken forskeren eller de man henvender seg til vil være i stand til å fullstendig kapsle inn sin subjektivitet - sin personlighet, sine holdninger og fordommer. I følge Kvale kan objektivitet ses på som et moralsk begrep heller enn et metodologisk begrep. Slik kan objektivitet oppnås ved at god moral hos forskeren får ham til å være følsom med hensyn til sine fordommer og sin subjektivitet. En slik refleksiv objektivitet betyr at man reflekterer over sin kunnskapsproduksjon, og forstår hvilke implikasjoner det vil ha for reliabiliteten og validiteten om man *ikke* tilstreber å være objektiv (Kvale, 2009).

4.5.2 Om fortellingene som utgjør narrativet

Jacobsen argumenterer for at det kan brukes teknikker som gjerne assosieres med skjønnlitteratur i en narrativ tilnærming (Jacobsen, 2012, s. 33). Men for meg blir en ukritisk manipulering av fortellingene for effektens skyld, et for stort steg bort fra det som kan ligge av kunnskap om skjulte organisasjonsvirkeligheter i fortellingene. Jeg ønsker å ta vare på fortellingene som et produkt av organisasjonens minne, og som beskrivelser av opplevelser eller fakta som folk i organisasjonen gir og mottar om den sosiale virkeligheten slik de forstår den.

Riessman hevder at narrativet kan avsløre vårt sosiale liv, og at kultur [praksis] kommer til uttrykk gjennom et individs fortellinger (Riessman, 1993, s. 5). Politiorganisasjonens fortellinger om hemmelighold, har kommet til meg fordi jeg interesserer meg for hvilken betydning hemmeligholdet kan ha for samarbeidspraksisen mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Den kongelige politieskorte. Av den grunn fokuserer jeg min oppmerksomhet i det daglige på samtaler og annen empiri som tar for seg erfaringer som er relevante for mitt interesseområde. Jeg forteller mine kollegaer om mine betraktninger og fortolkningen av disse, samtidig som de forteller om sine. Etter hvert som temaet for min oppgave ble bedre kjent for flere av mine kollegaer i Den kongelige politieskorte, opplevde jeg oftere og oftere at de ønsket å snakke med meg om hvordan de opplever at hemmelighold påvirker våre aktiviteter og hvordan vi organiserer oss i det daglige. De har vært spesielt opptatt av å dele erfaringer hvor de har opplevd forvaltningen av gradert informasjon som problematisk, og i verste fall uheldig for oppdragsløsningen.

Fortellingene som jeg presenterer er derfor et felles prosjekt, selv om det er jeg som komponerer sluttresultatet i tekstlig, fortellende form. De har vokst frem på sin særegne måte fordi de har hatt en problemløsende funksjon ved at de har plassert kaotiske erfaringer inn i en årsaksbestemt rekkefølge, og på den måten forklart både dilemmaer og avvik fra det forventede. De påvirkes stadig av mine daglige erfaringer og kommunikative interaksjon med mine kollegaer, og i denne samkonstruksjonen har vi vekslet på å være forteller og tilhører, på å dele alternative beretninger og på å stille hverandre oppklarende spørsmål. Slik har de vært med på å skape mening når vi har snakket sammen om det vi opplever som paradokser.

4.6 Diskursanalyse som metode

Widerberg understreker at diskursanalyse ikke er noen enhetlig metode. Det er snarere et perspektiv som har fått ulik metodologisk utforming i ulike disipliner. Det finnes et vell av litteratur på feltet som man kan la seg inspirere av (Widerberg, 2001, s. 138), og den enkelte forsker står relativt fritt til å velge den tilnærmingen som passer best til sitt prosjekt. Man kan godt skape sin egen pakke

ved å kombinere elementer fra flere forskjellige diskursanalytiske perspektiver. Man kan også inkludere elementer fra andre tilnærminger enn de diskursanalytiske. Det er ikke bare tillat hevder de; det er også verdsatt fordi ulike tilnærminger gir ulike former for innsikt til et fenomen som til sammen danner en bredere forståelse (Winther Jørgensen, 1999, s. 12).

I den praktiske utførelsen av analysen er jeg først og fremst inspirert av Fairclough og hans tredimensjonale modell for en kritisk diskursanalyse (KDA). Men jeg inkluderer også mye av Neumanns tankegang i hans beskrivelse av de tre stegene som han hevder er fornuftig å anvende i en diskursanalyse; nemlig *avgrensning, representasjoner og lagdeling* (Neumann, 2001, s. 69). I tillegg har jeg med meg Foucaults tilnærming som er spesielt rettet mot hvordan språk får implikasjoner for maktrelasjoner. Han hevder at det som ofte forstås som kunnskap som reflekterer vår verden og som gir oss de verktøyene vi trenger for å forstå den, ofte samtidig betyr en påtvingelse av orden og andre effekter av makt. Dette leder til konstruksjonen av spesifikke institusjoner og normer som på sin måte fungerer som virkelighetsproduserende. Mer generelt er Foucaults diskursanalyse rettet mot hvordan diskurser produserer subjektivitet (Burr, 2003, s. 150). Hans tilnærming burde derfor være velegnet ettersom forskningsprosessen så langt har gitt indikasjoner på at fenomenene *makt* og *identitet* er helt sentralt når det gjelder å forstå hvordan temaet hemmelighold kan konstruere samarbeidspraksis mellom PST og DKP.

Innenfor Foucaults diskursanalytiske retning, er vi alle subjekter av ulike diskurser. Vår subjektivitet, vårt selv, forstås som posisjoner innenfor diskursene som er tilgjengelig for oss. Foucaults tilnærming er også opptatt av hvilke praksiser som inkluderes i spesielle diskurser, og hvilke materielle forhold og sosiale strukturer som former disse diskursenes kontekster. Han hevder at diskurser er knyttet til særegne mønster av materielle omgivelser og forordninger (Burr 2003: 73-80), og han representerer for meg et viktig bidrag til min forståelse av hvilke praksisimplikasjoner som kan vokse frem av dominerende diskurser. I den kommende analysen utdyper jeg dette.

4.6.1 Kritisk diskursanalyse (KDA)

Fairclough hevder at sosial praksis generelt, og språkbruk spesielt, er bundet opp av årsak-virkningsmekanismer som vi under normale omstendigheter kanskje ikke er oppmerksomme på (Fairclough, 2008, s. 120). Hvordan skal man gå frem for å finne slike årsak-virkningsmekanismer i språkbruk, og de mønstrene som finnes i utsagn og de sosiale konsekvensene som de er med på å skape?

KDA er en metode som står i et dialektisk forhold til andre sosiale teorier eller metoder, og som bør koples sammen med disse på en transdisiplinær måte. KDA er problemorientert. Det vil si at den er en form for kritisk samfunnsvitenskap som belyser det som oppfattes som et problem av for eksempel sosialt ekskluderte (Fairclough, 2008, s. 99). I sin forståelse av KDA tar Fairclough høyde for at språk er en integrert del av den materielle sosiale prosess. Det sosiale liv er forbundne nettverk av sosiale praksiser av forskjellig slag, og gjennom å fokusere på disse praksisene gis vi en mulighet til å kombinere det strukturelle perspektiv med et handlingsperspektiv. En praksis er på den ene side en relativt permanent måte å handle på sosialt som er definert av dens posisjon innenfor et strukturert nettverk av praksiser, og et domene for sosial handling og interaksjon som både reproducerer strukturer og har potensiale til å endre dem (Fairclough, 2008, s. 94). Sosiale aktører innenfor enhver praksis produserer representasjoner av andre praksiser, så vel som representasjoner av deres egen praksis i løpet av deres aktivitet innenfor praksisen (Fairclough, 2008, s. 96). Dette er et vesentlig poeng i analysen av min egen praksis, noe jeg utdyper underveis i analysen.

KDA oppfatter fellesskapets diskursive praksiser – deres normale måte å bruke språket på - som et nettverk som kan kalles *diskursordener*. Begrepet setter fokus på relasjonene mellom forskjellige diskurstyper i ordenen. Overlappes og blandes de, eller er de rigid avgrenset? Sosiale og kulturelle forandringer, manifesteres ofte diskursivt gjennom en nytegning av disse grensene. Disse grensene er noen ganger preget av kamp og konflikt, hvor grupper kjemper for å komme igjennom med, eller beholde en bestemt struktur (Fairclough, 2008, s. 122). I en konkret analyse, anbefaler Jørgensen og Phillips at man installerer en diskursorden som kan danne rammen for analysen, og som identifiserer hvilke diskurser som konkurrerer i samme sosiale område, som delvis dekker samme terreng og som konkurrerer om å fylle disse områdene med sitt innhold (Winter Jørgensen, 1999, s. 146).

Ved å fokusere på forskjellige konkurrerende diskurser innenfor samme område eller institusjon, vil man kunne undersøke hvor den ene eller den andre diskurs er fremherskende, hvor det er kamp mellom forskjellige diskurser, og hvilke selvfølgeligheter diskursene deler. Ved å sette en

diskursorden som ramme for sin undersøkelse, kan man få en innskrenket gruppe av diskurser for analyse, og man kan finne ut hva det er kamp om og hva som tas for gitt. Man kan også forstå mer av hvem som har status som *eksperter* i diskursen, og som kan uttale seg med autoritet og sannhetsfordring (Winter Jørgensen, 1999, s. 148).

4.6.2 Avgrensning av diskurser

Jørgensens og Phillips foreslår at man ser på diskurs som et analytisk begrep – som en størrelse – man som forsker legger over virkeligheten for å skape en ramme for sin undersøkelse (Winter Jørgensen, 1999, s. 149). Spørsmålet om avgrensning avgjøres altså strategisk i forhold til forskningsspørsmålet. Man må imidlertid dokumentere at dette er en rimelig avgrensning. Dette arbeidet fortsetter inn i analysen av det konkrete materialet (Winter Jørgensen, 1999, s. 150). Hvor grensene for diskursen skal trekkes, er et valg som må treffes for hver enkelt diskursanalyse, og som alltid må forsvares (Neumann, 2001, s. 56). Dette kommer jeg tilbake til under selve analysen.

Kapittel 5 Kommunikasjon, makt og identitet: Teoretisk tilnærming til å forstå den organisatoriske betydningen av hemmelighold

5.1 Diskursteori

Det teoretiske fundamentet i denne oppgaven er at vi ved hjelp av språket skaper mening og representasjoner av virkeligheten. Diskursteori og diskursanalyse sies å være en del av den såkalte *språklige vendingen* innenfor samfunnsvitenskapen (Andersen, 2013, s. 198). Tilnærmingen har fått et solid fotfeste innenfor studiet av blant annet ideologi, sosiale bevegelser, politiske reformer og internasjonal sikkerhet (Andersen, 2013, s. 197).

Diskursbegrepet anvendes i en rekke sammenhenger, men som oftest inkluderer det en eller annen idé om at språket er strukturert i forskjellige mønstre som våre utsagn følger når vi handler innenfor ulike sosiale domener. Som eksempel nevner Jørgens og Phillips den *medisinske diskurs* eller den *politiske diskurs*. De definerer følgende diskurs som

”en bestemt måte å snakke om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på”
(Winther Jørgensen, 1999, s. 9)

Neumann hevder at det foregår en pågående kamp om definisjonen av diskursbegrepet (Neumann, 2001, s. 21). Selv definerer han diskurs slik:

”En diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner”
(Neumann, 2001, s. 18)

Når Fairclough bruker diskursbegrepet, anser han språkbruk for å være en form for sosial praksis, mer enn en rent individuell aktivitet eller en avspeiling av situasjonsbestemte variabler. Dette betyr at diskurs både er en måte å *handle* på, en form hvor folk kan *agere i forhold til* verden og hverandre på, og en måte å *representere* verden på. Det betyr også at det er et dialektisk forhold mellom diskurs og sosiale strukturer og mellom sosiale praksiser og sosiale strukturer. Sosiale strukturer er altså en betingelse for sosiale praksiser og samtidig en effekt av disse praksisene, og diskurs både formes og begrenses av sosiale strukturer (Fairclough, 2008, s. 17). Dette minner om det Giddens kaller strukturens dualitet (Giddens, 2013, s. 297), som innebærer at de strukturelle egenskapene ved et sosialt system, både er medium og resultat av rekursiv organisert praksis:

reglene og ressursene reproduseres ved at aktørene bruker dem i sin sosiale praksis (Fauske, 1998, s 14).

Begrepet diskurs, inkluderer derfor ikke bare språk, men også praksis. Denne sosiale praksisen bidrar til å reprodusere og forandre sosiale systemer. Denne forståelsen av diskurs, er preget av Foucaults tenkning om identitet, subjektivitet, personlig og sosial endring og maktrelasjoner, slik den gjengis av Burr (2003, s. 63). Foucault sier at:

“Discourses are practices which form the objects of which they speak”

(Burr, 2003, s. 64)

Diskurs bidrar altså til konstitueringen av alle de dimensjoner av sosiale strukturer som direkte eller indirekte former eller begrenser diskursen, diskursens egne normer og konvensjoner, og de relasjoner, identiteter og institusjoner som ligger bak dem (Fairclough, 2008, s. 18).

Vivian Burr legger til at en diskurs refererer til et sett av meninger, metaforer, representasjoner, fortellinger og uttalelser som på en eller annen måte produserer en bestemt versjon av én eller flere hendelser. Diskursen maler et bestemt bilde av en begivenhet, en person eller en gruppe av personer. Å akseptere et slikt sosialkonstruktivistisk syn på virkeligheten, betyr at vi samtidig aksepterer at det finnes mange versjoner av en hendelse som gjøres tilgjengelig for oss gjennom språket. Dette medfører at rundt ethvert objekt, enhver hendelse eller rundt enhver person, kretser det et utvalg av ulike diskurser som representerer disse på sin egen måte for omverdenen (Burr, 2003, s. 64). Hovedpoenget er at tallrike diskurser omgir oss og begivenhetene som vi deltar i, og alle disse kjemper for sin fremstilling, eller konstruksjon, av virkeligheten. Hver diskurs vektlegger ulike aspekter og fremhever ulike temaer som det må tas hensyn til, og de har alle ulike implikasjoner for hva vi bør eller kan gjøre. Diskurser er derfor, gjennom det som blir sagt, skrevet eller på andre måter representert, med på å konstruere verden for oss på sin særegne måte (Burr, 2003, s. 65).

Min forståelse av og anvendelse av begrepet diskurs og som gir meg retning i denne delen av forskningsprosessen, er basert på alle de ovennevnte definisjonene. Jeg forstår diskurs som et språklig og begrepsmessig [hukommelses]rammeverk som styrer den daglige kommunikasjonen i organisasjonen inn i et repeterende mønster ved at aktørene trekker på de begreper og utsagn som tilbys innenfor dette rammeverket, og som både er med på å skape og opprettholde praksis.

Utsagnene og praksisen, gjentas ofte nok til at de fremstår som normale, og på den måten konstrueres den sosiale virkeligheten som brukerne forholder seg til. Denne forståelsen av diskurs som virkelighetskonstruerende- og konstituerende gjenspeiles i oppgavetittelen; *Hvordan konstruerer hemmelighold samarbeidspraksis mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Den Kongelige politieskorte.*

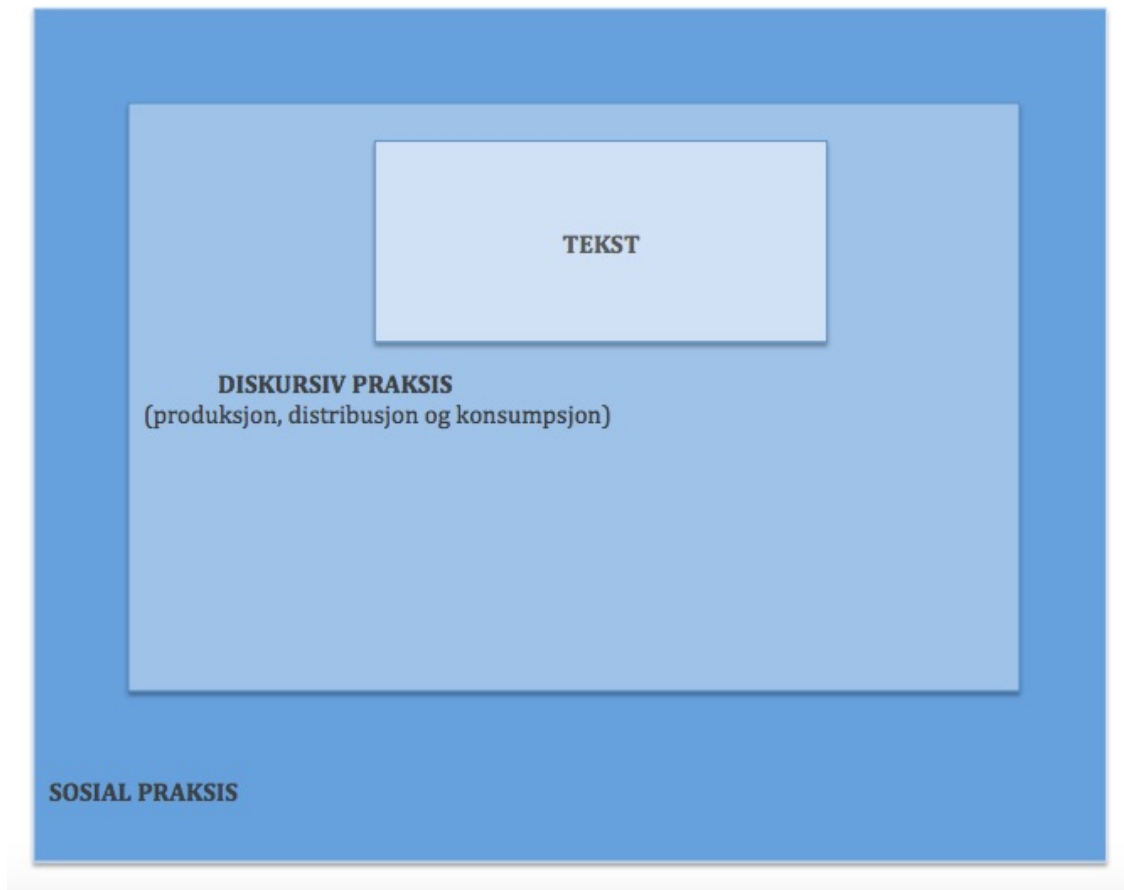
Jeg baserer også denne forståelsen på Fairclough og hans gjengivelse av Foucault, som hevder at diskurser er en praksis som ikke bare representerer verden, men som også gir verden betydning. Han nevner tre effekter ved diskurs som er av spesiell betydning for oppgavens analytiske tilnærming (Fairclough, 2008, s. 18):

- *Diskurser konstruerer sosiale identiteter [subjektposisjoner]*
- *Diskurser konstruerer sosiale relasjoner mellom mennesker*
- *Diskurser konstruerer vitens- og betydningssystemer*

Disse effektene svarer til det han kaller de tre språk- og betydningsdimensjoner som sameksisterer og interagerer i all diskurs; *språkets identitetsfunksjon, relasjonsfunksjon og begrepslig-kategoriserende funksjon* (Fairclough, 2008, s. 18). Sosiale identiteter bygges opp i diskursen (*identitetsfunksjon*), samtidig som det iscenesettes og forhandles om de sosiale relasjonene mellom deltakerne (*relasjonsfunksjon*). Tekster [muntlig og skriftlig] gir betydning til verden og dens prosesser, enheter og relasjoner (*begrepslig-kategoriserende funksjon*).

5.1.1 En tredimensjonal diskursmodell

Med det ovennevnte som grunnlag, forklarer Fairclough diskurs gjennom en tredimensjonal diskursmodell. Modellen er i følge Fairclough et forsøk på å forene tre analytiske tradisjoner som er nødvendig for å utføre en diskursanalyse; lingvistikkens tradisjon for språk- og tekstanalyse, den makrososiologiske tradisjon for å analysere sosial praksis i sammenheng med sosiale strukturer, og den fortolkende eller mikrososiologiske tradisjon hvor man ser sosial praksis som noe som folk aktivt produserer og tilskriver mening på basis av felles common sense – prosedyrer (Fairclough, 2008, s. 28). Den del av den diskursanalytiske prosedyre som handler om tekstanalyse kan kalles *beskrivende*, og den del som handler om analyse av den diskursive praksis og den sosiale praksis som diskursen er en del av, kan kalles *fortolkning* (Fairclough, 2008, s. 29).

Figur 5 : Faircloughs tredimensjonale diskursmodell

Av modellen ser vi at diskurs består av tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Men denne inndelingen av analytiske emner, har ingen skarpe grenser. De overlapper hverandre (Fairclough, 2008, s. 29). Selv om noen av kategoriene er primært rettet mot språkformer, mens andre er rettet mot mening er dette en noe villedende distinksjon, fordi man i en tekstanalyse hvor *form* er i fokus, alltid samtidig er i gang med å undersøke spørsmål som handler om *mening* (Fairclough, 2008, s. 30). En *tekst* [i vid forstand] og dens form, har alltid et betydningspotensiale som vanligvis er ambivalent og åpent for mange forskjellige fortolkninger (Fairclough, 2008, s. 30).

Diskursiv praksis dreier seg om produksjonsprosesser, distribusjonsprosesser og konsumpsjonsprosesser. Karakteren av disse prosessene, varierer mellom ulike typer av diskurs og de sosiale faktorer de er involvert i. For eksempel produseres tekster på en bestemt måte i bestemte kontekster (Fairclough, 2008, s. 35). På samme måte konsumeres de ulikt alt etter hvilken kontekst de leses i, og måten de leses på (tett, grundig eller delvis fokusert lesning). Hvilke fortolkningsmåter som er tilgjengelig, har også betydning. En matoppskrift leses annerledes enn en akademisk artikkel. Noen tekster har en enkel distribusjon, mens andre kringkastes bredt (Fairclough, 2008, s. 36).

I Faircloughs forståelse av diskurs som *sosial praksis*, er begrepene ideologi og makt helt sentrale. Han hevder at diskursive praksiser er ideologisk investert dersom de inkluderer betydninger som bidrar til å opprettholde eller omstrukturere maktrelasjoner (Fairclough, 2008, s. 51). Ideologi forstår han som *betydninger/konstruksjoner av virkeligheten (den fysiske verden, sosiale relasjoner og sosiale identiteter) som er bygd inn i forskjellige dimensjoner av diskursive praksisers form/mening, og som bidrar til produksjon, reproduksjon og transformasjon av dominansrelasjoner* (Fairclough, 2008, s. 46).

Et viktig spørsmål for han, er hvilke trekk eller nivåer av en tekst og diskurs som kan være ideologisk investert; om det er innhold eller form? Han mener dette skillet er villedende, fordi teksters mening er tett forbundet med teksters form, og fordi formelle trekk ved tekster på forskjellige nivåer kan være ideologisk investert og dermed bidra til å konstituere bestemte typer av sosial identitet (Fairclough, 2008, s. 49).

For Fairclough harmonerer *hegemonibegrepet* med hans syn på diskurs (Fairclough, 2008, s. 52). Begrepet betyr for han både lederskap og dominans innenfor politiske og kulturelle domener i samfunnet. Han beskriver hegemoni også som en makt som definerende klasser har i allianse med andre sosiale krefter. Men denne makten oppnås imidlertid aldri mer enn delvis og midlertidig; som en ustabil likevekt (Fairclough, 2008, s. 52). En diskursorden (som jeg var inne på i metoden) kan ses som den diskursive delen av denne motsetningsfylte og ustabile likevekten, hvor vår måte å bruke språket på og vår reproduksjonen av dette språket, blir en del av den hegemoniske kamp (Fairclough, 2008, s. 53). Likeså er den diskursive praksis (produksjonen, distribusjonen og konsumpsjonen – inklusiv fortolkningen av tekster), en del av den hegemoniske kamp som i varierende grad bidrar til reproduksjonen ikke bare av den eksisterende diskursorden, for eksempel gjennom de måter tidligere tekster, regler og praksiser formuleres i tekstproduksjonen, men også av eksisterende sosiale relasjoner og maktrelasjoner (Fairclough, 2008, s. 54).

Denne forståelsen av tekster og diskurs som et bidrag til å etablere bestemte typer av sosial identitet, og av diskursive praksiser som innvevd i ideologiske bevegelser, er av stor betydning for hvordan jeg forstår de kommende avsnittene hvor jeg ser nærmere på blant annet produksjon av hemmelighold. Dersom vår måte å bruke språket på og vår reproduksjonen av dette språket, er en del av den hegemoniske kamp hvor maktrelasjoner etableres og vedlikeholdes, er det høyst relevant å se nærmere på hemmeligholdets betydning i diskursive praksiser.

5.2 Gradert kunnskap som vitens- og betydningssystem

Diskurser konstruerer altså vitens- og betydningssystemer, skriver Fairclough (Fairclough, 2008, s. 18). De gir betydning til verden og dens prosesser, enheter og relasjoner. Da må man også kunne anta at diskurser knyttet til gradert informasjon, skaper betydning for vår verden, våre relasjoner og prosessene vi involveres i. Men som jeg vil utdype under punkt 5.4, er jeg i denne masteroppgaven kritisk til *systembegrepet*. Stacey uttrykker noe av det jeg står for når han hevder at verken menneskers sinn eller relasjoner er systemer, men heller flyktige prosesser hvor deres fremtid kontinuerlig produseres (Stacey, 2008, s. 17). Det menneskelige handlingsopphav finnes ikke noe sted [ei heller i noe *system*]. I stedet ses heller våre handlinger på som *interaksjonsprosesser* mellom fysiske mennesker, som konstruerer seg selv hele tiden i form av kontinuitet og potensiell forandring mellom oss (Stacey, 2008, s 17).

I dette perspektivet blir Faircloughs bruk av diskurser som noe som konstruerer vitens- og betydningssystemer, en for abstrakt størrelse for meg. Hva er det han mener at diskurser egentlig produserer? Jeg vil heller forstå diskurser som noe som skaper *viten- og praksis*; altså konkrete menneskelige *handlinger*, og ikke noe abstrakt som det er vanskelig å relatere til en hvilken som helst virkelighet. I dette perspektivet skaper diskurser knyttet til hemmelighold kunnskap som manifesteres i konkrete handlinger oss i mellom, samtidig som de sier noe om hvilken betydning disse handlingene har for opprettholdelsen og endring av praksis. Det er denne forståelsen jeg bringer med meg inn i analysen i kapittel 10.

I Faircloughs tredimensjonale diskursanalyse har vi sett at det inkluderes en makrososiologisk tradisjon for å analysere sosial praksis i *sammenheng* med sosiale strukturer. Hvordan jeg fortolker min [diskursive] praksis og dens produksjon, distribusjon og konsumpsjon av gradert informasjon [hemmelighold], vil derfor, slik jeg forstår Fairclough, kunne henge sammen med større, sosiale samfunnsstrukturer. I dette avsnittet vil jeg derfor se nærmere på hvilken rolle informasjonsinnhenting og gradert kunnskap kan se ut til å ha i dagens samfunn.

5.2.1 Refleksivitet i en spekulativ tidsalder

Anthony Giddens hevder at refleksivitet er et avgjørende trekk både på et personlig og et institusjonelt nivå i det moderne samfunn. Dette har avgjørende betydning for tilblivelsen og forandring av moderne systemer og organisasjonsformer. Giddens definerer refleksivitet som

[...]den regelmessige bruk av viten som man til stadighet samler inn og anvender til organisering og forandring av samfunnet (Andersen, 2013, s. 462-463)

Dette er ikke minst blitt mulig på grunn av massekommunikasjonsmidlenes utvikling. Giddens hevder at den økte refleksiviteten ikke nødvendigvis betyr at vi har mer kunnskap og dermed også er i bedre stand til å kontrollere tilværelsen. Tvert i mot; vår refleksivitet medfører en grunnleggende usikkerhet om hvor sann vår nye kunnskap er. Stadig større mengder informasjon og refleksivitet fører til stadige revideringer av kunnskapen, mens vitenskapelige oppdagelser hyppig avløses av nye. Dette skaper en tvil som er blitt et eksistensielt trekk ved det moderne menneske (Andersen, 2013, s. 462-463).

Den tyske sosiologen Ulrich Beck har fått stor oppmerksomhet for sin teori om *risikosamfunnet* (Beck, 2006). Mens det klassiske industrisamfunnet en gang produserte rikdom, har samfunnet i dag i følge Beck forandret seg til et samfunn som produserer og fordeler risiko. Alvorlige trusler mot samfunnet er ikke bare utilsiktede, men også tilsiktede som for eksempel terrorhandlinger. Beck hevder at samfunnet i dag i økende grad konfronteres med en rekke utilsiktede konsekvenser av de metoder vi bruker for å skape vårt velferdssamfunn på. Vi lever i *de utilsiktedes konsekvensers tidsalder* (Andersen, 2013, s. 491).

Beck mener også at risiko i stor grad er avhengig av kunnskap, og dermed også definisjonsavhengige størrelser. Denne kunnskaps- og definisjonsavhengighet medfører at risiko alltid vil romme et element av fortolkning; en fortolkning som uten unntak foretas innenfor en samfunnsmessig og kulturell kontekst. For Beck er risiko derfor både reell og konstituerende via den samfunnsmessige persepsjon og konstruksjon. Hans syn på risiko rommer altså både et realistisk og sosialkonstruktivistisk element (Andersen, 2013, s. 492).

Fordi nåtidens risiko på mange måter har en grenseløs karakter og derfor er usynlig inntil den rammer, tvinges vi til å forholde oss til abstrakte og teoretiske sammenhenger som ikke kan erfares direkte. På den måten gjør vi oss avhengig av ekspertkunnskap som kan besvare spørsmålene vi stiller om hva som kan komme til å hende. Men ofte kan ikke ekspertene bli enig om svaret. Derfor lever vi ikke bare i de utilsiktedes konsekvensers tidsalder i følge Beck; vi lever også i en *spekulativ tidsalder* (Andersen, 2013, s. 493).

Både Beck og Giddens hevder at et sentralt kjennetegn ved nåtidens risiko, er at det er vanskelig eller umulig, å beregne sannsynligheten for at de inntreffer (Sørensen, 2006, s. 29). Før modernitetens atskillelse av tid og rom – i det klassiske industrisamfunn hvor risiko og farer hadde en forholdsvis avgrenset karakter – kunne man i større grad forutsi hva, hvem, hvor og når. Dette påvirker i følge Beck også politikken som føres i dag. I risikosamfunnet dreier politikk seg i økende grad om risikoforvaltning, og fordi politikerne heller ikke er i stand til å forutse omfanget av risiko, står de i konstant fare for å enten bagatellisere *eller* overdrive risikofylte problemer som samfunnet står overfor (Andersen, 2013, s. 497). I stadig økende grad er det prognoser om mulige fremtidige farer som setter den politiske og samfunnsmessige dagsorden (Sørensen, 2006, s. 37).

Jeg synes det er verdifullt å kombinere Giddens og Becks tanker med Paglens fokus på hemmeligholdets fysiske ekspansjon. Som jeg nevnte innledningsvis, mener geografen Paglen at hemmelighold kan studeres ved å se etter konkrete *rom* og *praksiser* for å øke vår forståelse av hvordan hemmeligholdet foregår (Paglen, 2009, s. 16-17). Det er også relevant for oppgaven, å se dette i sammenheng med Faircloughs modell hvor sosial praksis fortolkes i lys av sosiale strukturer i samfunnet. Vår regelmessige innsamling og revisjon av kunnskap som vi føler er nødvendig i vår organisering av samfunnet, skaper *tvil og grunnleggende usikkerhet*, i følge Giddens. Og Beck hevder at vi lever i en spekulativ tidsalder hvor konsekvensene av vår atferd er *utilsiktede*. Vi skaper mer og mer kunnskap med en tro på at dette skal redusere fremtidige farer. Men i stedet ser det ut til at man heller skaper mer tvil og konsekvenser som ingen på forhånd kan forutse. Denne voldsomme kunnskapsekspansjonen i samfunnet som både Giddens og Beck skisserer, ser også ut til å gjelde for det *graderte kunnskapsuniverset*.

5.2.2 Produksjon av hemmelighold

Paglen har lært seg å kjenne igjen bestemte endringer i infrastruktur som et tegn på at tilvirking og formidling av hemmelig informasjon er en stadig økende, global praksis. Han viser til en studie av Peter Galison - professor ved Harvard universitetet - som konkluderer med at det graderte kunnskapsuniverset, trolig er betydelig større enn det ugraderte (Paglen, 2009, s. 4-5). Ved å gå gjennom data fra 2001 fant han ut at det i USA alene ble foretatt 33 millioner graderings-handlinger av informasjon på ett eller annet nivå. Videre la han til grunn at hver enkelt gradering i gjennomsnitt bestod av 10 sider skriftlig informasjon. Noen av disse dokumentene ble senere omgjort til ugraderte dokumenter. Til tross for dette endte man opp med om lag 250 millioner skriftsider hemmelig informasjon i USA, bare i løpet av 2001. På bakgrunn av sin studie, hevder Galison at dersom man måler akkumulert menneskelig kunnskap i form av antall skriftsider, så vil

mengden gradert kunnskap produsert i løpet av ett enkelt år, være om lag fem ganger så stor som den kunnskapen som legges inn i verdens totale, offentlige kunnskapsbeholdning.

Galison forsterker inntrykket av en enorm hemmelig kunnskapsproduksjon ved å vise til at det i USA er om lag 500 000 professorer som hver og en står bak en eller annen form for offentlig kunnskapsproduksjon. I kontrast til dette forteller han at det er om lag fire millioner individer med sikkerhetsklarering i USA, som alle er med på å bidra til produksjonen av hemmelig kunnskap. Epistemologi, sier Galison, dreier seg om hvordan kunnskap kan avdekkes og tas vare på. Graderingsvirksomhet, produksjonen av hemmeligheter, er *antiepistemologi* par excellence; det dreier seg om hvordan kunnskap kan dekkes til og holdes skjult for offentligheten (Galison, 2004).

Agrell hevder at det er en knytning mellom makt og hemmelighold, og at gradert informasjon som kunnskapsform, har høyere verdi enn fritt tilgjengelig informasjon.

”Om kunnskap är makt så är sekretess en överordnad makt

(Agrell, 1998, s. 147)

Man kan ikke uten videre generalisere Galisons funn over til norske forhold. Hans forskning tyder allikevel på at det å tilvirke og beskytte hemmelig kunnskap, ser ut til å forekomme i stadig større grad. Det er en aktivitet som ser ut til å motiveres av dominerende trekk ved det moderne reflekssive og spekulative risikosamfunnet. Om hemmelighold virkelig er en overordnet makt som Agrell hevder, blir dette maktpotensialet tilsynelatende stadig større, ettersom det produseres mer og mer gradert kunnskap. Det kan på bakgrunn av dette se ut til at hemmelighold er i ferd med å bli et stadig mer fremtredende *tema* i vår globale kunnskapsproduksjon. For meg kan dermed kombinasjonen av Galison, Giddens, Beck, Agrell og Paglens forskning kanskje bidra til å forklare trekk ved min egen praksis; nemlig noe som ser ut til å være en regulær bruk av gradert kunnskap til å organisere og forandre vår menneskelige aktivitet.

I neste avsnitt ser jeg nærmere på kommunikasjonsteori som kan forklare hemmelighold som tema, og dets betydning for kommunikasjonen i den *diskursive praksis* i Faircloughs modell.

5.3 Kommunikasjonsteori – Om hvordan organiserende temaer vokser frem

Det er ikke i stabilitet tryggheten ligger, skriver Johannessen. Stabilitet er unaturlig og representerer en tilstand hvor ingenting utvikler seg, og ingen lærer noe nytt. Kreativitet blir fremmedgjort og alt gjentar seg i repeterende mønster i en monoton runddans med liten mening (Johannessen, 2011). Men i det komplekse samspillet mellom mennesker, vil det alltid tre frem handlinger som spiller sammen til et mønster som ikke kan forutsies (Johannessen, 2011, s. 48-63). Han viser til Staceys teori om komplekse responderende prosesser som en kommunikasjonsteori for å forstå organisatorisk aktivitet. Teorien hevder at fortellende *temaer* er med på å organisere erfaringen med å relatere seg til andre. Samtalene i organisasjonen organiseres av disse temaene, som også er med på både å underbygge og undergrave maktrelasjoner. I dette perspektivet betraktes lederne i organisasjonen som deltakere. De mest effektive av disse, er de som klarer å fange opp de repeterende temaene som blokkerer en frittflytende samtale, og som samtidig klarer å delta på en måte som skifter disse temaene (Stacey, 2011, s. 403-411).

Stacey trekker et skille mellom en regelbasert forklaring og en handlingsbasert forklaring på hvordan det dannes mønstre av kommunikasjon mellom mennesker i organisasjonen (Stacey, 2008, s. 145-148). Regelbaserte forklaringer på slike kommunikative mønstre, hevder at samordning i kommunikasjon forårsakes av en ekstern plan; for eksempel som regler for fortellende kommunikasjonsformer. Stacey viser til Broekstra som hevder at regelstyrte individer produserer fremvoksende mønstre av orden i interaksjon med hverandre, og at endringer skjer når reglene spesifiseres på nytt (Stacey, 2008, s. 147).

Stacey er av dem som stiller seg kritisk til en slik regelbasert beskrivelse av fremveksten av kommunikative mønstre. Han hevder at tilnærmingen i for stor grad bruker systemtenkningen som grunnlag, og at den ikke er i stand til å forklare hvordan noe nytt oppstår i kommunikasjonen mellom mennesker. Den setter til side betydningen av uregelmessigheter og foranderligheten som mennesker faktisk opplever hver eneste dag, samtidig som den ikke tar høyde for at regelbaserte beskrivelser av menneskelig atferd tar bort opplevelsen av å være menneskelig. Da sitter man igjen med harmoniske tanker om deling og enighet, mens uenighetens rolle, konfliktene og rotet som er en del av menneskelige opplevelser, legges til side (Stacey, 2008, s. 148).

Jeg støtter Stacey når han i stedet forfekter en *handlingsbasert* tilnærming til hvordan kommunikative mønstre mellom mennesker vokser frem i organisasjonen. Han fokuserer på

samordnet lokal interaksjon som noe som oppstår i selve interaksjonen, ikke som en konsekvens av delte regler. Det sentrale er, forklarer Stacey, at menneskelig interaksjon egentlig er en prosess hvor mennesker gjør rede for noe overfor hverandre, eller forhandler med hverandre, i en samarbeidsprosess for å kunne operere sammen. Samordning og orden produseres og kan potensielt transformeres i en selvorganiserende prosess som vever sammen de individuelle handlingene (Stacey, 2008, s. 149).

Noen av de trekkene som Stacey viser til som synlige trekk ved menneskelig kommunikativ handling og som gjør at slike kommunikative handlinger danner sammenhengende mønstre av seg selv, er *gjensidige forventninger om assosiativ respons, tur-og-orden baserte sekvenser og retoriske verktøy* (Stacey, 2008, s. 150-154).

Når mennesker kommuniserer med hverandre viser de tydelig, i selve kommunikasjons-handlingene, en form for forventning til hverandre. Man forventer at den som tiltales, skal svare på en måte som er assosiert med det som blir sagt. Gjør de ikke det, oppstår ingen videre kommunikasjon. Slik assosiativ respondering er selve grunnlaget for kommunikativ handling. Hvilke forventninger man har til hverandre, påvirker i stor grad hvordan folk fortsetter sammen. Man vil bruke forskjellige former for kommunikative handlinger, alt etter hvilke forventninger man har. Om man forventer at den andre skal gi en respons som avviser samarbeid, vil man kanskje prøve å unngå å kommunisere i det hele tatt. Om kommunikasjon allikevel oppstår, vil meningen som oppstår i den kommunikative handlingen, bli helt forskjellig ettersom forventningene til kommunikasjonen endrer seg (Stacey, 2008, s. 150-151).

Stacey hevder at vi ikke refererer til de samme bevisste eller ubevisste regelsettene for å skape våre forventninger. I stedet former vi dem i selve kommunikasjonen med hverandre. Vi trekker kanskje veksler på, eller viser til lokale regelsett som har blitt formulert tidligere, men man refererer ikke til disse reglene for å skape sine forventninger, men heller for å kunne anvende dem som ressurser i forhandlingene med hverandre. Man viser til eksterne regler for å rettferdiggjøre sine nåværende handlinger eller overbevise andre om å endre sine, og vi refererer til dem for å kunne forklare, rettferdiggjøre eller forkaste våre egne eller andres avvik fra dem (Stacey, 2008, s. 151).

Spesielt interessant for denne oppgavens vedkommende, er at vi kan referere til regler som leder til felles handlinger, men siden regler aldri dekker alle mulige tilfeller, vil vi ofte forhandle om hvordan regler skal brukes i den sammenhengen vi befinner oss i. Handlingene er ikke regeldrevet,

men reglene brukes som redskaper (Stacey, 2008, s. 151). En slik anvendelse av regler vil jeg hevde preges av tanker om makt og identitet, og på den måten legger føringer for hva slags informasjon som graderes, og hvem som gis anledning til å dra nytte av den.

Et annet observerbart trekk ved mønstre til kommunikativ interaksjon, er den *tur-og-orden baserte sekvensen* som skaper de daglige rytmene i måten vi snakker sammen på. Dette trekket henger sammen med de forventningene vi har til hverandre som beskrevet ovenfor. Vi konkurrerer om tid til å snakke. Vi gir fra oss tid, og vi tar tid. Vi skaper vår egen og andres tur til å snakke ved å stille spørsmål, be om råd, oppklare saker og uttrykke meninger. I denne prosessen forhandler vi om rettigheter og plikter, og det er denne forhandlingen som strukturerer våre handlinger i blant annet organisasjoner, fordi våre handlinger oppnås ved å snakke (Stacey, 2008, s. 152-153).

Stacey kaller dette *tur-taking*, og et særlig viktig poeng for denne oppgavens vedkommende, er det han hevder er tur-takingens selvrefererende egenskap. Når vi snakker med hverandre tar og gir vi tur på grunnlag av samtalegruppens forhistorie. Ingen kan frigjøre seg fra måten vi og gruppen [organisasjonen] har samtalt på tidligere. De som snakker vil ta tur og gi tur på grunnlag av noen organiserende prinsipper som i seg selv har vokst frem gjennom den historiske interaksjonen mellom gruppene som aktørene hører til (Stacey, 2011, s. 338).

Stacey viser også til Shotter som hevder at erfaring blir organisert ved hjelp av det han kaller *retorisk-responsiv* dagligdags samtale. Han mener at vi responderer kontinuerlig på det andre foretar seg, og at vi anstrenger oss for å overtale andre til å støtte opp om våre standpunkt og antagelser. Shotter beskriver hvordan vi i dagligtalen

[...] do this in the directive use of words: by saying "look at that", "look at this", people can lead others and themselves to notice important features of their circumstances. In ordinary conversation, people arrest or interrupt each other in order to deconstruct and destabilise so that they can make new distinctions and so create new knowledge (Stacey, 2011, s. 342)

Retorikk er overtalelsens kunst, og Stacey viser til Springett når han skal beskrive hvilke retoriske virkemidler vi tar i bruk i denne prosessen (Stacey, 2011, s. 342). Blant annet bruker vi ord og uttrykk som påvirker hvilken retning samtalen skal ta, og som fremkaller en bestemt form for mening i kommunikasjonen. Dette kan være utsagn som *"dette er målene"*, eller det kan være det å ikke si noe i det hele tatt, for deretter å styre samtalen inn mot et annet tema. Det kan også dreie seg om virkemidler som blokkerer en videre utvikling i en bestemt retning, som ved å si *"dette er*

gammelt nytt”. Man kan også utvide samtalerommet ved å uttrykke; ”er det andre måter å se dette på”?

Poenget er, ifølge Stacey, at vi i våre samtaler ofte uten å være klar over det, bruker grep for å avfeie andres meninger, eller forhindre samtalens utforskende retning. Bruken av retoriske virkemidler, er derfor en av de mest betydningsfulle blokkeringsmekanismene på den flytende, utforskende samtalen som i sin tur produserer ny kunnskap (Stacey, 2011, s. 342-343). Om denne måten å snakke til hverandre på er utbredt i organisasjonen, vil den med stor sannsynlighet reprodusere de samme samtalemønstrene over tid.

5.3.1 Om hemmelighold som organiserende, legitimt tema i kommunikativ interaksjon

Språket struktureres altså i forskjellige mønster som våre utsagn følger når vi handler i bestemte sosiale domener. De daglige rytmene i måten vi snakker til hverandre på, henger blant annet sammen med vår felles forhistorie og hvilke forventninger vi har til hverandre i disse domenene. Vi bruker også retoriske virkemidler i form av ord og uttrykk som fremkaller en bestemt form for mening, eller som forhindrer en dialogs utforskende retning.

Å vise til at informasjon er gradert eller til at enkeltindivider eller grupper ikke er klarert for å få vite en bestemt type informasjon, er et svært kraftig retorisk virkemiddel. Det levnes ingen tvil om at det eneste alternativet er å skifte retning på samtalen, eller avslutte den fullstendig. Om dette gjentas over tid, vil hemmeligholdet kunne tre frem som et overordnet tema som dikterer kommunikasjonen og interaksjonen i organisasjonen.

Dersom hemmelig kunnskap ekspanderer i samfunnet generelt, og i hemmelige tjenester spesielt, er det rimelig å anta at hemmelighold som kommunikativt tema blir stadig mer overordnet i disse organisasjonene. Stacey hevder at hva de spesifikke, strukturerende temaene er i et spesifikt øyeblikk, like mye avhenger av stikkordene fra andre som den personlige historien til det spesifikke individet. Vi påkaller og provoserer frem responser fra hverandre, slik at vi i fellesskap vil få det organiserende temaet til å vokse frem. Temaene som vokser frem, vokser frem i interaksjonen og gjennom bruk av blant annet retoriske virkemidler som nevnt i forrige avsnitt. Når medlemmer av grupper møter hverandre, vil alle bevisst eller ubevisst, organisere sine egne subjektive erfaringer av å være sammen med akkurat de menneskene til gjeldende tid og sted.

Hvilke tema som organiserer den videre interaksjonen vil være avhengig av både hvilke hint man gir til hverandre, og gruppens forhistorie (Stacey, 2011, s. 339). De vil også formes av eksisterende maktrelasjoner og dermed også av hvem som har kontroll over ressursene i gruppene (Stacey, 2011, s. 340).

Organisasjoner består av relasjonelle bånd mellom mennesker. Disse relasjonene bestemmer hva som er akseptabelt å si, til hvem og når, samtidig som de sier noe om hvem som kan inkluderes og hvem som kan ekskluderes. I relasjonene oppstår det som Stacey kaller *legitime temaer* og *skyggetemaer*. Legitime temaer og skyggetemaer er nært knyttet til ideologi. Legitime temaer er legitime fordi de støtter opp om de offisielle ideologiene som bevarer de bestående maktrelasjonene i organisasjonen; praten føles derfor fri, akseptabel og trygg så lenge man holder seg innenfor disse temaene (Stacey, 2011, s. 404). Dette ser jeg også i sammenheng med det som jeg nevnte under punkt 5.1.1 om diskursive praksiser og ideologi.

Stacey sier her mye av det samme som Neumann. Slik jeg forstår disse to er legitime temaer inkludert i den selvopprettholdende diskursen som rutiniserer sosiale praksiser og konstruerer identiteter i organisasjonen over tid, ved at de normaliserer subjektposisjoner og relasjoner mellom menneskene i organisasjonen. Disse formelle, bevisste og legitime temaene er samtidig med på å *begrense* knytninger mellom menneskene i organisasjonen, og på den måten også bevare stabilitet. Slike sosiale strukturer, kulturer, byråkratiske prosedyrer og hierarkiske forordninger, vokser frem i lokal kommunikativ interaksjon i stor grad også fordi det er tiltenkt å gjøre nettopp det (Stacey, 2011, s. 410).

Stacey hevder at legitime temaer organiserer samtalene hvor aktørene føler det bare er rom for å snakke om det som er akseptert av fellesskapet. Skyggetemaene organiserer den praten som tar for seg de mindre aksepterte sidene både ved seg selv og andre, og det man har foretatt seg enten alene eller i fellesskap. Denne form for prat foregår gjerne i små, uformelle grupper bestående av mennesker som stoler på hverandre.

Min opplevelse av samarbeidspraksis mellom PST og DKP, er at *lukket* og *hemmelighold* er blant de legitime temaene som organiserer oss. Hvilke implikasjoner dette kan ha for praksis, analyseres senere i oppgaven. *Åpenhet* om både forvaltningen av den graderte informasjonen, og innholdet i den, ser derimot ut til å være et skyggetema i og mellom enkeltgrupper i vår samarbeidspraksis.

Når folk i organisasjonen deltar i dialoger om *skyggetemaer*, gjøres det gjerne i samsvar med en uoffisiell ideologi; en ideologi som får det til å føles naturlig og rettferdig å snakke som de gjør, men som allikevel ikke kan ytres offentlig fordi det bryter med den offisielle ideologien. Men Stacey hevder likefullt at skyggetemaer i aller høyeste grad også er med på å organisere våre erfaringer i organisasjonen. Det er verken den offisielle eller uoffisielle ideologien i organisasjonen som alene opprettholder bestående maktrelasjoner. I stedet er det et kompleks samspill mellom de offisielle og de uoffisielle ideologier, og mellom legitime temaer og skyggetemaer, som opprettholder organisasjonens maktrelasjoner (Stacey, 2011, s. 404-406).

Det komplekse samspillet mellom hemmelighold og opprettholdelsen av måten vi praktiserer dette hemmeligholdet på som et *legitimt tema*, og mer åpenhet eller alternative måter å forvalte hemmelighold på som et *skyggetema*, organiserer *til sammen* våre erfaringer i organisasjonen. Og dette kan samtidig skape nye meninger og nye temaer (Stacey, 2011, s. 403-406), noe som utforskes og analyseres senere i oppgaven.

5.4 Styring av kunnskap [gradert informasjon] i et systemteoretisk perspektiv

Hvilke dominerende forståelser ligger bak kunnskapsstyring i organisasjoner, og hvordan kan disse tenkes å prege styringen av gradert kunnskap?

Johannessen hevder at grunnlaget for dagens dominerende myter om ledelse er en forestilling om at mennesker, grupper, organisasjoner og samfunn er systemer. Han forklarer at systemtenkning forutsetter at det er mulig å trekke opp en tenkt grense rundt en organisasjon, med den hensikt å kunne modellere, analysere, forstå, kontrollere, utforme og styre organisasjonen. Videre tenker man seg at organisasjonen består av et indre og et ytre miljø som defineres gjennom de grensene som lederen trekker opp. I systemtenkningen forestiller man seg at lederne står utenfor systemet som de har utformet. De kan innta en objektiv posisjon - de kan distansere seg fra resten av organisasjonen - og på den måten rasjonelt gjøre helhetsvurderinger og forandre systemet ved å gjennomføre ulike planlagte intervensjoner og tiltak (Johannessen, 2011, s. 21-22).

Johannessen viser til en rekke forfattere innenfor organisasjons- og samfunnsforskning, som alle hevder at det er mulig å styre og kontrollere komplekse organisasjoner. De mener at til tross for at systemet er foranderlig, må det finnes noe som holder det i sjakk. De ser for seg at det må kunne lages mekanismer for å regulere og kontrollere organisasjoner som er komplekse, dynamiske og

tilpasningsdyktige. Det er lederen som skal kunne ta posisjonen som en slik *reguleringsmekanisme*, blant annet ved å innføre stadig mer avanserte kontroll- og styringsmekanismer (Johannessen, 2011, s. 26-27). Hensikten med alle disse verktøyene og metodene er å bevege organisasjonen på en kontrollert måte inn i en fremtid gitt på forhånd, og håndtere og fjerne usikkerhet og uforutsigbarhet. Johannessen skriver at den grunnleggende tanken i dagens dominerende ledelsestenkning, er at det er mulig å redusere, kontrollere eller få oversikt over menneskelig samhandling, og på den måten bidra til å skape forutsigbare handlingsmønstre ut av komplekse, usikre, uforutsigbare, uoversiktlige og ukontrollerbare organisasjonsvirkeligheter. Det er en oppfatning av at det er mulig å finne klare, og helst lineære, sammenhenger mellom årsak og virkning (Johannessen, 2011, s. 27).

Man kan kjenne igjen en slik tankegang når man ser nærmere på en helt vanlig lærebok i organisasjonsfaget. I boken *Hvordan organisasjoner fungerer*, beskrives blant annet *organisasjonsstruktur* som organisasjonens arkitektur som bestemmer hvordan organisasjonen ser ut (Jacobsen, 2007, s. 63). Det hevdes at i alle typer formelle organisasjoner, kan vi observere en stabilitet og regularitet som på mange måter er forbløffende når vi tenker på hvor forskjellige vi mennesker er med hensyn til evner, interesser og ulike måter å se verden på; det kan nærmest virke som om formelle organisasjoner visker ut individuelle forskjeller og får oss til å ”gå i takt”. Denne *forbløffende* stabiliteten i menneskelig atferd har - slik jeg leser lærebokforfatterne - sin årsak i organisasjonsstrukturen. Gjennom denne skapes *fokus, koordinering og stabilitet* i den menneskelige atferden i organisasjonen. Ved hjelp av formelt vedtatt arbeidsdeling, gruppering av oppgaver, fordeling av autoritet, systemer for styring, koordinering og kontroll av arbeidet som utføres i organisasjonen, tenkes det at man kan skape standardisering av både arbeidsoppgaver, resultater, normer og kunnskap i organisasjonen (Jacobsen, 2007, s. 63-80).

Som også Johannessen påpeker, ser det ut til at Jacobsen og Thorsvik betrakter organisasjoner som systemer; det vil si teoretiske konstruksjoner. Disse er bevisst konstruert for å produsere ett eller annet. Menneskene er på mange måter forsvunnet fra organisasjonsbegrepet, og dukker kun opp som aktører inne i organisasjonen, som er de strukturer som lederne har utformet på skrivebordet (Johannessen, 2011, s. 28). Mitt inntrykk er at Jacobsen og Thorsvik ser ut til å mene at man kan standardisere seg frem til en ønsket fremtid ved å få mennesker til å *gå i takt* gjennom bruk av formelle systemer for styring, koordinering og kontroll. Regler- og rutiner, rundskriv og instruksjer, organisasjonskart og planverk anses som viktige virkemidler for å oppnå dette.

5.4.1 Kritikk av det systemteoretiske perspektivet på kunnskapsstyring i organisasjoner

For Anthony Giddens har begrepene system og struktur en annen betydning enn den jeg oppfatter at begrepene har for forfatterne av *Hvordan organisasjoner fungerer*, som sier lite om hva de legger i begrepene, annet enn at de vurderes til å kunne skape forbløffende stabilitet. *Struktur* er i følge Giddens kun tilstede som en mulighet, men som ikke viser seg aktivt. For ham består strukturer av *regler og ressurser* som vi lener oss på i produksjonen og reproduksjonen av det sosiale liv, og dermed også selve strukturen (Giddens, 2013, s. 20-25). Når jeg snakker norsk, trekker jeg på noen regler som gjør meg i stand til å formulere meg forståelig. Samtidig reproducerer jeg disse reglene, og dermed også språkets struktur. Språket er mulighetsskapende i og med at jeg kan uttrykke mine ønsker og intensjoner. Men i det øyeblikk mine motiver og ønsker ikke kan uttrykkes i ord, blir språket begrensende (Fauske, 1998, s. 14).

Struktur kan altså forstås som de koder, regler, ressurser og ordnede prinsipper som ligger til grunn for de konkrete manifestasjonene som kan observeres. Strukturbegrepet hos Giddens eksisterer ikke som en ytre ramme slik som det ser ut til å gjøre for Jacobsen og Thorsvik. Struktur fremkommer kun i vår hukommelse som en virtuell orden som bare eksisterer i og gjennom våre aktiviteter. På denne måten gir strukturer form til det sosiale liv. Det er det som ligger bak det som viser seg i handlingsmønstrene som han betegner som *sosiale systemer* (Fauske, 1998, s.13). Et *sosialt system* er for Giddens et *mønster av handlinger* som består av relasjoner mellom aktører eller kollektiviteter som reproduseres på tvers av tid og rom; det vil si handlinger som gjentas og som derfor strekker seg ut over en enkelt handling. *Sosiale systemer er sosial praksis som reproduseres* (Andersen, 2013, s. 458-459).

Regler i det sosiale liv er teknikker eller generaliserte prosedyrer som anvendes i reproduksjonen av sosial praksis. Å følge ulike former for regler betyr mer eller mindre det samme som å følge en rutine eller en vane. Giddens hevder samtidig at formulerte regler – slik som lover og instruksjoner – er *tolkninger* av aktivitet. De gir et verbalt uttrykk til det som det er forventet at man skal gjøre i tilknytning til denne aktiviteten. Regler ses altså på som handlingsprosedyrer; aspekter ved *praksis* (Giddens, 2013, s. 19-22).

Johannessen hevder at regler ikke befinner seg som strukturer utenfor menneskelig samhandling. De er bare en måte å forsøke å påvirke interaksjonene på mens de pågår. I hvilken grad dette fungerer, er avhengig av hvordan de aktuelle menneskene forstår og oppfatter betydningen av reglene. Han hevder at vi kan tenke på reglene som erstatning for autoritet; de kan ses på som

forslag fra *de mektige*, enten de er bedriftsledere, politikere eller andre som har myndighet til å regulere andres atferd, og til hvordan sosial praksis skal begrenses i en aktuell gruppe. Regler er laget med den hensikt å skape en rasjonell og disiplinert atferd fri for konflikter, uenighet og følelser (Johannessen, 2011, s. 92).

Men regler har en betydningsfull rolle i det sosiale liv. Giddens hevder blant annet at en form for rutine er nødvendig for at vi skal føle oss trygge. Han viser til det han kaller *praktisk bevissthet*; noe han mener kan sies å være et slags kognitivt og emosjonelt forankringspunkt for de følelser av *ontologisk sikkerhet* som er karakteristisk for store deler av den menneskelige aktivitet i alle kulturer. Begrepet ontologisk sikkerhet viser til behovet for å føle en form for kontinuitet i begivenhetenes gang og orden (Andersen, 2013, s. 456-464).

Slik jeg leser Giddens vil det å inneha praktisk bevissthet, være forbundet med at vi normalt tar en rekke forhold for gitt. Det er ikke alt vi tar innover oss; noe setter vi parentes rundt uten å gå i dybden, inkludert hva som ligger til grunn for våre egne handlinger. Kaos kan lure på den andre siden av det som ligner trivielle aspekter av daglige handlinger og samtaler. Å utforske dette kaoset som kan skjule seg bak hverdagens alminneligheter, kan skape angst og usikkerhet. Giddens hevder at den praktiske bevissthet skaper hverdagsrutiner som setter til side slike følelser. Opprettholdelsen av vaner og rutiner er derfor i følge Giddens et avgjørende forsvar mot truende angst og usikkerhet (Giddens, 2013, s. 282).

Ralph Stacey viderefører mye av Giddens tenkning. Stacey avviser tydelig alle varianter av helhetstenkning og systemtenkning, og tar på alvor den selvorganiserende og paradoksale naturen til lokal interaksjon som en pågående fremvekst av sosial kompleksitet (Johannessen, 2011, s. 53-54). Han hevder at den dominerende diskursen med hensyn til læring og kunnskapsutvikling i organisasjoner, er basert på systemtenkningen. Kunnskapsutvikling betraktes som et sender-mottaker-system, der kunnskap dannes ved omforming av taus til eksplisitt kunnskap og overføring av den eksplisitte kunnskapen til andre, som omformer den tilbake til taus kunnskap. Det designes og installeres systemer som lagrer eksplisitt kunnskap i rutiner og prosedyrer, gjenstander og databaser (Stacey, 2008, s. 38-39). Dette samsvarer godt med hvordan jeg opplever samarbeidspraksisen mellom PST og DKP, hvor den graderte informasjonsflyten følger et helt bestemt og tilsynelatende ufravikelig løp.

5.4.2 Kunnskap fra et kompleksitetsteoretisk perspektiv

Ralph D. Stacey hevder at kunnskap vokser frem i komplekse responderende relateringsprosesser. Han er kritisk til systemtankegangen som tolkningsramme i organisasjoner. Systemteori er i stor grad basert på tanken om forutsigbarhet og den objektive lederen; han eller hun som evner å forme sin organisasjon og fremtiden ved hjelp av bestemte kontroll- og reguleringstiltak som de ser for seg vil folde ut fremtiden på en stabil, kausal måte. Tanken om å kutte ned på slike reguleringer i form av mindre planlegging, mindre kontroll og mindre beslutningshierarki, er for mange svært vanskelig fordi det vil bety å gi slipp på makt (Johannessen, 2011).

Teorien om komplekse responderende prosesser, bygger i stedet på tenkning hvor det legges vekt på blant annet at sinnet og det sosiale er samme prosess. Individuelle sinn og sosiale relasjoner vokser frem sammen og på samme tid. Derfor konstrueres kunnskap kontinuerlig i menneskelig relatering. Styling av kunnskap – slik som systemperspektivet foreskriver – vil i lys av en slik tenkning, være umulig. I stedet bør man heller fokusere på å endre de organisatoriske handlinger og retningslinjer som forstyrrer og ødelegger relasjonsmønstre mellom mennesker (Stacey, 2008, s. 84).

Staceys teori sier at kunnskap reproduseres kontinuerlig og transformeres som en prosess med kontinuerlig konstruksjon av identitet og ulikhet. Kunnskap er handling, og kan dermed bare praktiseres deltakende i lokale situasjoner i nåtid (Stacey, 2008, s. 215). Kompleksitetsperspektivet forkaster tanken om forutsigbarhet og tanken om å kunne intervensere med tiltak for å skape et forventet resultat. Diagnosen som stilles på organisasjonen vil aldri kunne være representativ for hvordan organisasjonen er i det øyeblikket gjennomføringen av tiltak foregår. Det er dessuten urealistisk å tro at den som stiller diagnosen forstår organisasjonen helt og fullt på et objektivt grunnlag. Ingen kan stå på utsiden og observere det fulle omfanget og innholdet av det meningssskapende som det totale antall interaksjoner i organisasjonen står for (Johannessen, 2011, s. 48-63).

5.5 Identitet og makt i samfunn og organisasjoner

I de forutgående avsnittene har jeg sett på hvordan hemmelig kunnskap kan ha etablert seg som et overordnet tema i organisasjoner og sosiale grupper. Hvordan kan man så forstå fremveksten av identitet og makt i samfunn og organisasjoner?

Iver B. Neumann skriver at hverken en person eller en gruppe kan være noe helt alene. Man *trenger* andre grupper å forholde seg til, og å definere seg selv i forhold til. Identiteter må derfor være *relasjonelle* - de ligger ikke i gruppen selv, men i gruppens forhold til andre grupper. Derfor er en gruppes samtale om *de andre* også alltid en samtale om hvem *vi* er (Neumann, 2001, s. 125). Når

forskningsobjektene er to organisasjoner hvor den ene er formelt definert som en hemmelig tjeneste og den andre i praksis gjør det den kan for å bli oppfattet som en hemmelig tjeneste, er det av stor betydning å forstå mer av temaer som *inkludering* og *eksklusjon*, og hvordan de kan skape og opprettholde idenitet. Dersom hemmelighold påvirker samarbeidspraksis gjennom tanker om *oss* og *dem*, er det nødvendig å se nærmere på hvordan slike relasjonelle skillelinjer oppstår.

5.5.1 De etablerte og de utenforstående

Norbert Elias har gjort rede for hvordan grupper av mennesker kan monopolisere makt, og på den måten bruke den til å ekskludere og stigmatisere medlemmer av en annen gruppe (Elias, 1994). Elias skriver at den interne og anerkjente meningen til enhver gruppe med høyt samhold, har en avgjørende påvirkning på de enkelte medlemmene ved at den regulerer deres atferd og holdninger. Denne påvirkningen blir ekstra sterk dersom den etablerte gruppen med høyt samhold, er den eneste kilden til den belønningen det er å være en del av de maktressursene og den gruppekarismaen som medlemskap i den etablerte gruppen representerer. Dette skyldes blant annet at makten til det enkelte medlem reduseres dersom hans atferd eller følelser står i strid med den etablerte gruppens meninger. Det er nettopp *fraværet* av slik motstridende atferd som er det definerende trekket ved koherente grupper (Elias, 1994, s. 39).

Elias hevder at den blotte eksistens av uavhengige outsiders som verken deler den etablerte gruppens felles hukommelse eller deres normer, oppleves som noe irriterende av medlemmene i den koherente gruppen; nærmest som et angrep på gruppens *vi-ideal* og *vi-image*. Deres motangrep er kvass avvisning og stigmatisering. Den etablerte gruppen føler seg tvungen til å drive tilbake det de oppfatter som en trussel mot deres maktsuverenitet, deres samhold og deres gruppekarisma; noe som gjøres gjennom kontinuerlig refusjon og ydmykelse av de utenforstående (Elias, 1994, s. 46). Mange ulike temaer kan bringe spenningene og konfliktene mellom to grupper – den etablerte og outsiderne – til overflaten. Allikevel, skriver Elias; i kjernen av disse temaene ligger det alltid et element av kampen om å opprettholde en *maktbalanse*. Denne kampen kan enten foregå som en lydløs stillingskrig under overflaten av det nødvendige, rutinepregede samarbeidsprosjektet som foregår innenfor rammene av institusjonaliserte ulikheter gruppene imellom, eller som en åpenlys kamp for å endre dette institusjonaliserte rammeverket som konstituerer disse maktforskjellene og ulikhetene.

5.6 Organisasjonsgeografi

Gjennom Elias studie ser vi tegn på at det hører med til det levende, sosiale mennesket å skape og opprettholde grenser for seg selv og sin gruppe; både fysisk og i den daglige, lokale kommunikasjonen menneskene imellom ved bruk av språk fylt av ”vi” og ”dem” ord. Et vesentlig moment å utforske i følge Elias, er at grupper som er knyttet sammen i form av en *etablert* versus *outsider*konfigurasjon, er formet av *mennesker*. Derfor blir det interessant – i aller høyeste grad også for denne oppgaven – å forsøke å forstå hvorfor noen mennesker oppfatter seg selv og andre til å tilhøre én og samme gruppe av ”vi”, mens de samtidig ekskluderer andre som de oppfatter hører til gruppen av ”dem”. Dette bringer meg over til temaet *organisasjonsgeografi* og hvordan denne kan påvirke fremveksten av identitet. Finnes det deler av vår organisasjonsgeografi som har funnet sin form fordi hemmelighold er et overordnet tema, og som i sin tur påvirker vår opplevelse av hvem vi er?

I Mary Jo Hatchs teoretisering av organisasjoner tar hun for seg begrepet *organisasjonsgeografi*. I organisasjonsteorien fokuserer geografibegrepet på den rommelige fordelingen av stedene hvor organisasjonen driver sin virksomhet, og de fysiske særtrekkene ved hvert sted. I geografiske termer er organisasjonen en fysisk størrelse; det vil si at den eksisterer i tid og rom. En slik analyse gir et bilde av organisasjonen som et sett av aktiviteter som spenner fra interaksjonen mellom de ansatte, til den eksterne interaksjonen mellom organisasjon og omgivelser. Vi kartlegger med andre ord det romlige omfanget av organisasjonens virksomhet (Hatch, 2001, s. 272).

Mary Jo Hatch ser på hvordan organisasjonens planløsning, design og utsmykning rent konkret påvirker aktiviteten i organisasjonen. Enkeltgrupper og personer får tildelt bestemte arealer ut fra funksjon og arbeidsform. Hvordan planløsningen blir, påvirker kommunikasjon og samordning av arbeidet mellom disse personene og gruppene, for eksempel ved å innvirke på fremveksten av uformelle kommunikasjonskanaler, jungeltelegrafer og ryktebørser (Hatch, 2001, s. 274).

Forskjeller i hvor god adgang de enkelte organisasjonsmedlemmene har til viktige medlemmer i organisasjonen, til støttefasiliteter og utstyr – og i mitt tilfelle, til bestemte former for informasjon, til de *rommene* denne informasjonen befinner seg i, og til den *tiden* den beslaglegger – er tegn på status og hierarki i organisasjonen (Hatch, 2001, s. 281). Det dannes *gruppegrenser* som kan markeres gjennom et bredt spekter av fysiske elementer.

I min organisasjonspraksis markeres disse grensene blant annet meget tydelig gjennom bruk av kodelåser hvor bare de med riktig klarering gis adgang. Et annet eksempel er ukentlige møter som ledergruppen ved organisasjonen avholder bak lukkede dører, tidlig på morgenen før de fleste har

kommet på jobb. Selv om innholdet i disse møtene ikke skulle berøre informasjon som er gradert så høyt at de øvrige mannskapene ikke skulle kunne delta, ville det være et praksis- og tradisjonsbrudd om noen utenfor ledergruppen skulle finne på å forsere den lukkede døren. Mary Jo Hatch hevder at det foreligger empirisk materiale som tyder på at slike sterke fysiske markeringer – som en lukket dør - av gruppegrensener, henger sammen med sterk gruppeidentitet (Hatch, 2001, s. 282). Noen av de samme kreftene som gjør slike grenser så viktige for fremveksten av gruppeidentitet, kan også ses i større målestokk i fenomenet *organisasjonsidentitet*; et begrep som referer til medlemmenes opplevelser av og forestillinger om organisasjonen som helhet (Hatch, 2001, s. 282).

Men det som ikke er klart, skriver Hatch, er om det er de fysiske grensene som gir den sterke identitetsfølelsen, eller om grupper [og organisasjoner] som er i ferd med å etablere en sterk identitet, er tilbøyelig til å konstruere synlige grenser omkring seg (Hatch, 2001, s. 282)?

La oss se nærmere på hva Hatch sier om nettopp fysisk struktur, atferd og symbolikk i organisasjoner. Hvordan organiserer den fysiske strukturen vår aktivitet? Hvordan får symboler oss til å handle som vi gjør? Hvordan kan dette bidra til identitetskonstruksjon og fremveksten av maktrelasjoner?

5.6.1 Den atferdsorienterte og den symbolorienterte tilnærmingen til fysisk struktur i organisasjoner

Den atferdsorienterte tilnæringsmåten har opphav i det modernistiske perspektivet, og fokuserer i hovedsak på forholdet mellom den fysiske strukturen, interaksjonen og andre former for aktivitet internt i organisasjonen. Tanken er at fysisk struktur former og opprettholder et system av handlinger med sikte på å nå oppstilte mål, og at atferden blir formet av utformingen av det fysiske miljøet i organisasjonen (Hatch, 2001, s. 277). Fysiske strukturer i organisasjoner deles gjerne inn i *territorier*, og disse territoriene assosieres så med den virksomheten som foregår der, eller med personene som oppholder seg der. Mange organisasjoner deler inn bygningene i henhold til enhetene i den sosiale strukturen, for eksempel ved å henvise markedsføringen til én del av bygningsmassen, og produksjonen til en annen (Hatch, 2001, s. 281).

M. J Hatch hevder at i tillegg deltar enkeltpersoner i markeringen av disse *territoriene* ved å sette opp personlige eiendeler, skilt, slagord eller andre synlige uttrykk for identifikasjon og eierskap. Denne fysiske markeringen av territorier innenfor fysiske strukturer, skaper synlige grenselinjer som blir *symbolsk* assosiert med de gruppene som oppholder seg der (Hatch, 2001, s. 282).

Den symbolorienterte tilnæringsmåten har sitt opphav i det symbolsk-fortolkende perspektivet, og ser på den fysiske strukturen som en rik kilde til symboler og en viktig kanal for kulturuttrykk. Her er tanken at den fysiske strukturen i en organisasjon former og opprettholder et *meningssystem* som gjør organisasjonsmedlemmene i stand til å definere hvem de er og hva de driver med (Hatch, 2001, s. 276-277). Den fysiske strukturens betydning for atferd, blir dermed atskillig mer komplisert når vi utvider fokus til å omfatte de *symbolske aspektene* ved denne strukturen (Hatch, 2001, s. 278). M. J. Hatch hevder at vi alle benytter oss av symbolske tegn for å definere hvem vi er og hva vi gjør. For å illustrere dette ber hun oss tenke på hvordan vi ut fra omgivelsene øyeblikkelig vet hvor vi er, og at dette utløser bestemte atferdsmønstre, noe som gjerne kalles *symbolsk betinging*. Slike betingede reaksjoner finner vi også i området foran stengte dører, på og utenfor venterom, foran sjefens kontor eller i et konferanserom (Hatch, 2001, s. 278).

Betydningen av ideen om symbolsk betinget atferd ligger i den ubevisste forbindelsen mellom fysisk struktur og de vanlige rutinene som utgjør så mye av dagliglivet i organisasjoner (Hatch, 2001, s. 279). I tillegg spiller romlige elementer – steder, bygninger, fargevalg – og romlige relasjoner – geografi, planløsning, design og utsmykning – en viktig rolle i det å etablere og forme identitet i og omkring organisasjoner. Den fysiske strukturen kommuniserer viktige budskap om organisasjonens og medlemmenes identitet (Hatch, 2001, s. 280).

Oppsummering av del 2

Metodekapittelet i begynnelsen av del 2 er i antall sider kanskje mer omfattende enn det som er vanlig for slike oppgaver. Teksten er imidlertid med hensikt preget av en beskrivelse av prosessen som førte meg frem til en narrativ tilnærming, kombinert med kritisk diskursanalyse. Jeg valgte å legge vekt på å beskrive hvordan mitt ønske om å forske på PST ble tatt imot, og hvilke refleksjoner som oppstod i etterkant av mine henvendelser. Jeg mener dette ikke bare har metodisk relevans, men at det også utgjør en viktig del av oppgavens empiri.

Jeg valgte også å bruke plass på å fortelle om meg og mitt ståsted både i og utenfor politior organisasjonen. Dette er direkte knyttet opp mot valg av metode, og dermed viktig for hvordan andre leser og vurderer verdien av min tekst. Man kommer ikke utenom at PST og DKP er to organisasjoner med en spesiell forhistorie, og ikke minst ekstraordinære arbeidsoppgaver. Det er svært få, om noen i det hele tatt, som både har deltatt i disse organisasjonspraksisene og som samtidig har forsket på dem. Dette byr på unike muligheter og unike utfordringer som har medvirket til refleksjonen over hvor jeg står metodologisk, og hvordan blant annet organisasjonsfortellinger kan bidra til ny kunnskap om disse praksisene; uten at det går på bekostning av min yrkesmessige integritet.

I del 2 foretok jeg også en grundig gjennomgang av oppgavens teoretiske fundament. Jeg viste til diskursteori som forklarer at diskurs både er en måte å *handle* på, en form hvor folk kan *agere i forhold til* verden og hverandre på, og en måte å *representere* verden på. Jeg viste altså at begrepet diskurs derfor ikke bare handler om språk, men også om det som skaper og opprettholder praksis. Ved hjelp av Faircloughs forståelse redegjorde jeg også for forholdet mellom diskursive praksiser, ideologi og hegemoni. Jeg viste at vår produksjon, distribusjon og konsumpsjon av språk og tekst kan spille inn i ideologier ved at de bidrar til å opprettholde eller endre maktrelasjoner, og at vår måte å bruke språket på bidrar til reproduksjonen av sosiale relasjoner.

I del 2 inkorporerte jeg også det moderne samfunnets refleksivitet og en tilsynelatende stadig økende hemmelig kunnskapsproduksjon, i en makrososiologisk tradisjon for å analysere sosial praksis i *sammenheng* med sosiale strukturer. Jeg tok med meg Faircloughs forståelse av diskurser som noe som konstruerer vitens- og betydningssystemer, men valgte å se bort fra det jeg mener er et abstrakt systembegrep. I stedet valgte jeg å forstå hemmeligholdets diskurser som noe som skaper *viten- og praksis*; altså konkrete menneskelige *handlinger* oss i mellom og deres betydning for opprettholdelsen og endring av praksis.

Så trakk jeg frem kompleksitetsteori og vektla den som kommunikasjonsteori. Teorien beskriver at samtaletema er med å organisere erfaringen med å relatere seg til andre, og at organisasjonens praksis organiseres av disse temaene. Temaene er med på å både underbygge og undergrave maktrelasjoner. Jeg viste også til kommunikasjonsteori som beskriver vår tilbøyelighet til å benytte retoriske virkemidler i vårt arbeid med å representere vår verden og vår virkelighet på. Jeg tok også for meg ulike perspektiver på hvordan, og om kunnskap i det hele tatt kan styres. Jeg viste til blant andre Stacey som hevder at kunnskap oppstår i responderende relateringsprosesser. I dette perspektivet vil derfor lagring og styring av kunnskap være umulig, og vår forvaltning av graderte dokumenter blir på denne måten bare flytting og oppbevaring av fysiske gjenstander, hvor potensialet for kunnskap utnyttes i beskjeden grad.

Deretter beveget jeg meg inn i forskning og teorier som gir et innblikk i hvordan identitet skapes på individ, gruppe og organisasjonsnivå. Jeg kombinerte dette med forskning som viser at det er en menneskelig egenskap å skape grenser mot de som er utenforstående; de som ikke er etablert på innsiden av et fellesskap. Den gruppen med sterkest samhold, besitter makten til å definere andre ut av gruppefellesskapet (inkludasjon og ekskludasjon). Slike prosesser eksisterer i organisasjoner. Jeg redegjorde for at den fysiske planløsningen og strukturen, i tillegg til andre symboltunge statusmarkører i organisasjonen, påvirker vår atferd. Dette illustrerte jeg ved bruk av eksempler fra min egen organisasjonspraksis.

DEL 3 EMPIRISK TILFANG – HISTORISK UTVIKLING OG FORTELLINGER FRA PRAKSIS

Innledning til del 3

I denne delen av oppgaven, legger jeg frem empirien som jeg bruker i besvarelsen av forskningsspørsmålene. Jeg åpner med en gjennomgang av materialet som tar for seg fremveksten av PST, LVPST og DKP. Litteraturen som jeg gjennomgår og dokumentene som jeg senere bringer inn i mine analyser, er ment å skulle gi et innblikk i prosessene hvor hemmelighold som overordnet tema, kan ha påvirket identitetsformingen, kommunikasjonen og maktrelasjonene i de respektive organisasjonene, og på den måten virket inn i hvordan samarbeidspraksisen har vokst frem. I denne gjennomgangen inkluderes det også et sammendrag av fortellinger fra ansatte ved DKP mellom 1945 og 1995.

Etter å ha studert organisasjonsfortiden til PST og DKP gjennom tilgjengelig empiri, tar jeg deretter et blikk på min egen fortid og vei inn i politiorganisasjonen. Hva kan den fortelle meg om mulige årsaker til praksisene jeg forsker på i dag? Jeg reflekterer over mine egne erfaringer i en fortelling som jeg har valgt å kalle *sosialiseringen av hemmelighold*. Fortellingen ser nærmere på om det kan ligge andre mekanismer enn lov- og instruksverk, bak det jeg opplever som et fravær av kommunikativ interaksjon i samarbeidspraksis mellom PST og DKP. Jeg betrakter uniformsreglementet og *eldstemannsprinsippet*, - synliggjort gjennom vårt distinksjonssystem - som det som Hatch kaller *statusmarkører* i den fysiske strukturen. Som vi skal se har jeg opplevd at disse trekkene ved vår organisasjonspraksis, kommuniserer et budskap som minner folk om ikke bare hvordan de bør opptre, men også om hvem de er når det gjelder individuell identitet, gruppeidentitet og organisasjonsidentitet (Hatch, 2001, s. 280).

Refleksjonsprosessen som har resultert i de forskningsspørsmålene jeg har stilt i denne oppgaven, begynte i god tid før den 22. juli 2011. Også i forkant av denne dagen, hadde jeg undret meg over måten hemmelig informasjon oppstår på og blir forvaltet videre på i politiorganisasjonen, og hvordan dette kan påvirke organisasjonspraksis. Om selve produksjonen og distribusjonen av den graderte informasjonen følger et sementert spor, hadde jeg inntrykk av at det ut av denne praksisen, allikevel til stadighet oppstod noe nytt i hverdagen; nemlig paradokser og følelser av å mangle vesentlige informasjonsbiter i det operative puslespillet. Det oppstod uventede tilstander som la premissene for hvordan vi kunne utføre konkrete arbeidsoppgaver, eller som ledet oss til å la være å handle fordi vi ikke visste nok.

Men det enorme omfanget av 22. juli 2011, satte allikevel i gang en mer konkret refleksjonsprosess hos meg. Tidligere erfaringer ble satt inn i en ny sammenheng som jeg aldri hadde identifisert om denne sommerdagen hadde kommet og passert uten terrorhandlingene. Den skapte en dypere motivasjon som fikk meg til å tolke annerledes, erfare annerledes, reflektere annerledes og forholde meg annerledes til min egen profesjonsidentitet, til organisasjonspraksisene som jeg påvirker og påvirkes av, og til de relasjonelle maktforholdene som eksisterer i politiorganisasjonen. Jeg undret meg mer og mer over hva som påvirker vår vilje til å ikke dele informasjon, på bekostning av – for meg – en tidvis åpenbar gevinst av å dele.

Organisasjonsfortellingene som presenteres til slutt i del 3, beskriver nettopp slike opplevelser av gevinster som glapp; dager da man lengtet etter informasjon som der og da ville ha vært verdifull, men som allikevel aldri nådde frem. Noen av fortellingene har blitt fortalt til meg av mine kollegaer, og på den måten utløst meningsutvekslinger oss i mellom. I teksten presenteres disse som en fortettet fortelling som jeg mener reflekterer et meningsprodukt som vi i felleskap har konstruert. Andre fortellinger tar for seg konkrete oppdrag som jeg selv har deltatt i, og som dermed er skrevet ned i samsvar med hvordan jeg opplevde det som skjedde. Allikevel kan jeg ikke hevde at noen av disse fortellingene bare er mine egne. Jo, det er jeg som skriver, men min forståelse – min opplevelse av hendelsene slik jeg i dag husker dem og meningen som de formidler - har blitt formet av min daglige interaksjon og kommunikasjon med mine kollegaer i DKP. De har påvirket mine oppfatninger av hendelsesforløp, av tid og sted, av hvordan jeg og andre reagerte i situasjonen, og av min evaluering av det hele i ettertid. I lys av det jeg har erfart siden da, og stadig erfarer, endres både min og mine kollegaers forståelse av fortiden. I den forstand er derfor det jeg skriver på mange måter et felles prosjekt; selv om ansvaret for innholdet er mitt alene.

Kapittel 6 Om å forstå sin samtid gjennom å se seg tilbake

Etterhvert som arbeidet med dette prosjektet har utviklet seg, har jeg fått større tro på at betydningsfulle begivenheter i fortiden har medvirket til å legge grunnlaget for de praksisene som jeg i dag deltar i. Den kommunikative interaksjonen, de tematiske samtalemønstrene og argumentasjonen som legger føringer for vår praksis i dag, er kanskje preget av vår organisatoriske forhistorie og betoningen av hemmelighold. Derfor er det viktig for meg å se nærmere på empiri som viser hvordan PST, LVPST og DKP ble til, hvilke handlingsvalg som har blitt tatt og hvilken argumentasjon som har blitt brukt i formingen av disse organisasjonene.

Jeg opplever det som spesielt relevant å se nærmere på hvordan ansettelsesprosedurene har vært, og hvordan den videre sosialiseringprosessen har foregått. Og i dette er det naturligvis av størst betydning å utforske hvordan hemmelighold som tema - internt og eksternt - har preget innføringen til tjenesten, og hvordan organisasjonledernes vektlegging av den enkeltes utvalghet til tjenesten, kan ha hatt en spesiell innvirkning på formingen av deres profesjonsidentitet. Det er også av betydning å se nærmere på hvordan overvåkings- og sikkerhetstjenestens forbindelser har vært til Oslo politidistrikt, som DKP *er* og alltid har vært en del av.

Gjennom min innsamlede empiri, kom jeg etterhvert i kontakt med det materialet som kanskje har størst betydning for oppgaven; nemlig det som omhandler organiseringen av den norske livvakttjenesten, og som jeg altså har valgt å kalle *sammenslåingsdebatten*. Denne har røtter tilbake til tiden hvor livvakttjenesten ved POT/PST utviklet seg i en organisasjon som selv var i støpeskjeen og som over tid har hatt et komplisert forhold til omverden og samarbeidende aktører, blant andre Oslo politidistrikt. Dagens samarbeidspraksis mellom PST og DKP, kan være preget av disse fortidige prosessene.

6.1 Overvåkingstjenesten oppstår

Trond Bergh og Knut Einar Eriksen har skrevet boken *Den Hemmelige Krigen - overvåking i Norge 1914-1997*. Det som vi i dag kjenner som PST har eksistert som en egen tjeneste i Politiet siden 1937, men ble reetablert i 1947 etter å ha tørket ut under krigen. Frem til høsten 1952 førte den en beskyttet og langt på vei hemmelig tilværelse (Bergh & Eriksen, 1998, s. 15).

Overvåkingstjenesten vokste sakte frem fra 1920-tallet til den første overvåkingsinstruksen ble vedtatt den 6. juli 1937 (Bergh & Eriksen, 1998, s. 39). Nasjonal og internasjonal kommunisme var en driver for gjenopprettingen av overvåkingstjenesten etter krigen i 1947. Tjenesten ble organisert

under hovedstadspolitiet med politimester Kristian Welhaven som øverste sjef (Berg & Eriksen, 1998, s. 38).

Krigsutbruddet i 1939 førte til en vesentlig styrking av den norske overvåkingsjenesten (Berg & Eriksen, 1998, s. 44). Selv om krigen førte til at overvåkingspolitiet formelt sett ble nedlagt i april 1940, forhindret ikke dette at en forholdsvis sterk overvåkings- og etterretningsmessig praksis og kultur ble etablert. De hemmelige tjenestene begynte dermed ikke på bar bakke da overvåkingspolitiet formelt sett ble gjenopprettet i 1947; 10 år etter den første hemmelige instruksen. Tjenesten skulle - som før krigen - ligge under Oslo politimesterembete (Bergh & Eriksen, 1998, s. 94-112).

Spørsmålet om overvåkingstjenesten burde være direkte underlagt Justis-og beredskapsdepartementet eller ikke, har vært aktuelt helt frem til våre dager. Welhaven mente at et overvåkingspoliti plassert utenfor det ordinære politi, direkte underlagt justisministeren, ikke ville være i samsvar med norsk tradisjon (Bergh & Eriksen, 1998, s. 103). I 1954, da Welhaven skulle gå av som politimester, forsøkte Bryhn, som var tjenestens reelle og daglige leder, å endre på Welhavens opprinnelige organisasjonsmodell. Hans løsning var at tjenesten skulle ledes av en politimester direkte ansvarlig overfor Justisministeren.

Forslaget reflekterte et ønske om ikke å være formelt underordnet Oslo, og dermed også oppnå en betraktelig statusheving av tjenesten. Dette ble møtt med mange sterke motforestillinger. Blant annet ble det hevdet at tjenesten ville bli for selvstendig, for mektig og for egenrådige. Forslaget utløste en omfattende prinsipiell debatt; en debatt som også i dag blusser opp med ujevne mellomrom (Bergh & Eriksen, 1998, s. 172-176). I 1955 ble allikevel instruksen endret slik at Overvåkingssjefen fikk en mer selvstendig rolle. Han var både sjef for overvåkingstjenesten i hele landet - med instruksjonsmyndighet overfor politimestrene - og delvis underlagt politimesteren i Oslo. I 1980 ble overvåkingstjenesten helt atskilt fra Oslo politikammer. Fra den gang har tjenesten vært en sentral politiorganisasjon direkte underlagt Justisdepartementet.

Det var politiet selv som i stor grad drev prosessen mot en opprettelse av overvåkingstjenesten. Av politisk hold ble etaten gitt stor frihet til å definere tjenestens oppgaver. Politimester Welhaven spilte en sentral rolle. Det var hans organisasjonsmodell som først vant frem, og han ledet utformingen av de første grunnleggende retningslinjene. I tillegg var han ansvarlig for utvelgelsen av de første tjenestemennene (Bergh & Eriksen, 1998, s. 106-107). Politimestrene i distriktene ble bedt om å velge ut de best egnede politifolkene. Tjenesten skulle gis høy prioritet, og det måtte rekrutteres fra de mest erfarne. Disse ble håndplukket av blant andre Welhaven, og de som ble

ansatt ble betraktet som en elite i politiet. Slik forble prinsippet for rekruttering til POT i mange tiår (Bergh & Eriksen, 1998, s. 109-110).

I store deler av overvåkingstjenesten ble det lenge praktisert et nesten ekstremt hemmelighold. Dette voldsomme hemmeligholdet ble antakelig drevet lenger i Norge enn i mange andre land (Bergh & Eriksen, 1998, s. 105). Tjenesten hadde derfor lite kontakt og samarbeid med andre deler av politiet, noe som irriterte de mange aktørene på utsiden. Men hemmeligholdet førte også til lite kommunikasjon mellom de ulike avdelinger og nivåer *innad* i overvåkingstjenesten (Bergh & Eriksen, 1998, s. 108). I instruksen av 1952 ble overvåkingstjenestens utgangspunkt i politiet definitivt slått fast. I denne utgaven av instruksen, ble også taushetsplikt og behovet for hemmelighold strengt understreket (Bergh & Eriksen 1998, s. 171).

6.2 Ansatte og rekruttering

Danielsenutvalget - som jeg senere skal komme tilbake til - skriver i sin utredning fra 1998 at:

Stabilitet i POTs bemanning [...] kan også lede til uheldig sementering av holdninger og kultur.

Tjenesten er blitt kritisert for en lukket kultur og liten evne til å tilpasse seg endringer i omverdenen. Kulturen har blitt forsterket av for lite gjennomtrekk på personellsiden [...] Det er etter utvalgets syn behov for et jevnlig innslag av nye impulser i tjenesten

(NOU 1998:4, s. 12)

Videre skriver utvalget at:

Politiutdannet personell bør fortsatt utgjøre grunnstammen i POT. Det er likevel behov for økt tilførsel av annen fagkompetanse (statsvitenskapelig, historiefaglig, etterretnings- og sikkerhetsfaglig o.a.), særlig i forbindelse med analyse- og trusselvurderingsarbeidet [...]

(NOU 1998:4 s. 12)

Det er interessant å se utvalgets vurdering av praksis i lys av hva Bergh og Eriksen skriver i sin beretning om Overvåkingstjenesten. Et særegent trekk ved Overvåkingstjenesten var at den som eneste statsinstitusjon rekrutterte sitt personell utelukkende på grunnlag av uformelle prosedyrer. Stillinger ble ikke utlyst; den enkelte ble håndplukket. Dette var gjeldende praksis helt frem til 1990-årene. Dette var også praksis ved Den kongelige politieskorte i samme tidsperiode.

Et annet fellestrekk som jeg mener kan ha hatt vesentlig betydning for etableringen av en robust profesjonsidentitet hos de ansatte, var at det fra begynnelsen av 50-tallet til utover 1970-tallet, ikke ble ansatt en eneste ny person ved verken DKP (Kvikne, 2001, s. 53) eller POT (Bergh & Eriksen, 1998: bind 2, s. 42). I sin analyse av det han kaller *taleskrivingsdiskursen* i Utenriksdepartementet, beskriver Neumann diplomatidiskursens treghet. Han skriver at:

”Spesifikk samhandling i institusjonen binder de ansatte til den, og opprettholder institusjonens enhetlighet gjennom at ting gjøres som de skal. Tregheten i denne sosiale praksisen - den bestandige måten aktørene utfører sin kommunikative samhandling formelt og uformelt på, i tillegg til måten tekster skrives på, avstøter innovasjonsforsøk og bidrar til denne diskursens selvoppretholdende kvalitet”

(Neumann, 2001, s. 134-135)

Å opprettholde ting som de er, krever i følge Neumann hardt diskursivt arbeid. Det å få verden til å fremtre som noe stabilt mens den faktisk er i fluks - i stadig bevegelse og utvikling - betyr at det å ha makt blant annet innebærer å ha evnen til å fryse mening (Neumann, 2001, s. 143).

Det kan være verdifullt å ta Neumanns tanker med seg inn i en vurdering av effektene på praksis i POT og DKP, når man vet at det ikke ble ansatt nye tjenestepersoner over en nesten sammenfallende periode på 20 år. Hvilke dominerende diskurser og virkelighetskonstruksjoner kan dette ha bidratt til og på hvilke måter er representasjoner av denne fortiden til stede i nåtidens samarbeidspraksis? Har Neumann rett når han hevder at en diskurs alltid vil bære med seg minnet om sin egen tilblivelseshistorie (Neumann, 2001, s. 57)? Dette er spørsmål som jeg mener det er viktig å ta med seg videre i forståelsen av mitt empiriske materiale.

På grunn av det ekstreme hemmeligholdet, utvelgelsen og de spesielle arbeidsoppgavene, ble overvåkingspolitiet innad i politikorpset gjerne betraktet som en svært spesiell og elitepreget avdeling. Så og si alle som ble spurt, takket ja til en stilling i tjenesten. Felles for dem alle, var at de på forhånd knapt visste at den eksisterte, og at når de først hadde blitt tatt inn, ble de gjerne værende til pensjonsalder. De få som ikke gikk helhjertet inn for arbeidet i tjenesten, ble mer eller mindre anmodet om å slutte. Myndige og populære sjefer og felles politibakgrunn, bidro til en sterk fellesskapsfølelse og få interne konflikter.

Opplæring i overvåkingstjeneste, fant sted *etter* ansettelsen, og gjennom *”learning by doing”*. Nyansatte roterte mellom avdelinger, og observasjon av eldre kollegaer ble den viktigste opplæringsformen (Bergh, 1998: bind 2, s. 546-548).

Men Danielsenutvalget skriver i 1998 at:

Utvalget anbefaler at det etableres interne rotasjonsordninger for alt politiutdannet personell. Dette vil være et viktig bidrag til å kvalifisere tjenestens personell og deres evne til omstilling på tvers av avdelingsgrenser og saksfelt. Ordningen bør være obligatorisk

(NOU 1998:4, s. 12-13)

Berg og Eriksen hevder altså at det som Danielsenutvalget i 1998 foreskriver som et viktig bidrag til å forbedre en uheldig kultur, allerede var og hadde vært en del av praksis i lang tid. I så fall kan man spørre seg hvorfor informasjons- og kunnskapsutvekslingen som Danielsenutvalget etterspør i 1998, ikke hadde vært tilstede i tilstrekkelig grad i POT.

Berg og Eriksen gir en mulig forklaring på dette. De skriver at det utviklet seg relativt tette skott mellom de ulike arbeidsavsnitt, noe som vanskeliggjorde operativ samordning. Bearbeiding av opplysninger og analyser ble til dels forsømt på grunn av både lederstil og fokuset på hemmelighold. Nødvendig kontakt med resten av samfunnet ble også på ulike måter begrenset på grunn av det ekstreme hemmeligholdet (Bergh & Eriksen, 1998: bind 2, s. 548).

Det kan altså se ut som at det ikke har hjulpet med interne rotasjonsordninger for på den måten å øke flyten av kunnskap, informasjon og den totale kvaliteten på tjenesten. Bergh og Eriksen hevder at *need to know - prinsippet* begrenset informasjonsflyten både mellom avdelingene og mellom ledere og ansatte på samme avdeling. Dette prinsippet ser altså ut til å ha blitt etterlevd i større grad enn intensjoner om kunnskapsdeling.

6.3 Konflikt – tegn på polarisering mellom POT og Oslo politidistrikt

Et organsasjonsmessig hovedproblem opp gjennom Overvåkingstjenestens historie, har vært tjenestens særegne forhold til politimesteren i Oslo. Overvåkingssjef Bryhn arbeidet jevnt og trutt for å avvikle overvåkingssjefens underordning under politimesteren, som han mente skulle fritas for all overvåkingmessig virksomhet. Daværende politimester i Oslo hadde imidlertid sterke innvendinger mot forslaget. Han var redd dette ville føre til et ”særpoliti”. Dette var også fagforeningen særdeles kritisk til. Poenget med en tilknytning til et bestående politi, var nettopp å avverge noe slikt. Gjennom ny instruks i 1960, ble allikevel siste rest av overvåkingssjefens avhengighetsforhold til Oslos politimester fjernet.

Da en ny overvåkingsinstruks ble fattet i 1977, ble det i tråd med Mellbye-utvalgets anbefalinger besluttet at Oslos politimester skulle fritas for alle overvåkingsoppgaver, slik at Overvåkings-sentralen fikk det fulle og hele ansvaret for denne tjenesten i Oslo. Det ble eksplisitt slått fast at ”*Politimesteren i Oslo fritas for overvåkingsgjøremål i sitt distrikt*” (Berg & Eriksen, 1998: bind 2, s. 32-38).

6.4 Innsyn og granskning

Berg og Eriksen omtaler norsk overvåkingspraksis som forholdsvis moderat, men den var samtidig preget av et kanskje sterkere hemmelighold og svakere politisk styring enn i de fleste andre vestlige land (Bergh & Eriksen, 1998: bind 2, s. 556-557).

Fra midten av 60-tallet utviklet det seg et stadig mer aktivt og kritisk debattklima, noe som viser seg blant annet i opprettelsen av utvalg med et noe annet mandat enn de forutgående. Denne kritikkyflete perioden varte omtrent frem til 1977. Men ikke lenge etter startet en enda mer kritisk bølge som varte til langt inn i 1990-årene. Denne var betydelig kraftigere enn tidligere, og utløste en rekke nye utvalg, kommisjoner og endringer (Bergh & Eriksen, 1998: bind 2, s. : 22-23).

I 1988 ble *Fostervollutvalget* oppnevnt. Utvalget skulle fremme forslag til nødvendige endringer for å dekke de behov samfunnsutviklingen og nye arbeidsoppgaver måtte tilsi. I tillegg skulle de vurdere om organisasjonen var tilfredsstillende, om overvåkingsinstruksen var dekkende, og - som *Smedsrudutvalget* - vurdere om rekrutterings- og avansementsordningen var hensiktsmessige. På bakgrunn av Fostervollutvalgets utredning foreslo regjeringen at tjenesten fortsatt burde organiseres som en egen enhet innenfor politiet, og at personell ved overvåkingstjenesten som hovedregel fortsatt burde rekrutteres fra det øvrige politi (NOU 1998:4, s. 30-31).

I februar 1994 ble Stortingets granskningskommisjon for de hemmelige tjenester - den såkalte *Lund-kommisjonen* - opprettet. Etter å ha vært gradert *hemmelig* en kort periode, ble den svært omfattende rapporten offentliggjort i mai 1996. Den konkluderte med at det har foregått ulovlig politisk overvåking i Norge etter 1945; slik som påstanden var i forkant av kommisjonens arbeid. Lundkommisjonens konklusjoner, som Stortinget langt på vei sluttet seg til, tilsa en grundig gjennomgang og vurdering av hvordan POT i fremtiden skulle styres, organiseres og på annen måte innrette sin virksomhet (Lund 1996) (NOU 1998:4, s. 25).

Den 27. mars 1998 avga *Danielsenutvalget* sin utredning (NOU 1998:4). Utvalget ble oppnevnt i lys av forutgående års omfattende granskinger og vurderinger av POT. POT hadde blitt kraftig kritisert. Instruksstridige og ulovlige forhold var påvist, og det var reist spørsmål om tjenesten hadde den fornødne tillit. Som forutgående utvalg, mente også Danielsenutvalget at POT fortsatt burde være organisert innenfor politiet som et særorgan. De begrunnet dette blant annet med hensynet til tilitsforholdet overfor samarbeidende tjenester, og til minst mulig spredning av sensitiv informasjon.

Utvalget påpekte at:

De alminnelige styrings- og ledelsesprinsipper som gjelder for politiet i sin alminnelighet, bør ellers i utgangspunktet også gjelde for POT

(NOU 1998: 4)

Utvalget viser til at de mange offentlige utredninger og debatter i seg selv på den tiden medførte økt kunnskap og åpenhet om POTs virksomhet. Men etter utvalgets vurdering burde denne åpenheten strekkes enda lengre. De mente at tjenestens graderingsvirksomhet burde få en kritisk gjennomgang, og at det internt i tjenesten burde sikres større rom for både vertikal og horisontal informasjonsutveksling (NOU 1998: 4, s.15). Da tjenesten endret navn til Politiets sikkerhetstjeneste i 2002, ble det også iverksatt tiltak med sikte på endringer i PSTs bedriftskultur, og for å gjøre tjenesten mer åpen.

6.5 Livvakttjenesten ved PST (LVPST)

Livvakttjenesten ved Overvåkingstjenesten og senere PST, utviklet seg etterhvert som behovet for en slik tjeneste oppstod. Det er usikkert når POT utførte de første livvaktoppdragene. Men gjennom samtaler med mennesker som har vært tilknyttet tjenesten, har jeg forstått at slike oppdrag ble utført allerede på begynnelsen av 50-tallet. Benevnelsen *livvakttjenesten* ved det såkalte *avsnitt B IV*, ble brukt i god tid før 1990, men nøyaktig når benevnelsen oppstod er usikkert. Dette bestod av faste planleggere, instruktører og en egen ledelse.

De operative livvaktene var spredt rundt i POT-organisasjonen, og hentet inn ved behov. Av de totalt 15 tjenestemennene som på 80 og 90-tallet utgjorde *livvaktlaget* ved POT, var 8 ansatt ved avsnitt B-III. Mindre oppdrag ble løst av disse alene, mens ved større sikringsoppdrag ble hele laget involvert, eventuelt med bistand fra annet personell.

Til sent ut på 1990-tallet ble livvaktoppdragene fortsatt utført av en løst sammensatt gruppe av tjenestemenn som ellers hadde andre arbeidsoppgaver i Overvåkingstjenesten. Først i 2006 ble det opprettet en egen *seksjon for livvaktjeneste* ved PST, og da med en stadig økende grad av spesialisering.

Helt frem til 1990-tallet ble ikke stillinger som livvakt offentlig utlyst, verken i POT eller ved DKP. Det fantes heller ikke livvaktkurs med en strukturert utdanningsplan. I samsvar med gjeldende praksis for resten av overvåkingstjenesten, ble en forespørsel rettet til de som ble ansatt som egnet. Sa de ja, kunne de starte dagen etter. De som ble ansatt fikk etterhvert det man kalte for et eskorte- og livvaktkurs. Samme prosedyre ble fulgt i DKP.

Fra sommeren 1995 ble treningsmengden økt betraktelig. Samtidig ble det innført et formelt søknadssystem. Kandidater måtte gjennom en medisinsk sjekk hvor fysikk og motorikk ble vektlagt. I tillegg måtte de gjennom situasjonstester, språktester, oppfattelsestester, kjøretester og intervju. I 1996 ble det første livvaktkurset etter ny mal gjennomført; et kurs som den gang gikk over tre uker.

6.6 Den Kongelige politieskorte fra etterkrigsdagene til i dag

Det finnes ikke mye offentlig tilgjengelig informasjon om Den Kongelige politieskorte. Som jeg har gjort rede for, har POT/PST blitt gransket av en rekke utvalg og kommisjoner, og det finnes derfor en hel del tilgjengelige dokumenter om deres virksomhet. Dette er ikke tilfelle for Den kongelige politieskorte. Politiavdelingen har på flere måter og i mange forutgående år, levd et isolert liv bak gjerdene ved Det Kongelige slott uten å bli viet særlig oppmerksomhet. Selv om den ikke er definert som en hemmelig tjeneste, er det allikevel ikke mye som skiller dens praksis fra organisasjonsenheter som formelt sett anerkjennes som dette.

Som organisasjonsenhet i politiet er DKP i en særstilling både med tanke på type tjeneste, og sin organisatoriske satellitt-tilværelse i forhold til resten av politidistriktet som den hører under. Dette har medvirket til at tjenesten selv i dag, er relativt lite kjent for både publikum og deler av politiorganisasjonen. Mens store deler av Oslo politidistrikt ble nøye gransket i tiden etter den 22. juli 2011, ble DKP av 22.juli-kommisjonen omtalt i meget få ordelag, og da uten noen særskilt form for tilbakemeldinger i verken positiv eller negativ grad. Empirisk materiale som omhandler Den kongelige politieskorte er av ovennevnte årsaker begrenset. Men kanskje er mangelen på dette i seg selv et viktig empirisk funn?

Som jeg vil vise gjennom det som tidligere tjenestemenn har fortalt om sin tid i avdelingen, har hemmelighold, diskresjon og anonymitet vokst frem som definerende trekk ved praksisen og profesjonsidentiteten ved DKP. Dette har vist seg i til dels ekstreme former, som da avdelingssjef Molstad sørget for å brenne samtlige tjenesteprotokoller, vaktlister, mannskapsoversikter og annet skriftlige materiale, før han fratradte stillingen i 1974 (Kvikne, 2001, s. 1).

Fra opprettelsen i 1945 har Den kongelige politieskorte vært en svært lukket organisasjonsenhet innenfor Oslo politidistrikt. Rekrutterings- og ansettelsesprosedyrene var i flere tiår og som tidligere beskrevet, basert på at ledelsen plukket ut personer som de anså som egnet. Etter en kort innføring, ble de ansatt som livvakter. De fleste beholdt sin stilling i lang tid, og gjerne til de gikk av med pensjon. Noen av disse har fortalt om sin tjeneste ved avdelingen. Disse fortellingene kan bidra med et inntrykk av vekstgrunnlaget for de praksisene som jeg i dag deltar i. I forbindelse med Den Kongelige politieskortes 50-års jubileum i 1995, ble det gitt ut en liten bok til offentligheten om politieskortens historie, og som gir et innblikk i tjenesten. Boken er skrevet av tidligere politiavdelingssjef Jon Kvikne som selv har gjort tjeneste ved DKP. I bokens forord skriver Kvikne at:

"det var lettere å få noe ut av de månedene som Milorg utgjorde sikringsvakten, enn de drøye 50 årene som politiet har hatt ansvaret for denne tjenesten."

Videre skriver han at boken er en beretning fra tidligere ansatte ved DKP om oppgavene, episoder og historier i Kongehusets tjeneste. Fremstillingene bygger på det disse har fortalt etter at de ble kontaktet og bedt om å sende forfatteren skriftlig materiale om sin tid i DKP. Disse fortellingene omhandler tiden fra september 1945 frem til slutten av 1990-tallet, og inneholder en blanding av blant annet historiske faktaopplysninger og bilder fra tjenesten.

Kviknes fremstilling av DKP inkluderer også en rekke hverdagsanekdoter. De fleste er skrevet med et humoristisk tilsnitt, og er trolig tatt med for å gi inntrykk av det som ble oppfattet som en hyggelig og variert tjeneste med en rekke kuriøse innslag. Fortellinger med titler som "*Haakon i politibilen på Tjøme*", "*Haakon - konfirmasjonsundervisning*", "*For sen avreise*", "*Hvit stakk*", "*Skitur med forviklinger*" og "*Haakon i barnehagen*", forteller på sin måte om tjenestens særegne karakter. Det berettes om ski som må smøres, humoristiske kommentarer fra de Kongelige, og om nervøse tjenestemenn som skal presentere seg for Konge og Dronning for første gang. Det som følger er mitt sammendrag av kommentarer og fortellinger i boken *I tjeneste for Kongehusets sikkerhet – En beretning om politieskorten gjennom 50 år* (Kvikne, 2001).

6.6.1 Et sammendrag av fortellinger fra eskortens tjenestemenn i perioden 1945- 1995

Milorg var forløperen til Den Kongelige politieskorte. I mai-dagene i 1945 var myndighetene opptatt av å finne pålitelige folk med god trening, og som kunne garantere for sikkerheten til de kongelige ved deres hjemkomst. Den 10. mai 1945 kalte visepolitimester Meyer, Gunnar Sønsteby inn til et møte. Sønsteby ble spurt om han og de av Kompani Linge som befant seg i Oslo, kunne sikre Kronprins Olav. Sønsteby svarte ja, og startet arbeidet med å etablere en eskorte- og livvaktjeneste underlagt Oslo politidistrikt (Kvikne, 2001, s. 14-16).

Ansvar for tjenesten ble gitt til politimannen Otto Berg, og Den Kongelige politieskorte ble formelt etablert 1. september 1945. Politimester Kristian Welhaven var involvert i arbeidet med å plukke mannskapene til eskorten. Folk ble plukket ut fra andre tjenestestede i distriktet, og det ble ansett for å være en ærefull henvendelse. Mange ble da også værende der for resten av sin tjenestetid. Det var ellers en kjent sak at det kun var idrettsfolk som kom til Slottet (Kvikne, 2001, s. 24-25).

Den første tiden bestod eskorten av 21 mann. Felles for de fleste, var at de ble værende lenge ved avdelingen. I mange år kunne man ikke søke seg til tjenesten; man ble plukket ut. I 1952 tok Lars Molstad over ansvaret for tjenesten etter Otto Berg. Under hans ledelse, gikk eskorten inn i "isolasjon", slik han mente det burde være. Av den grunn ble tjenesten lite kjent. Det var svært liten utskifting av mannskaper i denne perioden. Før Molstad fratrådte som avdelingssjef i 1974, sørget han for at tjenesteprotokoller, vaktlister og annet skriftlige materiale, ble tilintetgjort (Kvikne, 2001, s. 46). I forbindelse med lederskiftet, ble det bestemt at alle protokoller, tjenesteordninger og mannskapoversikter fra perioden 1945 til 1974 skulle brennes (Kvikne, 2001, s.1)

Ved hoffet ble det i alle år vist til at "far vil ha det slik", når det fra ansatte ble gjort forsøk på å endre rutiner eller gjøre forbedringer på noen måter. De samme argumentene ble brukt i mange år overfor de ansatte og tillitsmennene ved DKP, fordi slikt tok man rett og slett ikke opp med de kongelige direkte. Det var ikke god tone å klage på noe i tilknytning til tjenesten. Litt grovt sagt, kan vi si at dersom noen klaget på noe i tjenesten eller fremmet noen krav, ble det fra ledelsen ofte svart: "Dersom du ikke trives, kan du bare slutte!" Og det ville man jo ikke (Kvikne, 2001, s. 48).

Mellom 1950 og frem til rundt 1970 ble det ikke ansatt nye tjenestemenn ved DKP. Det var ikke vanlig at man søkte seg til tjenesten; man ble forespurt og gransket til man "ble funnet verdig". Molstad gikk av i 1974, etter 22 år som leder. Hans avgang medførte imidlertid ikke store endringer; eskorten hadde funnet sin stil (Kvikne, 2001, s. 54). De kongelige hadde naturlig nok et ønske om å kjenne de tjenestegjørende personlig, at det var stabilitet, at det ikke var hyppige skifter i tjenesten, og at det var færrest mulig som kom de kongelige så nær inn på livet. Politikammeret

ønsket ikke at det var en stor, kostbar avdeling. Derfor ble det blant annet hvert år søkt dispensasjon fra arbeidstidsbestemmelsen og Arbeidsmiljøloven ved forhandlinger om tjenestelister fra eskorten. Dermed sparte man blant annet lønnsmidler. Ellers hadde politikammerets ledelse det samme ønske om at tjenestemennene ble værende ved "W", som var betegnelsen på avdelingen (Kvikne, 2001, s. 55).

Knut M. Skjeldal tok over som leder av DKP etter Molstad i 1974. Skjeldal hadde vært ved avdelingen siden 1945. Ved en sammenkomst på slottet i 1995, etterlyste Kong Harald sin "reservepappa" (Kvikne, 2001, s. 40). Ole Hvamb ble sjef i 1975. Han hadde vært ved eskorten siden 1946. Hvamb videreførte den samme stilen og tjenesteordningen. Henry J. Thoreby var sjef fra 1978 til 1979, før Eivind Lome var avdelingens leder til 1985. Han hadde vært hos eskorten siden 1973. Egil J. Brekke var den siste lederen av eskorten som ble rekruttert fra egne rekker. I hans periode ønsket daværende politimester å endre tjenesten. Det ble skiftet ut mannskaper, og det ble innført en maksimumstid for hvor lenge man kunne være ved avdelingen. Tidligere hadde DKP stort sett styrt seg selv. De første kvinnene ble ansatt i 1989; de også etter å ha blitt spurt (Kvikne, 2001, s. 59).

Etter at Willy Haugli ble politimester i Oslo i 1985, skjedde det en rekke endringer ved Eskorten. Han ønsket å ha en direkte styring med tjenesten. Endringene førte til at det ble en hyppigere utskifting av mannskapene. En av de som har hatt sin tjenestetid her de siste 23 år, frem til 1998, sier det slik: "[...] Når jeg begynte, ble uttaket av tjenestemenn til DKP tatt ut etter "bekjentskapsmetoden". Man ble anbefalt. Ved ansettelse ble man spurt om man var villig til å gjøre tjeneste til oppnådd aldersgrense. DKP hadde i alle år en fast og stabil styrke [...]. Det er trist at vi de siste årene hadde en ledelse ved Oslo politikammer som gjorde tjenesten på DKP vanskelig å utføre på en slik måte som kongefamilien ønsket seg [...]. Jeg slutter med følgende: Jeg savner ikke min tjeneste ved Oslo politikammer. Det jeg virkelig savner er tjenesten jeg hadde i 23 år for Kongefamilien. Den vil jeg huske med stor glede. De er mennesker man blir glad i på alle måter " (Kvikne, 2001, s. 75).

Kapittel 7 Min fortelling om å få lov til å vite – *sosialiseringen av hemmelighold*

Hva kan min egen fortid og vei inn i politiorganisasjonen fortelle meg om mulige årsaker til praksisene jeg både deltar i, og forsker på i dag?

Å få lov til å vite viste seg å være en viktig del av det materialet som skulle forandre den naive gutten til en mann med politimannens identitet og selvbilde. I konstruksjonen av den sammensatte identiteten jeg har i dag som politimann, livvakt og mastergradstudent, har det å få tilgang til en bestemt form for informasjon spilt en vesentlig rolle. Det har endret maktforholdet mellom de som står på utsiden og meg selv, ved at jeg gjennom min karriere har fått vite mye som de ikke vet. Jeg er i posisjon til å få vite betydningsfull informasjon om samfunnet; det er ikke de. Men den asymmetrien som jeg opplevde at eksklusiv informasjon bidro til å skape i maktforholdet mellom de på utsiden av politiorganisasjonen og meg selv, skulle vise seg å gjelde også i forholdet mellom mine kollegaer og meg. Når jeg i dag tenker tilbake på mine første år i politiorganisasjonen, kjenner jeg at grunnlaget for denne asymmetrien trolig ble lagt allerede i løpet av de første månedene av min hverdag som politistudent; og det mye takket være hvordan vi kledde og tedde oss.

7.1 Uniform og distinksjoner

En del av begrunnelsen for at vi skulle ha på oss uniform i studietiden, var at man skulle bli familiær med bruken av den. Vi skulle ha kjent virkningen av den på kroppen, på selvbildet, før vi tredde ut i det offentlige rom og gjorde krav på den makten som uniformen symboliserer. Det var i det hele tatt uniformens symbolske kraft og maktpotensiale overfor publikum vi reflekterte over; dens betydning internt i politiet ble viet vesentlig mindre tid til diskusjon. Å ta på seg uniformen for første gang, var for meg en markering av at jeg hadde blitt inkludert i et robust fellesskap. Noe enhetlig.

Men etter hvert som tiden gikk og erfaringene fra gaten risset både i uniformen og meg, ble min opplevelse av dette bildet endret. Det enhetlige som jeg først opplevde ble synliggjort gjennom uniformsbruken, viste seg å være mer enhetlig for publikum og de som *ikke* er lært opp i å forstå betydningen av distinksjoner, enn for de politiansatte selv. For samtidig som jeg ikledde meg det symboltunge klesplagget, ble det også satt i gang andre tankeprosesser enn hvilken effekt uniformen hadde på publikum; refleksjoner som var knyttet til mine medstudenters, mine kollegaers og mitt

eget forhold til vår maktposisjon i politiorganisasjonen. Romertall, stjerner og forgylt eikeløv, viste seg nemlig å fortelle et tydelige språk om hvem som hadde mest erfaring, og om hvem som var forhåndsklarert til å ta den endelige beslutningen. Betydningen av distinksjonene opplevde jeg derfor for alle praktiske formål, først og fremst å være myntet på oss selv; vi var altså enhetlige, men ikke så enhetlige. Det ligger i selve ordet; distinksjon. Det betyr utmerkelse, eller merke som angir grad. Men det betyr også atskillelse. For meg skulle denne atskillelsen påvirke mine refleksjoner om vår praksis.

I Politihøgskolens kantine fantes det noen nokså klart definerte grenser, hvor de med tre romertall hadde sine rekker av bord, mens de med ett romertall hadde andre. Distinksjonene gjorde det tydelig for meg hvem som visste. I begynnelsen av studiet gjorde de det tydelige for meg at jeg var blant de som visste minst. De med tre romertall hadde erfart noe. De hadde hørt og sett. Blitt fortalt og lest. De hadde sanket informasjon fra samfunnet i kraft av å delta i det som politifolk. Denne informasjonen vocket de vel om, noe jeg også gjorde den dagen jeg ble tredjeklassing. For etterhvert ble det klart for meg at man kan finne en form for bekreftelse, en form for selvrespekt, en form for selvhevdelse - en form for makt - i det å sitte i en kantine med et synlig symbol på skuldrene som forteller at jeg vet noe du ikke vet.

Etter noen år i tjeneste, kom dagen da jeg ble politibetjent 2 og fikk tilsammen fire stjerner på skuldrene i stedet for to. Da vi skulle spise lunsj på stasjonen, beholdt jeg jakken på. Den høyhalsede vinterskjorten jeg hadde under jakken, var uten distinksjoner. Mine gode kollegaer og meg selv, lo av det hele da en av dem kom med en vittig kommentar; "*fryser du, politibetjent 2*". Jeg måtte ærlig innrømme at det på ingen måte var kaldt i kantinen. Det jeg ikke innrømmet, var at jeg hadde sett frem til denne dagen. Jeg hadde gledet meg til å få det synlige beviset på at jeg var mer erfaren; at jeg hadde jobbet lenge nok til å ha opplevd mye, lært mye, hørt mye, fått vite mye. Jeg ønsket å skille meg ut fra de som helt åpenbart måtte vite mindre; de som bare hadde halvparten så mange stjerner som meg.

7.2 Ansiennitet

Det skulle vise seg at man ikke bare var opptatt av betydningen av distinksjoner i politiet; man var også opptatt av ansiennitet. Hvem har jobbet lengst i organisasjonen? Man kan være politibetjent 2 i en årrekke uten at det vises gjennom noen synlig markering på skuldrene. Derfor ble det oppfattet

som urimelig at en som nettopp hadde fått sine fire stjerner, skulle beslutte noe foran en som hadde hatt sine stjerner i flere år. Vi var opptatt av å kartlegge disse forholdene slik at politiorganisasjonen kunne unngå å trække i en helt spesiell form for beslutningsfelle; at en med færre år i tjenesten tar en beslutning når en med flere år i tjenesten er tilstede. Både det formelle og det uformelle fellesskapet oppfordret også til en slik kartlegging.

Eldstemannsprinsippet ble vektlagt fra første stund av i utdanningen; av flere årsaker fikk vi vite. Blant annet skulle det være praktisk å kunne rette ansvaret for avgjørelser som blir tatt på vegne av flere, mot én i stedet for mange. Dessuten måtte noen være bemyndiget til å skjære gjennom med en avgjørelse når tiden er knapp. Denne personen skulle være den som er eldst i tjenesten. På denne måten ville man ikke bare spare seg for tid og diskusjoner i de akutte oppdragsløsningene. Man ville også spare seg for tid og diskusjoner i organisasjonen, fordi man slipper å måtte ta stilling til hvem som faktisk *er* best egnet til å ta kvalitativt gode avgjørelser. Man slipper å kartlegge den enkeltes kompetanse; eldstemannsprinsippet er både lettvtint, praktisk og tidsbesparende.

På denne måten opplevde jeg at *tid* ble en betydningsfull variabel for den enkeltes oppnåelsen av makt og lederskap; om enn med en noe begrenset rekkevidde. Som ansatt i ordenstjenesten, var det klart at man ved hjelp av eldstemannsprinsippet før eller siden ville oppnå status som leder av oppdragene som patruljen fikk befatning med. Divisjonstjenestens³ tilfeldige rotasjon og naturlig utskiftning av mannskaper, ville gjøre den tålmodige tjenestemann til patruljeleder med stadig høyere frekvens, uavhengig av øvrige kvalifikasjoner.

7.3 Makt og ledelse

I min tid som student ved Politihøgskolen, var politiets maktutøvelse overfor publikum det helt sentrale både i pensumlitteraturen og i daglige diskusjoner. Lovhjemler for bruk av makt ble jevnlig diskutert, i tillegg til de moralske og etiske sidene ved bruk av ulike tvangsmidler. Men hvordan makt og ledelse på best mulig måte kan utøves og forvaltes internt og overfor egne kollegaer i politiorganisasjonen, ble det reflektert over i betydelig mindre grad. Her dreide praten seg heller om hvem som har rett til å bestemme, og når de har denne retten.

Når man kommer tilbake til skolebenken etter sitt år i praksis, preges det daglige samværet av fortellinger fra året som har gått. De fleste er ivrige etter å dele sine erfaringer og opplevelser, og

³ Ordenstjenesten er gjerne organisert i vaktlag eller divisjoner rundt omkring i de ulike politidistriktene. Et vaktlag kan bestå av en vaktleder i tillegg til et lite antall tjenestemenn, mens divisjoner - som man blant annet finner i Oslo - kan bestå av divisjonsleder, vaktleder og om lag 15-25 politibetjenter.

det er gjerne knyttet både spenning og stolthet i det å kunne fortelle om alt dette. Gjennom disse fortellingene fortalte vi nemlig samtidig noe om oss selv; at vi hadde tilegnet oss erfaringer og kunnskap - og derfor også en slags form for autoritet - gjennom å ha deltatt i politiets virkelighet i og rundt en norsk storby. Store trafikkulykker, drap og selvdrap, eksplosjoner og branner. Jo mer dramatisk, dess bedre. De som hadde de mest begivenhetsrike fortellingene, og som samtidig kunne formidle de på en velegnet måte, var sikret oppmerksomhet for en stund.

I sosialiseringprosessen av politifolk på et tjenestested, og i utviklingen av relasjoner disse i mellom, opplevde jeg at tilsvarende fortellinger ikke lenger bare hadde underholdningsverdi, men at de også inngikk i en subtil kontroll av den enkeltes posisjon i makt- og ledelseshierarkiet; de hadde nå fått en instrumentell verdi i et noe diffust, men etter mitt syn absolutt tilstedeværende maktspill. Å være nysgjerrig på kollegaens bakgrunn, kan være et utslag både av høflighet, og av en genuin interesse av hvem vedkommende er, hvor personen kommer fra og hva han eller hun har gjort tidligere og hvor lenge. Men fordi ansiennitet har en praktisk betydning for den enkeltes plass i tjenestestedets ledelseshierarki, blir det samtidig også en avklarende dialog; er du over eller under meg? Har du mer eller mindre makt enn meg?

En diskusjon som jeg selv deltok i flere ganger, er knyttet til det noe intrikate spørsmålet om hvem på patruljen som skal bestemme når tjenestemennene er uteksaminert samme år, og har den samme ansienniteten. Skulle fysisk alder være utslagsgivende? Eller kanskje var det greiest at den som hadde best karakterer på vitnemålet ble patruljens leder? Dette ble seriøst diskutert, og man var opptatt av å få slike spørsmål avklart både under utdanningen og i kollegafellesskapet, etter at man hadde fått vitnemålet i hånden og skulle ut i samfunnet som polititjenestemann- eller kvinne.

Mens tiden produserer makt- og lederposisjon for den tålmodige tjenestemann gjennom eldstemannsprinsippet, er det mitt inntrykk at erfaringsformidling gjennom fortellinger, ble flittig brukt til å understreke og undersøke den enkeltes plass i hierarkiet. I fortellingene som deltes, fantes det ikke bare underholdningsverdi, men etter mitt syn også en implisitt kunngjøring av fortellerens plass i tjenestestedets ledelseshierarki. Ved å dele gode fortellinger - gjerne med et humoristisk eller dramatisk tilsnitt - knyttet til spesifikke tjenesteoppdrag for flere år siden, sa fortelleren noe om hans posisjon i hierarkiet. Samtidig fungerte fortellingen også som en kontroll av tilhørernes posisjon i det samme hierarkiet. Noen deltok aktivt og krydret det det ble fortalt om med sine egne detaljer, mens andre avslørte sin posisjon gjennom en tilbakeholdenhet som viste at for flere år siden, det var før deres tid i organisasjonen.

Kapittel 8 Organisasjonsfortellinger

Etter å ha sett på fremveksten av POT/PST, LVPST og DKP, og min egen sosialisering inn i politipraksis, presenterer jeg nå organisasjonsfortellinger som beskriver opplevelser knyttet til deler av denne praksisen. Jeg begynner med terrorangrepene i Oslo og på Utøya i 2011.

8.1 22.juli 2011

Livvakttjenesten [vil ha] stor nytte av den etterretningstilgangen som er i en nasjonal sikkerhetstjeneste

Marie Benedicte Bjørnland, sjef PST, januar 2013

Det var ikke noe spesielt med denne dagen. Fellesferien var godt i gang, og praten mellom min kollega og meg handlet om alt og ingenting. Som politimann prater man mye. Man forteller og deler av seg selv og sine erfaringer. Jeg husker ikke hva vi pratet om disse første timene av den 22. juli 2011. Vi hadde startet vår tjeneste klokken 0800 et sted på Sørlandet, og som så ofte ellers når man arbeider som livvakt, hadde vi mange dager igjen før vi skulle hjem. Sjansen er stor for at vi snakket om akkurat dette. De lange periodene med manglende samvær med de som står oss nærmest. Fra bilen kunne vi se familier på ferietur; lekende gjester i aktivitetsanlegget vi befant oss ved. Vi hadde god kontroll på den vi passet på, og tillot oss å tenke på hva vi skulle gjøre når det var vår tur til å ta fri. Kanskje ville vi få bedre vær? Denne ettermiddagen var det nemlig overskyet. Snart skulle de mørke skyene gi fra seg raske regndråper og tvinge de lekende innendørs.

Luften i den pansrede bilen var tung og ubehagelig. Det luktet brødkiver og kaffe. Etterhvert som tiden gikk, trengte rastløsheten seg på. Biltjeneste er en stor del av en livvakts hverdag. Vi kan oppholde oss en hel arbeidsdag i bil. Ventende. Forberedt. Og rastløse. Vi trener på det kaotiske. Vi skyter, ødelegger, lapper sammen, kjører i store hastigheter med bil og båt, ski og sykkel. Vi reiser til New Delhi og Tønsberg, New York og Soknedal. Livvakttjeneste er kontraster. Det er stress; positivt og negativt. Det er høyt tempo, og det er perioder med inaktivitet. Lange perioder med inaktivitet. Mange perioder med inaktivitet. Venting på at noe skal skje. For noe kan skje.

8.1.2 Eksplosjon

Det skjedde. I 15:45-tiden ble vi møtt av krigstyper da vi sjekket nettavisene. Eksplosjon i Oslo. Kanskje var det gass. Kanskje var det terror. Kanskje var det ikke så ille som det så ut?

Kjedsomheten var som blåst bort. Inaktiviteten kunne avløses. Noe måtte gjøres. Minuttene gikk uten at nyhetsbildet endret seg. Hva var det egentlig som foregikk? Hva var det egentlig som måtte gjøres? Så meldte nyhetene om en bombe. Flere skulle ha omkommet. Terroren hadde kommet.

Vi var langt borte fra eksplosjonen. Det var ingen følelse av frykt som meldte seg for oss. Ingen engstelse for at noe kunne skje der og da med den vi passet på. Det var ingen som visste hvor vi var. Besøket var spontant, og det var ingenting som tydet på at noen hadde oss under oppsyn. Men sikre kunne vi ikke være. Dette var nytt. Det var terror, og vi hadde ansvaret for en av de mest symboltunge personlighetene i landet. Behovet for å vite mer enn vi visste følte stadig mer påtrengende.

Litt før klokken 16:00 oppnådde jeg kontakt med min nærmeste leder den dagen.

- Har du sett nyhetene?

- Ja, svarte han.

- Hva tror du? Hva vet vi?

- Nei, vi vet ikke noe mer foreløpig enn det som nyhetene forteller.

- Hvordan skal vi forholde oss til dette, da? Er det noen vi kan ringe for å få mer informasjon? Kan vi ikke kontakte PST? De må vel kunne fortelle oss noe om hvordan de vurderer situasjonen?

- Altså, vi har ingen rutiner for slik kontakt. Det er ingen vi kan ringe akkurat nå. Vi får bare avvente situasjonen.

Kommentar:

Jeg avbryter fortellingen et øyeblikk. Hva vet vi om PSTs organisasjonsaktører og deres opplevelse av flyten av informasjon mellom PST og Oslo politidistrikt i disse timene den 22. juli 2011? Deres livvakter hadde ansvaret for sikkerheten til blant andre statsminister Stoltenberg. De var også avhengig av å få vite mest mulig om situasjonen. 22. juli kommisjon skriver at:

”Det var heller ikke etablert et fast kontaktpunkt for livvaktene inn i OPD. Dette medførte at seksjonen til å begynne med fikk problemer med å koordinere sikringen av statsministerboligen med Oslo politidistrikt [...] På grunn av manglende kontakt, hadde de imidlertid ingen informasjon om når Oslo politidistrikt ville iverksette utvendig sikring av statsministerboligen. Livvaktene opplevde at dette kom i gang vesentlig senere enn det de hadde ønsket”

(Gjørøv, 2012, s. 254-255)

Og:

”Et uforutsett problem oppsto da det viste seg at livvaktjenesten ikke hadde tilgang til de objektplaner som OPD har utarbeidet for boligene til den enkelte statsråd. Grunnen var at PST generelt ikke har tilgang til OPDs planverk”

(Gjørøv, 2012, s. 254-255)

Legger man det ovennevnte til grunn, kan det altså se ut som at mens vi følte behov for en særegen type informasjon fra PST, fantes det samtidig organisasjonsaktører i operative nøkkelposisjoner hos sikkerhetstjenesten som etterlyste informasjon som mitt politidistrikt hadde eksklusiv enerett på.

Fortellingen fortsetter.

Etter litt tid, reiste vi fra aktivitetsanlegget og mot stedet vi skulle oppholde oss de nærmeste dagene. Vi hadde halvannen times kjøretur i vente.

- *Hva i helsike?!*

En tekstmelding fra vår divisjonsleder i Oslo fortalte om skyting på Utøya. Svært mange skulle være drept.

- *Hva pokker er det som skjer?* utbrøt min kollega bak rattet.

Dette var alvor. Vi måtte forvente alt fra nå av. Noen hundre meter foran oss kunne vi se de røde bremselysene fra den bakerste bilen i en stadig voksende kø. Regnet hadde kommet, og grågustne skyer nærmet seg toppene av den grønne furuskogen som strakte seg parallelt med riksveien.

- *Hva er dette for noe? Er det noen som blokkerer trafikken med vilje?*

Vi kastet et raskt blikk på hverandre mens min kollega lot sikringsbilen gli helt inntil støtfangeren til bilen hvor vedkommende som vi passet på befant seg. Han tok ingen sjanser på at en annen bil skulle komme mellom oss. Avstanden til oss og den bakerste bilen i køen der fremme, ble stadig mindre. Jeg la hånden over den bakre delen av tjenestevåpenet. Dette hadde vi trent på. Akkurat der og da reduserte grepet rundt våpenet følelsen av det kaotiske og usikre i situasjonen.

En ny tekstmelding tikket inn på tjenestetelefonen.

"Ikke ta kontakt med oss. Vi tar kontakt med dere!"

Mannskapene i eskortens lokaler i Oslo, hadde tydeligvis begrenset kapasitet. Følelsen av irritasjon som tekstmeldingen utløste hos min kollega og meg - som på det tidspunktet befant oss i en tilstand av informativ villfarelse som vi aldri tidligere hadde erfart i vår tjeneste - ble raskt skjøvet til side av situasjonen foran oss. Hvorfor hadde trafikken stanset opp? Var det en ulykke? Var det veiarbeid? Var det rett og slett en helt normalt forekommende kø? Eller var det noen med helt spesielle hensikter som ventet på oss der fremme?

Vi ringte politiets nødnummer, og kom raskt gjennom til den lokale operasjonssentralen. De gav oss den bekreftelsen vi hadde behov for; et mindre trafikkuhell hadde forårsaket en propp i ferietrafikken. Sakte trillet vi forbi åstedet, og etter hvert løste køen seg opp. Utover den kvelden fortalte mediene om hendelsene som skulle skape et nytt Norge og et nytt beredskapsapparat; det vi hadde vært var borte. Og var det vi hadde vært, virkelig ikke i stand til å snakke sammen når det gjaldt som mest?

8.2 Minnegudstjeneste

“Compartmentalizing knowledge exacts a price [...] a problem occurs when information tightly compartmentalized for security reasons happens to have important practical implications”

(Laqueur, 1993, s. 96)

To dager etter terroren den 22. juli 2011, arrangeres det minnegudstjeneste i Oslo domkirke. Det er en rekke høytstående personligheter til stede; Statsministeren, Storting- og regjeringsmedlemmer, ambassadører og Kongelige.

Det har samlet seg tusener av sørgende utenfor kirken. Byen er stille mens blomsterhavet vokser. Det er en ro over både byen og menneskene som bare 48 timer tidligere ble omsluttet av det kaotiske og usikre. Men i bakgrunnen av alt dette, er det et apparat i gang. Både uniformert og sivilt politi er på vakt. Situasjonen føles fortsatt ikke avklart. Er det flere terrorceller som er aktive? Er det noen som venter på en anledning til å ramme samfunnet på nytt, slik som den pågrepne gjerningsmannen hevder? Ingen kan vite.

-

”Vår gjennomgang av PSTs arbeid med Global Shield, og samtaler med representanter for andre etater, kan imidlertid tyde på at samarbeidet på andre områder er mer tilbakeholdent. Kommisjonen har blitt fortalt at PST oppfattes som så ordknapp og tilbakeholden med informasjon at det står i veien for at andre etater kan bidra med kompetanse og informasjon til å løse tjenestens utfordringer. På den annen side forteller tjenestemenn i PST at de oppfatter det som krevende å samarbeide med andre etater, fordi så mye informasjon er sikkerhetsgradert”.

22.juli rapporten (Gjørsv, 2012, s. 386-387)

-

Rekken av sorte biler som laster av det ene beskyttelsesobjektet etter det andre er lang. Spredt rundt i folkemengden står livvakter fra PST og fra Den kongelige politieskorte. Det er kjente ansikter. De omgås hverandre både profesjonelt og privat. De har den samme bakgrunnen og den samme utdanningen. Det eneste som skiller dem er organisatorisk tilhørighet og hvem de passer på. Gudstjenesten starter. Rekken av biler omorganiseres og gjøres klar til en mest mulig smidig avreise ved seremoniens slutt. Det er tid til en prat.

- *Det går jo greit dette her, tross alt, sier livvakten fra DKP.*

- *Ja, det gjør jo det. Mye å organisere, men det har gått bra, svarer kollegaen fra PST.*

Det kommer en trikk forbi, og samtalen opphører for et øyeblikk. De to står og ser utover folkemengden. Skjuler det seg noen med onde hensikter der? Det gjelder å følge med på hender. Det er hendene som kan sette i gang noe. Og mistenkelige kjøretøy. Tjenestemannen fra PST fikler med telefonen sin.

- *Har dere fått melding om den bilen, spør han sin kollega fra DKP*

- *Bilen? Nei, hvilken bil?*

- *Det finnes informasjon om et kjøretøy som vi skal ha under oppsikt. Vi har fått melding om det på våre tjenestetelefoner.*

Livvakten fra PST forteller sin kollega fra DKP om at de har blitt bedt om å holde utkikk etter et spesifikt kjøretøy. De har både registreringsnummer og type bil. Det er informasjon som bare de har; helt til nå. Men nå er det for sent. Oppdraget nærmer seg slutten. Kjøretøyet ble aldri observert. Men hva om det hadde kommet? Hva om det hadde kommet og det ikke ble oppdaget fordi bare noen få visste hva de skulle se etter?

8.3 Bevæpnede menn i skyggen av en festning

It is well known that the free flow of information is the best stimulus for new knowledge and the elimination of error”

(Laqueur, 1993, s. 95)

Minneseremonien for falne soldater ved festningsområdet har tiltrukket seg mange mennesker. Pårørende, slekt og venner av de som skal minnes, og tilfeldig forbipasserende. Pressen er tilstede, og ute på den brosteinsbelagte plassen står gardistene stramt oppstilt.

Det er flere uniformerte politipatruljer i området, noe som er vanlig prosedyre når kongelige kommer på offisielt besøk. Livvakten fra Den kongelige politieskorte har gjort seg kjent med det som skal skje. Han har informert de tilstedeværende om tidspunkter og gjennomføringsplanen, og koordinert opplegget med de samarbeidende enhetene.

Et sted i folkemengden ser han et kjent ansikt. En kollega. En han har kjent i mange år. Hva gjør han her? Livvakten fra DKP tenker seg om. Kollegaen i folkemengden jobber som spaner. De to hilser på hverandre.

- *Det er visst ikke meningen at du skal vite dette, men det er flust av sivilt bevæpnet politipersonell i området, sier kollegaen fra spaningen.*

- *Ja vel?*

- *Det har kommet informasjon om at noen ønsker å markere sitt syn under seremonien. Det har blitt tatt såpass seriøst at både spaningen og Beredskapstroppen er i området.*

- *Det har ikke vi blitt informert om, sier livvakten fra DKP.*

- *Nei, en eller annen har visst bestemt at dere ikke trengte å vite. Men jeg synes at dere burde.*

8.4 Datanettverkets hemmeligheter og en trusselvurderings begrensninger av tid og rom

”Utsendelse av graderte dokumenter må vurderes med omhu inntil alle operasjonssentraler har tilgang på PST-nett/E. Fredag 22.7.11 satt vi i den situasjon at viktig melding var sendt til PST [lokal PST-kontakt for Vest-Finnmark], men vi fikk ikke tak i de graderte dokumentene før søndag kveld da alle ansatte i PST var på reise. Vest-Finnmark pd har fortsatt ikke PST-nett/E, men arbeidet med etablering har startet”.

Vestfinnmark politidistrikts oppfølging av politiets
evalueringsrapport etter terrorhendelsene 22. juli 2011 (Aas, 2012)

PST-nett er politiets graderte kommunikasjonsmiddel. Over dette systemet kan man sende graderte dokumenter til de som er forhåndsgodkjent til å motta slik informasjon. Det kreves en hel del strukturelle tiltak og tekniske utbedringer i de lokalene hvor informasjonen skal mottas. Man må installere en dedikert datamaskin som kun skal brukes til formålet, og denne må plasseres med en definert minimumsavstand til andre elektriske installasjoner, og på et eget kontor hvor døren til enhver tid må holdes lukket og låst ved hjelp av en kortleser. Før endelig brukstillatelse kan gis, skal PST selv godkjenne den fysiske plasseringen av systemet og utformingen av rommet hvor dette er plassert.

For å bli godkjent til å bruke PST-nett må man på kurs. Bare de som har fullført dette kurset og som er klarert for å bruke PST-nett, kan få tildelt koden som åpner opp døren til rommet hvor den dedikerte datamaskinen er plassert. Det er langt fra alle organisasjonssenheter eller politidistrikter som har fått bygget ut sin tilgang til PST-nett. I evalueringsrapporten etter Øvelse Gemini i 2013 kan man lese at:

I politiet er man i ferd med å rulle ut PST-nett til alle politidistriktenes operasjonssentraler, med tilgang for stabssjefer og beredskapsplanleggere. På departements- og direktoratsnivå er man i prosess for å utvikle gradert løsning til loggføringsverktøyet CIM. I Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet vil man kunne kommunisere gradert med Forsvaret gjennom Forsvarets graderte kommunikasjonsløsninger. Utfordringene med alle disse løsningene er at de ikke er kompatible. Den enhetlige, og derigjennom den effektive løsningen, mangler.

Liaisontjenesten fungerte langt bedre enn under tidligere øvelser, men det er fortsatt noen utfordring, slik som tilgang til PST-nett

(Øvelse Gemini, 2013, s. 49)

For Den kongelige politieskortes vedkommende er PST-nettet i skrivende stund fortsatt ikke på plass. Prosessen mellom DKP, Oslo politidistrikt og PST har pågått i lang tid, uten at systemet er installert. Dette betyr at de som er klarert for det, fortsatt må foreta reisen enten til Politihuset på Grønlandsleiret, eller til PST i Nydalen for å hente eller levere graderte dokumenter.

8.4.1 Tid...

- Har du lest den siste trusselvurderingen?

- Nei, når skulle jeg ha fått gjort det? Jeg møter på kontoret enten klokken 0700 eller 0800, om ikke tidligere. VIPen venter ikke på meg, og det er ikke tid til å lese noe som helst før jeg må dra ut til objektet. Trusselvurderingene finnes det bare ett eksemplar av og den ligger inne i skapet sitt. Og etter arbeidstid? Klokken 23? Jeg får ikke overtidsbetalt for å sitte å lese trusselvurderinger på nattestid.

- Nei; og det er vel ingen som reiser inn på kontoret på fritiden for å lese dokumenter?

(Samtale mellom to tjenestemenn ved Den Kongelige politieskorte)

8.4.2 ...og rom

En tjenestereise er under planlegging. En symboltung myndighetsperson skal til et land med stor sosial uro. Et spesielt område skal besøkes og det må lages en trusselvurdering for reisen. Analytikerne hos PST skriver sin rapport og sender den videre i systemet. Informasjonen som trusselvurderingen baseres på, har blitt til gjennom PSTs samarbeid med blant andre Etterretningstjenesten. PST utferdiger derfor en gradert trusselvurdering. Fordi det finnes regler for hvordan denne type informasjon kan deles videre, må den tilpasses en bestemt form. Om trusselvurderingen skal sendes ut av PST til DKP, må den først sendes til Politidirektoratet, og derfra videre til politimesteren i Oslo og Fellesoperativ enhet. Deretter adresseres den til seksjonssjef ved det avsnittet som sluttbrukeren hører under; i dette tilfellet til sjefen for spesialseksjonen hvor DKP organisatorisk hører til.

For at brukerne ved Den kongelige politieskorte skal få lese trusselvurderingen, må den som er bemyndiget til det, fysisk foreta den 10 minutter lange kjøreturen gjennom Oslo sentrum og til Politihuset i Grønlandsleiret 44. Der må han parkere tjenestebilen, ta heisen oppover i bygget og få trusselvurderingen overlevert av rette vedkommende ved Fellesoperativ enhet.

Deretter går turen tilbake til Den Kongelige politieskortes lokaler ved Det kongelige slott.

Det hele er nøye regissert etter manuskriptet i *Forskrift om informasjonssikkerhet § 4-25* som sier at:

Det skal innen virksomheten benyttes rutiner som sikrer at sikkerhetsgraderte dokumenter bare gis til personell med nødvendig autorisasjon, herunder rutiner ved mottak og åpning av post og sirkulasjon av dokumenter.

Vel fremme i DKP sine lokaler må trusselvurderingen uten opphold låses inn i et sikkerhetsskap som er godkjent etter formålet. Om informasjonen er gradert Begrenset, oppbevares den i avlåst rom, eller nedlåst i oppbevaringsenhet (*Forskrift om informasjonssikkerhet § 6-10*). Men er den gradert Hemmelig skal den oppbevares i beskyttet område, i tillegg til å være nedlåst i oppbevaringsenhet med to godkjente låsenheter, hvorav minst én kombinasjonslås (*Forskrift om informasjonssikkerhet § 6-12*). Kombinasjonen til denne kombinasjonslåsen skal læres av autoriserte personer og ikke skrives ned (*Forskrift om informasjonssikkerhet § 6-16, 1. ledd*). Nøkler og tilsvarende som gir adgang til den graderte informasjonen, skal gis samme beskyttelse; det vil si låses ned i godkjent nøkkelskap med kombinasjonslås i nærheten av vakthavende personell (*Forskrift om informasjonssikkerhet, § 6-15, 2. ledd*).

Myndighetspersonens reise nærmer seg. En av avdelingens planleggere har dratt til landet i forkant av resten av reisefølget for å planlegge og koordinere ankomsten. Etter at han har kommet frem, får han høre at trusselvurderingen har endret seg. Nye opplysninger har fått analytikerne hos PST til å skifte mening. Han har imidlertid ingen mulighet til å motta den nye trusselvurderingen. Den må følge sin vante gang i systemet, og det vil trolig ta dager før den har blitt skrevet om på nytt, blitt stemplet i POD og ved Fellesoperativ enhet i OPD, fraktet fysisk til DKPs lokaler, låst inn og deretter lest av den som har nytte av den. I dette tilfellet gjøres det imidlertid et unntak. En førstebebetjent ved DKP gis anledning til å lese den omskrevne, nye vurderingen om han kan ta seg tid til å reise opp til PST i Nydalen. For tjenestemannen som befinner seg i det området som analysen omhandler derimot, vil opplysningene i trusselvurderingen forbli ukjent enn så lenge.

Oppsummering av del 3

Gjennomgangen som jeg har foretatt av overvåkingstjenesten, livvaktstjenesten og Den Kongelige politiskorters historiske utvikling, er inkludert for å skape en bedre forståelse av hvorfor tjenestene oppstod, og hvordan de har utviklet seg organisatorisk, og da spesielt med tanke på ansettelsesprosedyrer, sosialisering og fokuset på hemmelighold. Gjennomgangen viser for det første at i tiden etter 1945, spilte en dominerende politimester Welhaven en sentral rolle i utvelgelsen av mannskaper både ved POT og ved DKP. Han håndplukket de han mente var best egnet. Ansettelse etter bekjentskapsmetoden, var prinsippet for rekruttering til begge organisasjonene i lang tid. Det ekstreme hemmeligholdet og de særegne seleksjonsmetodene, førte til at tjenesten i både POT og DKP ble oppfattet som svært spesiell av utenforstående.

For det andre ser vi at det over en usedvanlig lang periode mellom om lag 1950 og 1975, så og si ikke ble ansatt en eneste ny medarbeider verken i Overvåkingstjenesten eller ved DKP. I tillegg var *learning by doing* det styrende kunnskapsprinsippet ved begge organisasjonene i mange tiår. I kombinasjon med svært liten utskiftning av mannskaper, kan dette ha forsterket særegne praksiser innad i organisasjonene, og i samarbeidet mellom dem.

For det tredje viser gjennomgangen at *hemmelighold*, *diskresjon*, *anonymitet* og endatil *isolasjon*, kombinert med lydighet overfor dominerende sjefer, er et gjennomgående trekk ved begge organisasjonene i hele perioden fra 1945 og frem mot 1990-tallet. POT ble oppfattet som elitepreget, og avsondret fra resten av politiorganisasjonen. Ledernes fokus på hemmelighold førte til tette skott innad, og lite kommunikasjon utad. Indrejustisen var sterk, og de som ikke gikk helhjertet inn for tjenesten ble anmodet om å slutte. Hos DKP valgte avdelingssjef Molstad, helt åpenlyst, å brenne viktig dokumentasjon om hverdagen i DKP. Dette forsterker inntrykket av hvilken betydningen begreper som hemmelighold, diskresjon, anonymitet og isolasjon, hadde for organisasjonslivet, og hvordan hemmelighold var med på å konstruere en organisasjonspraksis hvor slike handlinger kunne gjennomføres uten reaksjoner. Fortellingene fra eskortens tjenestemenn, viser at det eksisterte en sterk lojalitet overfor både avdelingsjefer, og ikke minst Kongefamilien selv, som ser ut til å reflekteres i lydighet på alle områder av tjenesten; også når det gjaldt å holde informasjon og kunnskap for seg selv.

Den narrative delen av empirien i del 3 er tatt med for å skape det som Jacobsen omtaler som et mer levende inntrykk av det særegne, det lokale og det kontekstuelle i en kompleks organisasjonsvirkelighet. Gjennom det som hun kaller et partikulært fokus, kan disse fortellingene bidra til innlevelse og forståelse av det som vi opplever som paradoksalt i vår samarbeidspraksis. I del fire av oppgaven, vil jeg presentere analyser og fortolkninger av disse fortellingene.

Del 4 Analyse og fortolkning

Kapittel 9 Introduksjon til diskursanalysen

I prosessen hvor jeg samlet inn og valgte ut empiri som var relevant for oppgaven, identifiserte jeg det jeg etter hvert kom til å kalle sammenslåingsdebatten, og som omhandler spørsmålet om en samlet eller todelt norsk livvaktjeneste. Jeg var selvsagt bevisst på denne problemstillingen og debatten da jeg begynte arbeidet med denne oppgaven. Det jeg imidlertid ikke var klar over, var hvor langvarig diskusjonen om den norske livvaktjenestens organisering har vært. Jeg ble også overrasket over omfanget av den; hvor mange aktører som hadde engasjert seg, og hvor intenst det offentlige ordskiftet til tider har vært. Ved starten av forskningsprosessen, hadde jeg ikke til hensikt å undersøke dette ordskiftet. Men under datainnsamlingen kom jeg til stadighet i kontakt med dokumenter som omhandlet livvaktjenestens organisering. Det skulle også vise seg at mye av språkbruken i dette materialet, bar med seg begreper og utsagn som handlet om hemmelighold; som gradert informasjon, etterretning og trusselanalyser [basert på hemmelig informasjon]. Etter hvert fremstod det derfor som åpenbart for meg at jeg måtte inkludere denne empirien i mine analyser og tolkninger. Fra dette punktet i prosessen, arbeidet jeg derfor ut fra en hypotese om at sammenslåingsdebatten, kan ha hatt stor betydning for nåtidens samarbeidspraksis mellom PST og DKP.

LVPST og Den Kongelige politieskorte har vokst frem som egne enheter i den organisatoriske, samfunnspolitiske og kulturelle konteksten som jeg har prøvd å beskrive tidligere i oppgaven. Organisasjonsenhetene har et svært ulikt utgangspunkt for sitt opphav. Mens DKP oppstod på bakgrunn av et akutt behov sommeren 1945, har livvaktjenesten ved PST sakte, men sikkert vokst frem i en organisasjon som selv har vært i støpeskjeen, og som samtidig og kontinuerlig har blitt utsatt for gransking og kritikk. Med tiden har disse to organisasjonsenhetene opparbeidet seg kompetanse innenfor det samme fagfeltet, men med hver sine særegenheter.

Men skal vi ha to livvaktsavdelinger i Norge? Burde DKP slås sammen med LVPST og bli en del av sikkerhetstjenesten? Eller burde LVPST skilles fra PST og bli en del av det ordinære Oslo-politiet?

Dette er en debatt som har pågått mer eller mindre kontinuerlig de siste 25 årene. Jeg ble tidlig introdusert for debatten da jeg selv begynte som livvakt ved DKP i 2009. Slik er det også i dag. Nytilsatte blir raskt konfrontert med for-og-imot, fordeler-og-ulemper, god lønn-enda bedre lønn, og så videre. Man tvinges til å ta stilling. Fra tid til annen dukker det opp rykter om at en sammenslåing er nært forestående, men så skjer det ingenting. Diskusjonen blant mannskapene er

allikevel nesten daglig tilstede i en eller annen form. Den blusser opp når vi snakker om ressurser og utstyr, lønn, tjenestelister og karrieremuligheter. Den dominerende klangen i samtalen har vært at LVPST over en lengre periode har blitt tilgodesett med mer ressurser, bedre utstyr, bedre ledere, høyere lønn og høyere kvalitet og kvantitet på de operative treningene, mens DKP har sakkert akterut på alle disse områdene. Vi forklarer gjerne dette for oss selv med at PST er direkte underlagt det velstående Justis- og beredskapsdepartementet, mens DKP vaker i kjølvannet av et økonomisk skadeskutt Oslo politidistrikt. Det langvarige fokuset blant de operative livvaktene på alt som skiller oss fra hverandre har fått konsekvenser. Det har de siste årene vært en jevn flyt av mannskaper som har søkt seg bort fra DKP og til tjeneste i LVPST.

Når vi diskuterer om vi bør slås sammen med LVPST eller ikke, bringer vi med oss det virkelighetsbildet vi har av PST som organisasjon inn i diskusjonen, samtidig som diskusjonen er med på å forandre det samme bildet. Når vi møter våre kollegaer fra LVPST, når vi arbeider sammen med dem under store arrangementer, når vi en gang i blant trener med dem, når vi i fellesskap venter på neste del av programmet, når vi tilfeldigvis møtes på fritiden; spørsmålet om sammenslåing eller ikke, er aldri langt unna. Det kommer raskt til overflaten i praten som oppstår ved disse anledningene. Hva har vi som dere ikke har, hva kan vi som dere ikke kan, hvor drar vi som dere ikke drar, hvem møter vi som dere ikke møter, hva vi trives vi med og som dere også ville like, hva får vi som dere også vil få. Spørsmålet engasjerer oss, og – slik jeg forstår det – polariserer oss. Praten er med på å tydeliggjøre hvem vi er i forhold til hvem dere er; hva vi kunne ha blitt om vi var én. Hva vi ikke er så lenge vi er to.

9.1 Min egen posisjon

”Det er en diskursanalytisk dyd å være mest mulig eksplisitt hva angår sin egen situering og hvorledes den påvirker analysen”, skriver Neumann (Neumann, 2001, s. 178). Gjennom oppgavens gang har jeg tydeliggjort min posisjon i organisasjonspraksisen som jeg undersøker. Det er allikevel helt nødvendig at jeg også bekjentgjør mitt standpunkt i den diskursen jeg analyserer. Mitt engasjement for en sammenslåing av LVPST og DKP har begrenset seg til deltakelse i den daglige praten på mitt arbeidssted. Jeg har ikke vært formelt involvert i de utredningene som har blitt foretatt. Jeg har vært åpen for en fortsettelse av dagens modell, og en sammenslåing. Mitt syn i dag, er imidlertid at en felles norsk livvaktjeneste under PST trolig er den beste løsningen. Jeg tror dette ville forbedre våre metoder, forenkle ressurstilgangen og ikke minst effektivisere flyten av viktig informasjon.

Hvordan påvirker dette analysen og oppgaven for øvrig? Jørgensens og Phillips skriver at diskursanalytikerene ofte selv er forankret i de diskurser han vil analysere (Winther Jørgensen, 1999, s. 62). Det finnes ikke noe håp om at jeg kan tre ut av sammenslåingsdebatten og fortelle den rene sannhet upåvirket av min egen posisjon. Jeg støtter meg allikevel på at forskningsproduktet, den konkrete diskursanalysen, allikevel må kunne;

ses som en politisk intervention: En kontingent artikulation af elementer, der reproducerer eller udfordrer de gældende diskurser i det uendelige spil om at definere verden

(Winter Jørgensen, 1999, s. 62)

Analysestrategien er basert på Faircloughs tredimensjonale analysemodell. Jeg er inspirert av Neumann og hans trestegs-tilnærming til diskursanalyse; nemlig *avgrensning, representasjoner og lagdeling*. Man sitter da igjen med en *modell* av en diskurs som man kan bruke analytisk. Jeg har med hensikt valgt en kombinasjon av diskursanalyse og en narrativ tilnærming. Jeg mener dette kan bidra til fyldigere svar på spørsmålene jeg stiller. Det fordrer imidlertid at jeg begrenser meg i min utførelse. Derfor er det verken tid eller plass til en detaljert diskursanalyse. Min analyse nærmer seg derfor det som Widerberg kaller en *overordnet diskursanalyse*, og som tenderer til å bli mer teorinær, enn den detaljerte analysen som er tettere på teksten (Widerberg, 2001, s. 147). Hovedfokus vil derfor være på fortolkning og de to ytterste dimensjonene av Faircloughs tredimensjonale modell. Tekstanalyse på grammatisk nivå vil ikke bli foretatt.

Kapittel 10 Sammenslåingsdebatten

Sammenslåingsdebatten ser ut til å ha sitt utgangspunkt i 1990. For analysens skyld, og fordi det da kom en konkluderende rapport og beslutning, avgrenses tidsperspektivet fremover i tid til våren 2014. Jeg vil se nærmere på om det har vært noen vesentlige endringer i diskursen i dette tidsrommet, og i så fall hvorfor og med hvilke konsekvenser. Debatten har foregått på flere arenaer, noe som tydeliggjøres gjennom hvordan den fremstilles i ulike tekster. For å danne meg et mest mulig representativt bilde har jeg analysert NOUer, avisartikler, referat fra spørretimer på Stortinget og årsrapporter fra Oslo politiforening, i tillegg til at jeg har inkorporert en fortolkning av den delen av debatten som har foregått på mitt eget arbeidssted.

Tilgjengelig empiri tyder på at livvaktjenestens organisering for første gang ble et ordentlig politisk tema i 1990, da Fostervollutvalget leverte sin rapport om Overvåkingstjenesten (Fostervoll, 1992, s. 69-71). Fostervollutvalgets flertall gikk inn for at livvaktjenesten ved POT skulle overføres til Oslo politidistrikt. De ønsket å rendyrke Overvåkingstjenesten, og mente at en operativ⁴ styrke som livvaktene utgjorde, heller burde ligge under det ordinære politiet. Tjenesten ville på denne måten bedre samordnes med DKP, Beredskapstroppen og UEH⁵. Dette ville styrke livvaktjenesten i Norge, skape et bredere rekrutteringsgrunnlag, og ansvaret for tjenesten ville plasseres klart hos politimesteren (Fostervoll, 1992, s.70). Samtidig ville det føre til at POT kunne konsentrere seg om sine primæroppgaver som kontraetteretning og terrorbekjempelse, informasjon og rådgivning, analyse og vurdering. Fostervollutvalget mente imidlertid at POT fortsatt skulle ha ansvaret for innhenting av informasjon, analyse, trusselvurderinger og rådgivning knyttet til livvaktoppdragene.

Allerede her ser vi konturene av to divergerende meningsløp som er i ferd med å konstruere en forståelse av hvilke egenskaper og kvaliteter POT og OPD besitter, og hva dette burde ha å si for livvaktjenestens organisering. En samlet [operativ] livvaktjeneste hos OPD vil være *samordnet, styrket, og ha klart plassert ansvar*. Et POT uten en livvaktjeneste vil bedre kunne rendyrke *analyse, informasjon, rådgivning og vurdering*, og på denne måten gi gode tjenester til en eksternt organisert livvaktjeneste.

⁴ Underveis i analysen har jeg streket under de ordene som jeg mener kjennetegner og binder de ulike diskursene sammen; disse understrekingene er selvsagt ikke med i den originale teksten.

⁵ UEH står for utrykningsenhet, som er lokalt politi med ekstra utdanning innenfor operative disipliner.

Utvalgets mindretall – medlemmet Erstad – var ikke enig. Mindretallet uttaler at:

”Det må være en nær kontakt mellom dem som foretar risikoanalysen og de som utfører den forebyggende tjenesten. Det er viktig at analysearbeidet og den utførende virksomheten ligger til samme organisasjon. Ved en oppsplitting blir avstanden større og smidigheten mindre.”

(Fostervoll, 1992, s. 71)

Det ville dessuten være tungvint og byråkratisk om POT skulle motta informasjon, og deretter gi opplysningene videre til det politikammer som utfører tjenesten, hevdet mindretallet (Fostervoll, 1992, s. 71). Til dette svarte utvalgets flertall at:

”Det bør ikke være noe problem å legge forholdene til rette for et nært samarbeid mellom dem som foretar analyser og vurderinger og dem som har ansvaret for den utførende del av tjenesten”

(Fostervoll, 1992, s. 71)

Åtte år senere kommer Danielsensutvalgets utredning (NOU 1998:4). I den står det at etter at Stortinget ble forelagt Fostervollutvalgets utredning gjennom St. meld. nr 39 (1992-93), valgte regjeringen å ikke foreslå noen endringer i POTs oppgaver. Livvaktjenestens organisering forble dermed uforandret, slik den hadde vært siden 1945 (NOU 1998:4, s. 31).

Danielsenutvalgets flertall mente at livvaktjenesten fortsatt burde ligge under POT, men stilte seg samtidig spørrende til om det var rasjonelt å ha to livvaktenheter organisert under ulike politienheter. Allikevel fant ikke utvalgets flertall grunn til å anbefale at livvaktjenesten skulle flyttes fra POT til Oslo politidistrikt. De mente blant annet at en utfordrende livvaktjeneste ved POT ville kunne sørge for å opprettholde en god rekruttering også til andre oppgaver i overvåkingstjenesten som helhet. Til Fostervollutvalgets påstand om at livvaktopp gavene like godt eller bedre kunne utføres av annet personell, og at tjenesten i så fall lettere kunne samordnes med Den kongelige politieskorte, beredskapstroppen og UEH, konkluderte Danielsenu tvalget med at OVS (Overvåkingssentralen) og beredskapstroppen allerede i lang tid hadde hatt et nært operativt samarbeid i forbindelse med trening, statsbesøk og lignende.

Mindretallet i Danielsenu tvalget mente på lik linje med Fostervollutvalget at de beste grunner talte for at livvaktjenesten er det vanlige politiets ansvar, og at en spesialisert livvaktjeneste lå fjernt fra POTs andre oppgaver (NOU 1998: 4, s. 132).

Men bare to år senere, under Stortingets spørretime den 8. mars 2000, kom imidlertid den overraskende beslutningen om å flytte livvaktjenesten fra POT til Oslo politidistrikt. Daværende justisminister Dørum uttalte at:

”Livvaktjenesten har jeg derimot besluttet å overføre i sin helhet til Oslo politidistrikt. Tjenesten er i dag delt mellom Oslo politidistrikt, som er ansvarlig for den Kongelige politieskorte, og Overvåkingssentralen. I denne sammenheng legger jeg blant annet avgjørende vekt på at det ikke synes rasjonelt å ha to livvaktenheter organisert under ulike politienheter, og at overvåkingstjenesten bør konsentrere seg fullt ut om sine primæroppgaver, som for eksempel kontraetterretning, kontraterror, rådgivning og analyse”

(Stortingets spørretime 08.03.2000, spørsmål 16)

Mot Danielsenutvalgets anbefaling, besluttet Dørum å overføre livvaktjenesten fra POT til Oslo politidistrikt. Dette er den eneste større organisatoriske endringen Dørum iverksatte, og det skjedde til tross for at Danielsenutvalget frarådet nettopp en slik endring. I Ot.prp.nr.29 (2000-2001) gjør man først rede for Danielsenutvalget og Fostervollutvalgets, før det konkluderes slik:

I likhet med Fostervollutvalgets flertall, er det departementets oppfatning at overvåkingstjenesten ikke bør utføre livvaktjeneste. I denne vurderingen legger departementet blant annet vesentlig vekt på at overvåkingstjenesten bør konsentrere seg fullt ut om sine primæroppgaver som kontraetterretning, kontraterror, rådgivning og analyse m v, og at det ikke synes rasjonelt å ha to livvaktenheter organisert under ulike politienheter. På denne bakgrunn besluttet departementet i brev av 8. mars 2000 at ansvaret for all livvaktjeneste, og organiseringen av denne, legges til Oslo politidistrikt fra og med 1. oktober 2000.

(Ot.prp. nr. 29 Om lov om endringer i politiloven 2001, s. 43)

Jeg har ikke funnet empiri som kan forklare hvorfor denne beslutningen ble foretatt. Materialet ovenfor kan imidlertid tyde på at virkelighetsforståelsen av at POT bør gis anledning til å rendyrke sine primæroppgaver som *kontraterror, kontraetterretning, rådgivning og analyse*, har etablert seg i debatten om livvaktjenestens organisering. Spørsmålet er om en livvaktjeneste har noe å gjøre i en organisasjon som har slike hovedoppgaver. Dørum beslutter uansett å samle livvaktjenesten under OPD. Ett av hovedargumentene for avgjørelsen, er ønsket om å samlokalisere livvaktjenesten med Den Kongelige politieskorte. En samlokalisering er *rasjonelt* [def.: praktisk, arbeidsbesparende,

effektivt]. Samtidig forsterker han virkelighetsforståelsen av POT som en *hemmelig kunnskapsforvalter- og formidler* ved å argumentere i et *informasjons-og analysespor*; POT må konsentrere seg om *kontraetterretning, kontraterror, rådgivning og analyse*. Alle disse momentene er vektlagt i hans argumentasjon overfor sine politiske motparter under spørretimen i Stortinget, onsdag 08. mars 2000 (Spørsmål 16, muntlig spørretime den 08.mars 2000). Representant Simonsen er uenig. Slik som medlem Erstad i Fostervollutvalget påpekte, hevder også Jan Simonsen fra FrP at livvaktene ved POT hadde nytt godt av korte kommunikasjonslinjer og nærheten til tjenestens kontraterroravsnitt. Det burde være nær kontakt mellom dem som foretar risikoanalysen og de som utførerer tjenesten. Analysevirksomheten og den utførende virksomhet burde ligge under samme organisasjon. Dessuten syslet enkelte av tjenestemennene med terrorrelatert arbeid i de periodene de ikke var opptatt med livvaktoppdrag; livvakttjenesten måtte derfor ses på som en integrert del av overvåkingstjenestens arbeid, hevdet han.

I mitt empiriske materiale, er dette første tegn på at tråden fra medlem Erstad i Fostervollutvalget, tas opp igjen av politiske aktører. I tiden som kommer, tydeliggjøres det diskursive arbeidet som gjøres for å etablere viktigheten av en livvakttjeneste som er integrert i den hemmelige tjenesten, og som har nær kontakt med etterretning- og analyseleddet i POT/PST. Argumentasjonen er altså iferd med å dreie: det er ikke lenger et demokratisk eller politifaglig problem å ha en operativ livvakttjeneste underlagt en hemmelig tjeneste; det er en fordel.

I et møte i Odelstinget den 21. mai 2001, tas livvakttjenesten på nytt opp til vurdering. Jusstiskommiteens innstilling ble gjort rede for av ordfører for saken, Jan Simonsen fra FrP. Han hevdet at medlemmene av livvaktlagene i overvåkingstjenesten, tjenestegjorde ved et avsnitt som gav dem informasjon om internasjonale forhold, trusselbildet og analyseforhold. Dette var relevant kunnskap som hadde betydning under utøvelsen av livvakttjeneste både internasjonalt og nasjonalt. Han ønsker å føre de tidligere POT-livvaktene tilbake til den hemmelige tjenesten (Møte i Odelstinget 21.mai 2001 om endringer i politiloven m.m., s. 476-477).

Simonsens argumentasjon for å inkludere en livvakttjeneste hos POT, følger *informasjons-og analysesporet*. Simonsen anså livvakttjenesten for å være en naturlig integrert del av arbeidet for å forebygge terror. Det var etter hans vurdering kritikkverdig at denne viktige arbeidsoppgaven ble flyttet ut av overvåkingstjenesten. Jan Simonsen:

”Det er uenighet i komiteen om Oslo politidistrikt eller overvåkingstjenesten skal ha ansvar for livvakttjenesten. Denne tjenesten ble overført til Oslo politidistrikt fra og med 1. oktober 2000.

Flertallet i komiteen tar denne avgjørelsen til etterretning, men ber om at det i løpet av 2002 foretas en evaluering av om den foretatte overføringen er hensiktsmessig [...] Selv er undertegnede, som representant for Fremskrittspartiet, overbevist om at overføringen av livvakttjenesten fra overvåkingstjenesten til Oslo politidistrikt var et feilgrep”

(Møte i Odelstinget 21.mai 2001 om endringer i politiloven m.m., s. 476-477)

Vidar Bjørnstad fra Arbeiderpartiet argumenterer mer i tråd med Dørum's beslutning. Han er også opptatt av å rendyrke POTs primær oppgaver, men inkluderer nødvendigvis ikke en livvakttjeneste i en slik organisasjon:

”Når det gjelder livvakttjenesten, vil jeg nok ikke gå så langt som å si at jeg er kritisk til den beslutning som ble gjort fra Regjeringens side i fjor[...] men vi ser klart at hensikten med å rendyrke overvåkingstjenestens primær oppgaver, og at man ikke burde ha en livvakttjeneste i to politienheter, er gode begrunnelser for den endringen som skjedde”

(Møte i Odelstinget 21.mai 2001 om endringer i politiloven m.m., s. 478)

Fire år senere har debatten om organiseringen av livvakttjenesten i større grad enn tidligere, entret det offentlige rom. Dette kan være en indikasjon på at de aktørene som opplevde det som overraskende og uheldig at de mistet livvakttjenesten til Oslo politidistrikt i 2000, nå har mobilisert for å få tilbake tjenesten.

VG hevder at:

[...] det var et ”hardt slag for tidligere PST-sjef Per Sefland å miste livvakttjenesten

(Bakkeli, 2005)

Oslo politidistrikt på sin side, ser ikke ut til å være villig til å gi den fra seg igjen. En rekke avisartikler synliggjør at partene er sterkt uenige. En analyse av disse artiklene fra våren og sommeren 2005, støtter inntrykket av konflikt mellom det som nå har blitt PST og deres politiske støttespillere på én side, og OPD, Politidirektoratet, Oslo politiforening og Politiets fellesforbund på den andre siden. Aftenposten og Nettavisen bruker den 24. april 2005 overskriftene ”*Politiet slåss*

om livvakter”, og ”Slåss om livvakt-jobb”, i sin omtale av konflikten (Jonassen, 2005) (Karlsen, 2005).

”Kampen dreier seg om mer enn prestisjen ved å vokte landets viktige personer. PST mener rett og slett at de kan gi statsminister Kjell Magne Bondevik bedre beskyttelse mot terror og potensielle attentatmenn enn Oslo-politiet. Oslo-politiet sier det er best fordi de har samtrening med beredskapstroppen og andre spesialenheter i politidistriktet. Et sentralt argument fra PST er at Norge er et annerledesland med livvaktene knyttet til politiet, mens det er sikkerhetstjenesten som har livvaktene i de fleste andre europeiske land. De mener flyten av informasjon om sikkerhetsspørsmål derfor vil nå raskere frem til norske livvakter knyttet til PST på oppdrag eksempelvis for Bondevik i Belgia.”

(Jonassen, 2005)

I artikkelen kommer det frem at daværende politimester i Oslo, Anstein Gjengedal, var helt klar på at han ville beholde livvaktjenesten. Han fikk støtte av Politidirektoratet og Oslo politiforening som organiserer politiansatte både i PST og Oslopolitiet:

Det gir en viktig synergieffekt å ha spesialenhetene under en felles ledelse og trening. Derfor må vi beholde hovedansvaret, poengterer Gjengedal.

(Jonassen, 2005)

VG hadde også en føljetong knyttet til konflikten. I flere artikler tydeliggjøres partenes standpunkter. I en artikkel i VG den 09.05.2005, lyder overskriften; ”Strid om politi-livvaktene”. Det fortelles om irritasjon både i Oslo-politiet, Politidirektoratet og på Stortinget over PSTs ønske om å tilbakeføre livvaktjenesten til den hemmelige organisasjonen når den senere samme år løsriver seg fra resten av politidistriktet, og flytter inn i nytt bygg i Nydalen:

”Både i Oslo-politiet, Politidirektoratet og på Stortinget er det irritasjon over at PST ønsker å få tilbake avdelingen som organiserer og utfører nærsikring av landets ledende politikere og besøkende VIP'er. Oslo-politiet mener livvaktjenesten er blitt betydelig mer profesjonell, og samarbeidet med de andre spesialtjenestene - som Beredskapstroppen - er blitt bedre etter at Oslo-politiet overtok ansvaret.

PST skal ha vist til at Sverige og Danmark har organisert livvaktjenesten under de nasjonale sikkerhetstjenestene, Säpo og PET. Det er de samme som utfører trusselvurderingene, og PST mener det ville forenkle samarbeidet hvis tjenestene hadde flere kontaktpunkter for å utveksle gradert informasjon.”

(Bakkeli, 09.09. 2005)

Denne offentlige disputten mellom de to partene, kommer om lag 15 år etter at Fostervollutvalget kom med sin utredning, og om lag fire år etter at sammenslåingen ble debattert og etter hvert politisk vedtatt. I alle disse årene ser man en gjentakelse av likelydende utsagn hos partene. POT/PST og deres politiske støttespillere, argumenterer stadig i henhold til et *informasjons-og analyseløp*, mens OPD, PF, Oslo politiforening og deres politiske støttespillere, i all hovedsak benytter utsagn relatert til et *profesjonelt/operative samordning- og samarbeidssløp*.

Den 13. mai 2005 skal revidert statsbudsjett legges frem. Tidlig den dagen skriver TV2 Nettavisen at flere kilder i OPD mener at PST har lekket en trusselvurdering som omhandler en asylsøker som kunne være en fare for landets myndighetspersoner. Høytstående politikilder hevder at dette er en politisk handling for å få regjeringen til å føre livvaktjenesten tilbake til PST:

”Etter det TV 2 Nettavisen forstår, er mye av grunnlaget for spekulasjonene rundt PSTs innstilling til livvaktstjenesten bygget på det faktum at rapporten ble lekket til pressen. Flere av dem TV 2 Nettavisen har vært i kontakt med, hevder lekkasjen kommer direkte fra PST. Ingen av dem kan huske at det tidligere har vært lekkasjer fra PSTs ellers svært så hemmeligholdte rapporter.

- Denne rapporten er ikke lekket tilfeldig, sier en sentralt plassert kilde i politiet.

Trusselvurderingen VG gjengir skaper et tydelig bilde av at PST har full oversikt og de rette analytiske evnene til å vurdere trusselen mot landets VIP-er. Etter gårsdagens avsløringer tok UDI straks affære og fattet et utvisningsvedtak for mannen.”

(Lutro, 2005)

Leder for spesialseksjonen ved OPD, Jørgen Flod, forsøker å tone ned konflikten:

Vi har de samme interessene. Vi fôrer kontinuerlig PST med saker slik at de kan vurdere trusselen. Analysene blir deretter sendt tilbake til oss, forklarer Flod.

(Lutro, 2005)

Men informasjonsrådgiveren ved Politiets sikkerhetstjeneste uttaler at:

- Vi kommenterer ikke en gang at denne rapporten eksisterer. Dette er VGs ord. Vi har derfor ingen kommentar til dette, sier informasjonsrådgiver Martin Bernsen ved PST til TV 2 Nettavisen.

(Lutro, 2005)

Senere den dagen skriver VG at justisminister Dørum har bestemt seg; han vil tilbakeføre livvakttjenesten til PST, slik PST-sjef Jørn Holme ville. Dørum går dermed imot ønskene fra Oslo-politiet og Politidirektoratet. I artikkelen står det at:

I revidert nasjonalbudsjett går Regjeringen dermed imot ønskene fra Oslo-politiet og Politidirektoratet (POD).

De mente at livvakttjenesten er blitt mye mer profesjonell og fremtidsrettet under ledelse av politimester Anstein Gjengedal enn den var under PST.

Overfor justisdepartementet har PST-sjef Jørn Holme argumentert med at det vil være en fordel at den samme tjeneste som vurderer trusselbildet rundt myndighetspersoner også har ansvaret for deres sikkerhet.

(Bakkeli, 13.05. 2005)

Jørn Holmes argumenter om at det vil være en fordel at den samme tjenesten som vurderer trusselbildet rundt myndighetspersoner også har ansvaret for deres sikkerhet, ser ut til å ha påvirket Dørum som noen år tidligere var av motsatt oppfatning. En måned senere bekrefter Aftenposten at PST vant livvakt-kampen. Jørn Holme uttaler i artikkelen at det er en fordel at PST overtar livvakttjenesten igjen:

[Jørn Holme] er glad striden om plasseringen av livvakttjenesten nå er avgjort. - Det har vært en vanskelig sak, ikke minst fordi Oslo-politiet har gjort en god jobb med livvakttjenesten. Som en totalvurdering er det likevel en fordel at PST overtar, mener Holme. I hele etterkrigstiden frem til

2000 var livvaktjenesten underlagt PST. De siste fire årene har Oslo-politiet hatt ansvaret som en forsøksordning, mens PST har utarbeidet de trusselvurderinger som er lagt til grunn for sikringstiltakene. Holme ser fordelene av at disse oppgavene nå kommer under samme tak. Den kongelige eskorte som sikrer kongehusets medlemmer, skal fortsatt være Oslo-politiets ansvar. En begrunnelse for å flytte livvaktjenesten til Oslo-politiet var at de to enhetene kunne slås sammen og utnytte ressursene bedre.- Vi ønsker at den kongelige eskorte fortsatt skal være i Oslo. Men de to enhetene vil fortsatt trene sammen. Slik får vi en operativ samarbeidsflate med Oslo-politiet. Det er viktig for et godt samarbeid med Oslo, sier Holme.

(Jonassen, 14.06. 2005)

To dager senere – den 16. juni – reagerer daværende leder for Politiets fellesforbund Arne Johannessen, sterkt på beslutningen. I artikkelen skapes det et inntrykk av at PST sjef Jørn Holme kan ha påvirket Dørum gjennom sin tidligere rolle som statssekretær for Dørum:

PST ledes av Jørn Holme, som i flere år har vært statssekretær for justisminister Odd Einar Dørum. Forbundsleder Arne Johannessen reagerer sterkt på beslutningen, og mener politikerne dikterer politi-Norge på tvers av klare faglige råd. – [...] Dørum har fått klare anbefalinger fra direktoratet om at livvaktjenesten fortsatt må styres av Oslo-politiet, men ser en annen vei, konstaterer Johannessen.

(Jonassen/Oustad, 16.09. 2005)

Inntrykket av konflikt mellom aktører i Oslo-politiet - med støtte fra Politidirektoratet og Oslo politiforening - og PST, blir enda klarere når man ser nærmere på årsberetningen fra Oslo politiforening i 2006. På det tidspunktet er den strukturelle endringen gjennomført; PST har flyttet inn i sitt nybygg i Nydalen, og med seg har de livvaktjenesten. Tjenestemennene som tilhørte Den Kongelige politieskorte i forkant av sammenslåingen i oktober 2000, forblir som en mindre organisasjonsenhet organisert under Oslo politidistrikt; trygt plassert på innsiden av gardevakt-holdet ved Det Kongelige Slott slik som i dag. Politiforeningen organiserer de ansatte både i Oslo-politidistrikt og Politiets sikkerhetstjeneste. I foreningens årsrapport fra 2006, leverte tillitsmannsutvalget ved Politiets sikkerhetstjeneste – Den sentrale enhet – sin egen årsrapport. I rapporten skriver tillitsmannsapparatet ved PST at:

I løpet av 2005 ble det besluttet at livvakt skulle tilbakeføres fra Oslo Politidistrikt til PST. Før beslutningen ble tatt var det en lang og vanskelig prosess hvor TMU forsøkte å holde seg litt på sidelinjen med den holdningen at det viktigste var at det ble tatt en avgjørelse. Vi stilte oss imidlertid bak ledelsens ønske om å få tilbake livvakt.

I denne prosessen opplevde vi at Oslo politiforening hadde et annet standpunkt enn oss og beklageligvis valgte å benytte media for å fronte dette synet.

(Oslo politiforening, 2005, s. 53)

De ansatte ved PST representert gjennom de tillitsvalgte, gir her sin støtte til sin egen ledelse. De er uenige med politiforeningen og deres standpunkt om å ikke tilbakeføre livvakttjenesten til sikkerhetstjenesten. De beklager også sin egen forenings strategi i kampen om å få beholde daværende organisasjonsstruktur.

Etter noen år med relativ ro, setter terroren den 22. juli 2011 igjen temaet på dagsorden; hva er hensiktsmessig organisering av politiets livvakttjeneste? Også denne gang aragumenteres det på tvers av organisatorisk tilhørighet, politiske partier og fagforeninger. I terrorens kjølvann etableres en rekke utvalg som skal vurdere beredskapsapparatet og politiets innsats før, under og etter denne dagen. Traavikutvalget kommer med *Ekstern gjennomgang av Politiets sikkerhetstjeneste*. I rapporten skriver de at:

[...] tungtveiende grunner taler for en sammenslåing av Den Kongelige Politieskorte og PSTs livvakttjeneste. Det vil kunne bidra til en mer effektiv utnyttelse av knappe ressurser, ikke minst når det gjelder trening, øvelse og metodeutvikling. En slik integrert livvaktstyrke bør etter utvalgets oppfatning organisasjonsmessig ligge under PST, blant annet fordi dette vil gjøre det lettere å sikre den nødvendige tilgang til etterretningsinformasjon. Det kan også være en fordel å tilhøre PST om man i forbindelse med oppdrag i utlandet skal samarbeide med andre lands sikkerhetstjenester

(Traavikutvalget, 2012)

Traavikutvalget skiller seg fra de andre utvalgene som jeg har referert til, ved at det anbefaler en sammenslått livvakttjeneste organisert under PST. Det argumenteres ikke lenger med at PST bør

unngå å ha operative styrker, og heller utelukkende konsentrere seg fullt og helt om etterretning- og analysearbeid. I stedet vektlegges betydningen av rask og god tilgang til etterretningsinformasjon for livvaktene, samt samarbeid med utenlandske tjenester, noe som vanskeliggjøres dersom livvaktene er organisert under det ordinære politiet.

I etterkant av rapporten settes det ned et utvalg hvor livvakttjenesten ved PST og Den Kongelige politieskorte får anledning til å uttale seg før en avgjørelse fattes. Tv2 omtaler saken mandag 13. mai 2013 med overskriften; *Oslo-politiet kan miste 68 år gammelt kongelige oppdrag* (Akre, 2013). Også denne gang er det flere i Oslo-politiet som reagerer på tanken om en flytting av DKP – og dermed siste rest av livvakttjeneste – ut av Oslo politidistrikt. I artikkelen beskrives livvakttjenesten som Den Kongelige politieskorte utøver på vegne av Oslo politidistrikt som ”*et prestisjefyllt oppdrag mange i Oslo-politiet ønsker skal fortsette*”.

Politimester Hans Sverre Sjøvold uttaler at:

[...] Det mener jeg er et ganske viktig moment. Jeg tror det er ganske lang tradisjon at Oslo politidistrikt har utført gode tjenester til kongefamilien og det synes vi så langt er en god løsning

(Akre, 2013)

Hos PST har imidlertid tonen endret seg litt siden 2005. Sjef for det som i dag er avdeling for *Sikkerhet- og beredskap* i PST hvor livvakttjenesten hører til, Sjur Bakken, hevder at en sammenslåing vil kunne gi positive synergieffekter og effektiviseringsgevinster (Akre, 2013). Det er imidlertid et implisitt forbehold i dette. PST ble tidligere nemlig bedt om å svare på Traavikrapporten, og i januar 2013 avgir sjef PST sin høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet. Bjørnland skriver at:

[...] en samorganisering av PSTs livvakttjeneste og DKP, vil være samfunnsøkonomisk fornuftig og fremtidsrettet [...] Hvordan en slik tjeneste skal organiseres, herunder organisasjonsmessig tilhørighet, er en politisk beslutning. PST finner imidlertid grunn til å understreke at slik vi ser det har livvakttjenesten stor nytte av den etterretningstilgangen som er i en nasjonal sikkerhetstjeneste.

Livvakttjenesten blir daglig oppdatert om trusselbildet og aktuelle trusselutøvere [...] Etterretningstjenesten i Forsvaret og livvakttjenesten i PST har utviklet et nært samarbeid som er viktig i det forebyggende arbeidet [...]

Hvorvidt og i tilfelle hvordan en sammenslåing skal skje er en politisk beslutning hvor best mulig effekt av å samle de nasjonale ressursene må være avgjørende.

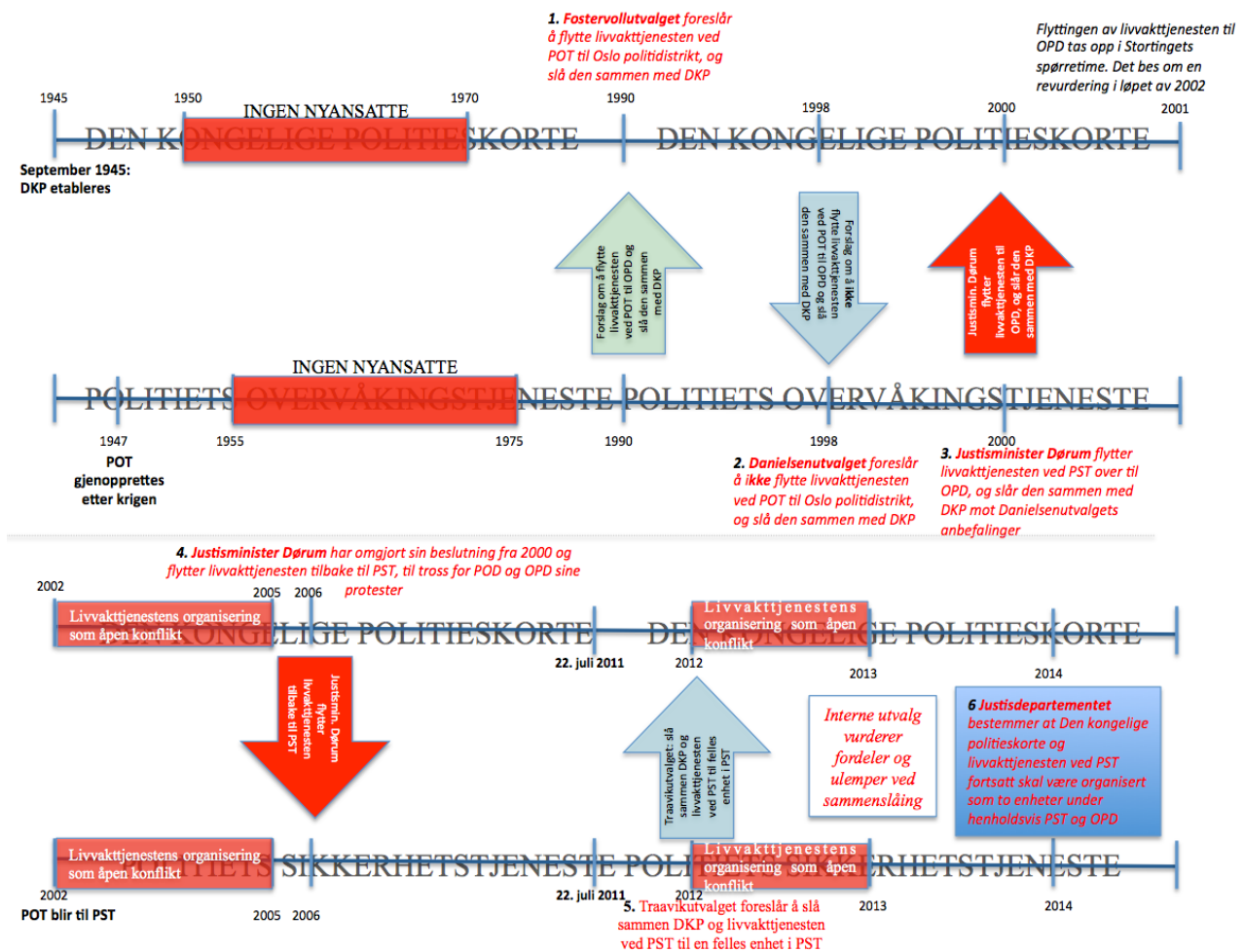
(Bjørnland, 2013)

Det kan altså se ut som at PST stiller seg positiv til en sammenslåing – forutsatt at den samlede livvaktjenesten organiseres under deres organisasjon. Argumentasjonen følger *informasjons-og analyseløpet*. Oslo politidistrikt derimot, ser ut til å ha et ønske om å bevare en *ganske lang tradisjon*.

I Proposisjon til Stortinget (*forslag til stortingsvedtak*) for budsjettåret 2015 (*Prop. 1 S*) skriver Justis- og beredskapsdepartementet at:

PST har [...] det nasjonale ansvaret for å utføre livvaktjeneste på norsk jord for norske og utenlandske myndighetspersoner [...] Kongehuset har egen livvaktjeneste i Den kongelige politieskorte, som ligger under Oslo politidistrikt. Regjeringen har vurdert organiseringen av livvaktjenesten og kommet til at nåværende løsning er mest formålstjenelig.

Uten nærmere begrunnelse, ble det i samsvar med det som står i proposisjonen våren 2014, besluttet at Den kongelige politieskorte og livvaktjenesten ved PST, fortsatt og på ubestemt tid, skal være organisert som to atskilte organisasjonssenheter i henholdsvis Oslo politidistrikt og Politiets sikkerhetstjeneste.

Figur 6: Kronologisk oversikt over betydningfulle hendelser i POT/PST og DKP fra etablering til 2014. De to øverste tidslinjene viser hver av organisasjonene fra 1945 til 2001. De to nederste linjene omhandler perioden 2002 til 2014.

10.1 Diskurser og diskursorden i debatten

Neumann hevder at politiske konflikter gjerne tar for seg forholdsvis klart definerte posisjoner som kan finne resonans blant et stort antall bærere. To eller noen få meningsmønstre utskiller seg. Han sier at det vil være mulig å skille mellom grunntrekk ved disse meningsmønstrene; det som forener og det som differensierer en posisjon (Neumann, 2001, s. 62). Dersom det foreligger bare én representasjon, er diskursen upolitisert, eller politisk lukket. Det vil i så fall medføre store mengder diskursivt arbeid å vedlikeholde en situasjon hvor denne representasjonen ikke åpent utfordres (Neumann, 2001, s. 60).

Her vil det være interessant å se nærmere på om PST eller DKP gjør forsøk på å lukke sammenslåingsdebatten ved å skape kulturelt hegemoni; altså en situasjon hvor en gitt maktkonstellasjon opprettholdes ved hjelp av kulturelle maktmidler som bare utfordres i beskjeden grad (Neumann, 2001, s. 60). Kan vektleggingen av hemmelighold og den eksklusive tilgangen på gradert informasjon fungere som et slikt maktmiddel?

For å svare på dette må man se nærmere på hvilke utsagn og begreper som inngår i det ovennevnte materialet. I diskursteoretisk perspektiv gjennomsyrrer konflikt og kamp det sosiale. Kamp blir derfor også et viktig fokus i konkrete analyser (Winter Jørgensen, 1999, s. 60). Der det er liv og røre, skriver Neumann, skjer det gjerne noe nytt som møtes med forskjellige forsøk på begrensning fra de som dominerer diskursen (Neumann, 2001, s. 52). I analysematerialets avisartikler, finner vi tegn på en kraftig polarisering av partene. Debatten er ikke politisk lukket. Det finnes meningsmønstre som skiller seg ut, og en diskursiv kamp for ulike *virkeligheter*. Begrepene som brukes av pressen er aggressive og dramatiske: *slåss, strid, kamp*.

En kronlogisk oversikt over avisartikler fra våren 2005 til våren 2013, gir oss disse overskriftene:

Politiet slåss om livvakter (Aftenposten 24. april 2005)

Slåss om livvakt-jobb (TV 2 Nettavisen 24. april 2005)

Strid om politi-livvaktene (VG 09. mai 2005)

PST spiller på politikertrussel (TV 2 Nettavisen 13. mai 2005)

PST får tilbake livvakt-tjenesten (VG 13. mai 2005)

PST vant livvakt-kampen (Aftenposten 14. juni 2005)

-Livvaktflytting var politisk styrt (Aftenposten 16.juni 2005)

Og i 2013 da konflikten blusser opp igjen:

Oslo-politiet kan miste 68 år gammelt kongelig oppdrag (TV2 13. mai 2013)

Når en avgjørelse nærmer seg, spisses debatten. Representanter fra OPD beskylder PST for bevisst lekkning av trusselanalyser som taler for at de skal få tilbake sine livvakter:

” Denne rapporten er ikke lekket tilfeldig, sier en sentralt plassert kilde i politiet ”.

TV 2 Nettavisen (Lutro, 2005)

PSTs svar på beskyldningene, er å lukke seg inne:

”Vi kommenterer ikke en gang at denne rapporten eksisterer” (Lutro, 2005)

Når avgjørelsen har falt reagerer PF [Arne Johannessen] sterkt:

” Dorum har fått klare anbefalinger fra direktoratet om at livvaktjenesten fortsatt må styres av Oslo-politiet ” (Jonassen, 16.06. 2005)

PST er fornøyd med tilbakeføringen og holder seg i informasjons- og analyseløpet:

”PST har utarbeidet de trusselvurderinger som er lagt til grunn for sikringstiltakene. Holme ser fordelen av at disse oppgavene nå kommer under samme tak” (Jonassen, 14.06.2005)

Oppgavens samlede empiri, har gjort det mulig å identifisere to diskurser i sammenslåingsdebatten; nemlig *Den operative samordning- og effektivitetsdiskursen*, og *Informasjons- og analysediskursen*.

10.1.1 Den operative samordning-og effektivitetsdiskursen

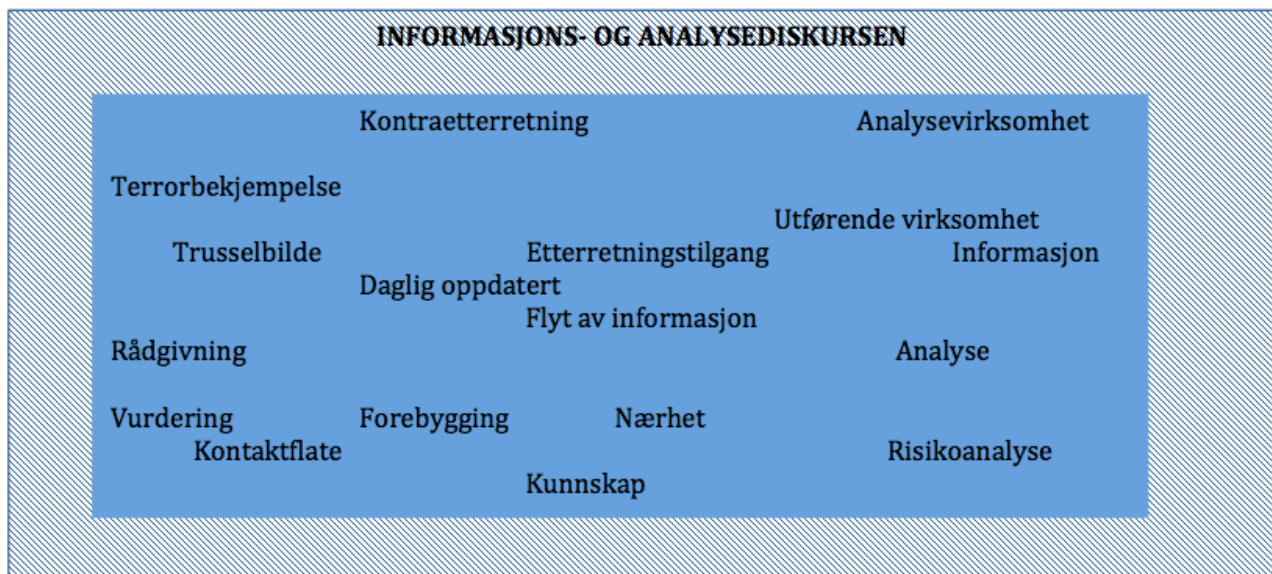
Gjennom argumentasjonen som partene fører og måten denne blir gjengitt på i media, ser man at gjennom *den operative samordning- og effektivitetsdiskursen* forsøker Oslo politidistrikt støttet av Oslo politiforening, Politiets Fellesforbund og POD, å vinne frem med sitt syn gjennom å formulere seg på bestemte måter, og vektlegge momenter som støtter det virkelighetsbildet de ønsker å skape.

Figur 7: Dominerende utsagn, uttalelser og begreper i den operative samordning- og effektivitetsdiskursen

10.1.2 Informasjons- og analysediskursen

Informasjons- og analysediskursen domineres av et fokus på informasjon [den graderte] og vurdering/analyse som et avgjørende argument for at PST bør få tilbake og beholde livvakttjenesten. Virkelighetsforståelsen av PST som en forvalter og formidler av gradert informasjon/kunnskap, har blitt konstruert både av Fostervollutvalget, tidligere Justisminister Dørum, tidligere PST-sjef Jørn Holme, Danielsenutvalget, Traavikutvalget og nåværende PST-sjef Bjørnland. Det ømtåelige politiske spørsmålet om en operativ politikapasitet som livvakttjenesten burde være en del av en slik særegen og hemmelig kunnskapsbedrift direkte underlagt Justis- og beredskapsdepartementet eller ikke, havnet etter hvert mer og mer i bakgrunnen. I stedet ser man at fokuset heller dreies mer mot den *fordelen* det er å ha et nært forhold mellom livvakttjenesten og den hemmelige tjenesten med sin rendyrkede *analyse, informasjon, rådgivning- og vurderingskapasitet*.

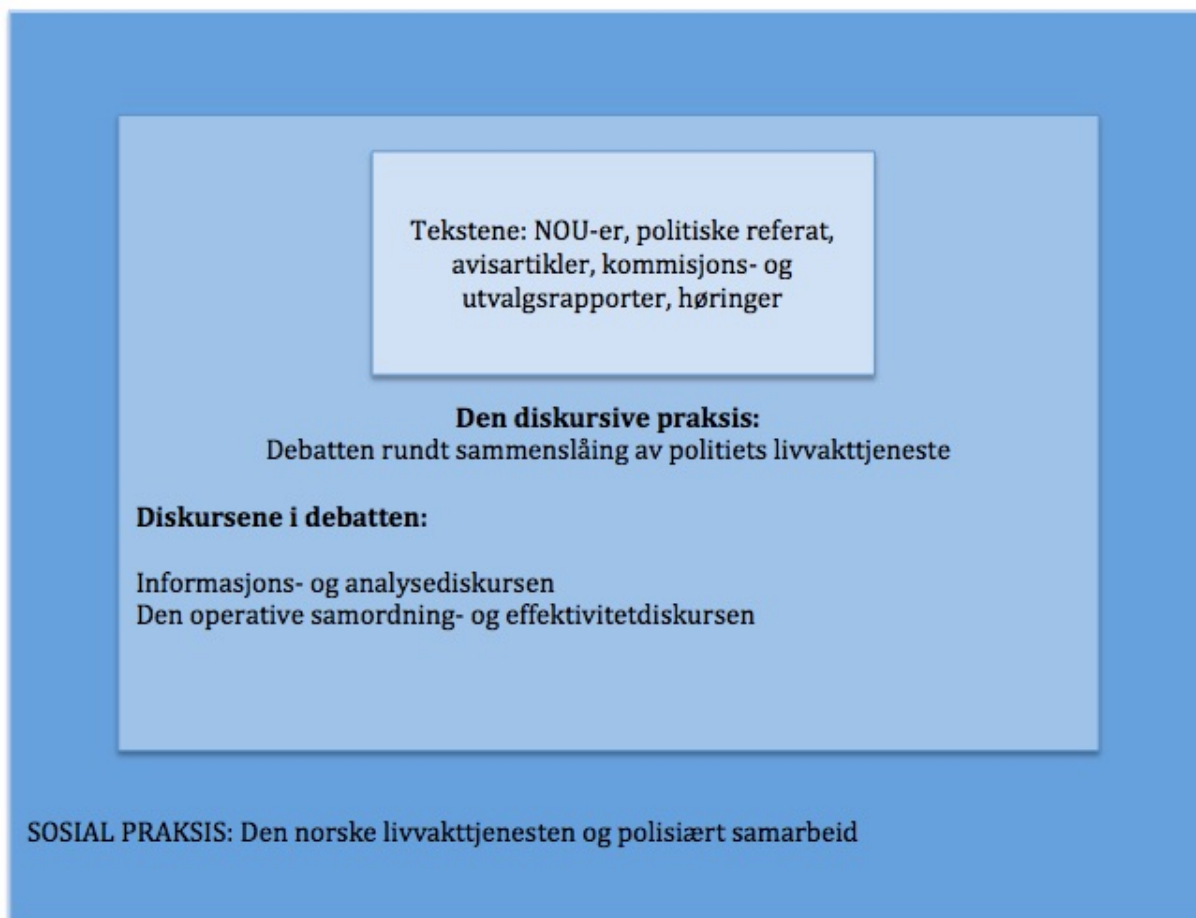

Figur 8: Dominerende utsagn, uttalelser og begreper i informasjons- og analysediskursen

Fellesskapet – de som er knyttet til eller involvert i den norske livvaktjenesten og dens organisering - og summen av deres **diskursive praksiser** – deres normale måte å bruke språket på – danner et nettverk som blant andre Fairclough kaller en *diskursorden*.

Som nevnt i teoridelen kan man ved å fokusere på forskjellige konkurrerende diskurser innenfor samme område, kunne undersøke hvor den ene eller den andre diskurs er fremherskende, hvor det er kamp mellom forskjellige diskurser, og hvilke selvfølgheter diskursene deler (Winther Jørgensen, 1999, s. 148).

Satt inn i Faircloughs tredimensjonale analysemodell, vil oppgavens empiri kunne presenteres slik:

Figur 9: Faircloughs tredimensjonale analysemodell tilpasset oppgaven

10.2 Analyse av diskursene i sammenslåingsdebatten

Et vesentlig trekk ved Faircloughs tredimensjonale modell til en diskursanalyse, er at den forsøker å foreta forklarende koblinger mellom de diskursive prosessene og karakteren av de sosiale praksisene de er en del av (Winter Jørgensen, 199, s. 38). Hvilke implikasjoner for praksis kan de diskursive prosessene i sammenslåingsdebatten ha hatt?

Gjennom *den operative samordning- og effektivitetsdiskursen* har OPD med sine støttespillere i POD, politiske partier og Oslo politiforening og Politiets fellesforbund, arbeidet for å skape en virkelighet hvor en samlet livvaktjeneste under OPD blant annet vil føre til bedre samordning, mer effektiv ressursutnyttelse, økt profesjonalitet og høyere kvalitet på tjenesten. De fikk ikke gehør for dette, da debatten dreide seg om en tilbakeføring av livvakter til PST i 2005. PST fikk tilbake sine livvakter, og OPD beholdt DKP som før sammenslåingen i 2000.

Da debatten igjen blusset opp i 2013, var OPD redd for å miste en *god tradisjon*, og dermed ble de samme argumentene brukt for å beholde DKP. PST var opptatt av å holde livvaktjenesten i sin organisasjon, og i det minste måtte en samlet norsk livvaktjeneste ligge under PST. Dersom noen trekk forener mens andre differensierer, er det rimelig å tenke seg at de trekkene som forener, vanskeligere lar seg forandre (Neumann, 2001, s. 62). Dette blir særlig interessant og relevant fordi vi har å gjøre med en hemmelig tjeneste. PSTs deltakelse og bidrag i sammenslåingsdebatten har i kraft av å være det de er, en særegen kapasitet til å la visse representasjoner forbli uforandret, og på den måten la noe vinne frem som den dominerende representasjonen. De har også en større mulighet enn andre fagmiljøer, til å ta rollen som *eksperter* i diskursen, som kan uttale seg med autoritet og sannhetsfordring (Winther Jørgensen, 1999, s. 148). Ved å ha enerett på den graderte kunnskapen som utgjør en viktig del av argumentasjonsgrunnlaget for å ha en livvaktjeneste i PST, konstruerer de samtidig sin egen ekspertise i å vurdere hvor viktig dette er for en kvalitativt god livvaktjeneste. Dette kan være en mulig forklaring på at deres syn på livvaktjenestens organisering, så langt har blitt tatt til følge.

Gjennom *informasjons- og analysediskursen* har POT/PST og deres støttespillere over tid, betonet viktigheten av å trekke livvaktjenesten inn i en organisasjonspraksis hvor nærhet til etterretningsinformasjon er helt avgjørende for å utføre kvalitativt gode nærsikringsoppdrag. Nærheten til kunnskapen som denne eksklusive informasjonen representerer, er bare mulig dersom livvaktene plasseres under POT/PSTs struktur. Det er et argument som er vanskelig å etterprøve for utenforstående fordi kunnskapen som de mener det er så viktig ha tilgang til, er gradert og dermed

utilgjengelig for alle andre. Ved en organisering under OPD, vil denne kapasiteten tilsynelatende gå tapt.

Virkelighetsbildet hvor POT/PST trer frem som en organisasjon med eksklusiv enerett på slik kunnskap har, som vist ovenfor, blitt gjentatt siden tidlig på 1990-tallet. Når debatten om livvaktjenestens organisering tilspisset seg utover 2000-tallet, ble denne kunnskapsmessige nærhetsverdien, stadig gjentatt av dem som ønsket en tilbakeføring av livvaktjenesten til PST. Det samme virkelighetsbildet har blitt repetert og gjenskapt helt frem til nåtiden av blant andre Traavikutvalget og sjefen for PST, Benedicte Bjørnland. Disse aktørene med flere, har ført argumenter og utsagn som passer inn i, og dermed utgjør informasjons- og analysediskursen. Diskursen har hatt nok gjennomslagskraft over tid, til at den har skapt en forståelse hos beslutningstakerne for at nærhet og tilgang til gradert informasjon er av så stor betydning for livvaktjenesten, at den må organiseres under PST. Dermed skulle man tro at det var naturlig å innlemme DKP i denne praksisen. Men paradoksalt nok har informasjons- og analysediskursen samtidig, og i så stor grad, bidratt til en tydeliggjøring av grensene mellom de som allerede er etablert på innsiden av dette hemmelige fellesskapet og de som er på utsiden, at forslag om en reorganisering eller eventuell inkludering av DKP, ikke har vunnet frem.

På denne måten kan hemmelighold som et overordnet tema ha vært med på å konstruere samarbeidspraksis mellom PST og DKP. Og nettopp hvordan samarbeidspraksis kan ha blitt konstruert – det vil si hvilke konsekvenser den diskursive praksis har hatt for den sosiale praksis - er ett av fokuspunktene for neste kapittel.

Kapittel 11 Analyse og fortolkning av oppgavens fortellinger

In a complex world of stories, it is useful to imagine that the little stories we hear day-in and day-out relate to bigger stories, some of which may be the big story of the experience in view

(Silverman, 2011, s. 81)

11.1 Analyse og fortolkning av fortellingen *Sosialiseringen av hemmelighold*

Dersom det eksisterer en forståelse av hemmeligheter som en overordnet makt (Agrell, 1998, s. 147) i de hemmelige organisasjonsenhetene i politiet – noe som empirien min kan tyde på - er det nødvendig å gjøre et forsøk på å forstå hvor en slik tenkning kommer fra. Her vil en analyse og fortolkning av min egen fortelling om sosialiseringen av hemmelighold kunne bidra med en alternativ forståelse.

Underveis i skriveprosessen av denne fortellingen, dukket det opp refleksjoner og spørsmål som jeg prøvde å besvare både gjennom meg selv og mine kollegaer. Blir man opplært til å forstå at det å vite noe som andre ikke vet, har en bestemt verdi? Lærer man seg å forstå sitt eget særegne kunnskaps- og erfaringsnivå som et virkemiddel i det å oppnå makt i politiorganisasjonen, og legger politiutdanningen og praksis til rette for en slik forståelse? Hvilke symbolske effekter av politiets organisasjonsstruktur støtter i så fall opp om denne forståelsen?

Jeg har spurt mine kollegaer om hva de tror vil skje om man går helt bort fra å bruke distinksjoner i politiet. Hva om ingen ble fysisk merket av hvor langt de har kommet i studiet eller i karrieren? Det er tross alt dette som er normen ved øvrige utdanningsinstitusjoner. Skulle ikke det kunne fungere vel så fint for Politihøgskolens studenter? Ved en hvilken som helst annen høgskole eller universitet, dannes det relasjoner og bekjentskaper ut fra studieretning, fagsammensetning, kollokviegrupper og andre sosiale aktiviteter. Ofte er det både naturlig og praktisk at slike relasjoner hovedsakelig etableres mellom de som er i samme kull og som følger det samme studieforløpet.

Om man ser for seg to forskjellige kantiner, hvorav den ene er fylt med mennesker kledd i fargerike, sivile klær i alle slags varianter, og den andre er fylt med mennesker kledd i nypressede uniformer med særegne kull-merker på skuldrene; er det urimelig å anta at dette er med på å diktere

de sosiale relasjonene som oppstår? Er det urimelig å anta at dette påvirker refleksjonene den enkelte gjør seg om sin egen plass i politiets makt- og ledelseshierarki? Er det urimelig å anta at dette har betydning for hvordan den enkelte senere vil kunne komme til å tenke om sin egen tilegnelse av makt i organisasjonen?

I samtaler med mine kollegaer har jeg åpent reflektert over hvordan politiets distinksjonssystem påvirker vår organisasjonspraksis gjennom dets manipulering av de mellommenneskelige relasjonene i organisasjonen. Mange av dem har argumentert for at man er avhengig av et rangsystem som kan fortelle oss alle hvem som kan ta den endelige beslutningen i tidskrisiske situasjoner. Men fungerer ikke samfunnet forøvrig relativt godt uten slike synlige bevis på hvem som skal bestemme, har jeg spurt. Hva med de som jobber på sykehus? De som jobber i oljebransjen? De som håndterer enorme verdier i finanssystemene hvor raske beslutninger er essensielt? Hva med flyvelederne? Har de behov for nærværet av en sjef iført forgylte distinksjoner for å få gjort en god jobb når tiden er knapp? Hva med det faktum at de aller fleste avgjørelser i de aller fleste bransjer blir tatt av mennesker som ikke bærer et merke som forteller noe som helst om deres plass i organisasjonen?

For mange av mine kollegaer har dette vist seg å være en ubrukelig analogi. Vi kan ikke kaste bort tid på å diskutere lederskap i akutte situasjoner, argumenteres det gjerne med. I det hele tatt virker tanken på et uniformert politi hvor ingen bærer romertall eller stjerner, nærmest truende på enkelte. Jeg kan kjenne igjen slike følelser. Distinksjonene *har* en betydningsfull plass i bevisstheten hos de ansatte i politiorganisasjonen. Jeg kan vanskelig forstå minnet av dagen da jeg selv ble forfremmet på noen annen måte, enn at jeg likte den forhøyede følelsen av makt og autoritet som stjernene gav meg. Det var en meget vag form for autoritet der og da, men alle som var i rommet og som nå var under meg i rang, visste at den eksisterte. For senere, når lunsjen var over og vi igjen var ute i det offentlige rom, ville jeg ha en udiskutabel rett til å ta den endelige beslutningen i oppdraget så lenge de kjørte sammen med meg.

Var jeg den eneste med slike tanker? *Er* jeg den eneste med slike tanker? Neppe. Jeg kan allikevel ikke hevde at dette er et dominerende trekk ved personligheten til *alle* politiansatte. Men på grunnlag av mine praksiserfaringer, mine opplevelser og mine samtaler med mine kollegaer om dette temaet, vil jeg hevde at i politiorganisasjonen er romertall, stjerner og ansiennitet helt sentralt. Når man er førsteklasing gleder man seg til man blir andreklassing, og når man er andreklassing gleder man seg til man blir tredjeklassing. Og slik fortsetter det. Har man to stjerner, skulle man helst sett at man hadde fire. Som student og ferdig utdannet polititjenestemann, læres man opp til å

forstå betydningen av sin egen posisjon i hierarkiet, og i hvilke tilfeller det er ditt ord som gjelder. Gjennom rangsystem og distinksjoner blir den enkeltes posisjonen bredt formidlet som statusmarkører i den fysiske strukturen; det skal ikke være tvil om hvem du er og hvilken makt og myndighet du har. I tilfeller hvor terrenget har blitt vanskeligere å lese og maktforholdene er mer uoversiktlige, blir ulike varianter av kontrollspørsmål og formidling av erfaringer gjennom fortellinger, hyppig brukt til å avdekke både fortellerens og tilhørerens plass i hierarkiet.

Er det jeg beskriver helt normale sosialiseringprosesser som foregår i de aller fleste organisasjoner, men da bare i en annen form og med andre mekanismer og teknikker? Er dette fokuset på makt og den enkeltes plass i hierarkiet like stort i andre organisasjoner? Læres andre yrkesaktive i like stor grad opp til å hele tiden måtte orientere seg selv i et makthierarki? Det er det vanskelig for meg å svare på. Det ovennevnte er min egen tolkning og analyse av en organisasjon som jeg har vært en del av gjennom femten år. Igjen; jeg kan ikke si at dette er virkeligheten. Men gjennom min tolkning av egne opplevelser, fortellinger jeg har blitt fortalt og deltakelse i en praksis hvor alle vet at til syvende og sist er det eldstemann som har det siste ordet, finner jeg grunnlag for å hevde at disse prosessene er virksomme i de fleste av organisasjonens nivåer, men kanskje spesielt den operative delen av den, hvor de yngste tjenestemennene er i flertall. Gjennom sterke sosialiseringprosesser, lærer man seg å kjenne betydningen av sin egen og andres plass; hvem som er innenfor og hvem som er utenfor. Hvem som er etablert og hvem som ennå ikke er det. Denne opplevelsen av min egen sosialiseringssprosess inn i yrket, kan være verdifull å ta med seg inn i forståelsen av hvilke identiteter som etablerer seg hos de av oss som tar steget inn i de mer isolerte organisasjonspraksisene i politiorganisasjonen.

I sine tekster om etterretningsorganisasjonen, beskriver historikeren Agrell noen av de samme mekanismene som jeg selv har erfart gjennom min egen karriere og min egen tilegnelse av kunnskap som ikke er tilgjengelig for alle og enhver. Han sier at tilgangen til hemmelig informasjon ikke er følelsesmessig nøytral. Det er ikke nødvendigvis den graderte saksinformatjonen som er interessant for de som har eller som ønsker tilgang til denne; det er det hemmelige som er forlokkende i seg selv. Og grunnen til dette er selve tilgangen – eksklusiviteten (Agrell, 1998, s. 137).

Som jeg har beskrevet, skaper det å få lov til å se samfunnet gjennom politimannens øyne et asymmetrisk kunnskapsforhold mellom meg selv og de som ikke tilhører politiorganisasjonen. Ingen vet hva jeg vet. Men som Agrell sier – svært mye hemmelig informasjon er *nog så tråkig* (Agrell, 1998, s. 137). Imidlertid handler hemmeligheter like mye om forestillinger; et tomt

sikkerhetsskap skjuler også en hemmelighet. Det finnes knapt noen som har den eksklusive tilgangen, som ikke opplever de ekskludertes nysgjerrighet. Leser man Agrells omtale av etterretningsorganisasjonen, melder det seg en anelse om at *innenfor versus utenfor-tankegang* i slike organisasjoner, er påvirket av dype, mellommenneskelige, sosialpsykologiske mekanismer.

Gjennom min egen sosialiseringssprosess og deltakelse i politiorganisasjonen, kombinert med annen empiri og relevant teori, vil jeg hevde at personlighetstrekkene som Agrell sier er karakteristiske for de ansatte i hemmelige tjenester – som følelser av *utsatthet, utvalghet, tilhørighet og av å være på innsiden* – også har hatt gode vekstvilkår i politiorganisasjonen generelt, og i DKP og POT/PST spesielt. Om POT kan vi lese at:

- *I store deler av overvåkingstjenesten ble det lenge praktisert et nesten ekstremt hemmelighold (Bergh & Eriksen, 1998: bind 2, s. 546-547)*
- *Tjenesten hadde derfor lite kontakt og samarbeid med andre deler av politiet [...] hemmeligholdet førte også til lite kommunikasjon mellom de ulike avdelinger og nivåer innad i overvåkingstjenesten (Bergh & Eriksen, 1998: bind 2, s. 548) (Bergh, 1998, s. 104-105)*
- *På grunn av det ekstreme hemmeligholdet, utvelgelsen og de spesielle arbeidsoppgavene, ble overvåkingspolitiet innad i politikorpset gjerne betraktet som en svært spesiell og elitepreget avdeling [...] Myndige og populære sjefer og felles politibakgrunn, bidro til en sterk fellesskapsfølelse og få interne konflikter (Bergh & Eriksen, 1998: bind 2, s. 546-548)*
- *[...] det utviklet seg relativt tette skott mellom de ulike arbeidsavsnitt, noe som vanskeliggjorde operativ samordning. Bearbeiding av opplysninger og analyser ble til dels forsømt på grunn av både lederstil og fokuset på hemmelighold. Nødvendig kontakt med resten av samfunnet ble også på ulike måter begrenset på grunn av det ekstreme hemmeligholdet (Bergh & Eriksen, 1998: bind 2, s. 546-548)*

Den nyansatte i en hemmelig tjeneste oppfattes som en idiot, i følge Agrell (Agrell, 1998, s. 136-136). Skoleringen av vedkommende følger både en formell og en uformell plan, som tar for seg de utalte og uttalte regelverkene som styrer tjenesten, og hva som skiller en *insider* fra en *outsider*. Personer som kommer utenfra betraktes automatisk med skepsis:

"Det avgörande särdraget är underrättelsesprofessionen och den viktigaste ram betingelsen för professionen är sekretessen [...] Sekretessen har, oberoende av sin objektive funktion starka sociala effekter. Den bidrar till att skapa en föreställning om utsatthet och utvaldhet; skillnaden mellan de som tillhör organisationen och de som inte gör det har här en objektiv och uppenbar grund [...] Med personer utanför organisationen [...] kan underrättelsearbetet och underrättelsematerialets detaljer inte diskuteras fritt"

(Agrell, 1998, s. 137)

Han skriver at *det avgjørende særtrekket* ved etterretningsorganisasjonen er hemmeligholdet, og at dette betones under introduksjonen til tjenesten. Dette har også vært tilfelle i DKP:

- *I 1952 tok Lars Molstad over ansvaret for tjenesten etter Otto Berg. Under hans ledelse, gikk eskorten inn i "isolasjon", slik han mente det burde være. Av den grunn ble tjenesten lite kjent. Det var svært liten utskifting av mannskaper i denne perioden (Kvikne, 2001, s. 46)*
- *Før Molstad fratradte som avdelingssjef i 1974, sørget han for at tjenesteprotokoller, vaktlister og annet skriftlige materale, ble tilintetgjort. I forbindelse med lederskiftet, ble det bestemt at alle protokoller, tjenesteordninger og mannskapoversikter fra perioden 1945 til 1974 skulle brennes (Kvikne, 2001, s. 1) (Kvikne, 2001, s. 46)*

At disse funnene er generaliserbare også til praksis i POT/PST og DKP, understøttes blant annet av empiri hvor det vises til en lang tradisjon for ledelsens sterke betoning av hemmelighold, diskresjon og utvalgthet i sosialiseringen av ansatte i både POT/PST og DKP. Mine egne erfaringer fra min vei inn i politiorganisasjonen, kan forstås som at utdanning og spesielt den operative praksis, legger til rette for den enkeltes forståelse av begrenset kunnskap som en maktfaktor, og dermed også et viktig element i konstruksjonen av identitet. Når dette kombineres med organisasjonspraksis i PST og DKP, tyder mye på at en slik forståelse både forsterkes og utvikles videre. Dette ser jeg nærmere på i de kommende avsnittene, hvor fortellinger fra disse praksisene, tolkes og analyseres.

11.2 Den dominerende informasjons- og analysediskursens materialitet – analyse og fortolkning av organisasjonsfortellingene

Språket har et materielt uttrykk, hevder Neumann (Neumann, 2001, s. 80). Diskursers materialitet handler om hvilke formelle og uformelle handlingsmønstre som settes i spill; hvilken praksisberammende effekt utsagnene i diskursen får (Neumann, 2001, s. 85). Sahlin skriver at:

De sociala implikationerna av en diskurs består framför allt i dess inverkan på de sociala konstruktionerna av verkligheterna och föreställningar om vad är verkligt, oundvikligt, möjligt och önskvärt”.

(Sahlin, 1999, s. 102)

Slik får diskursen en materialitet ved at den får praktiske og sosiale konsekvenser, og samtidig kraft til å konstituere subjekter [identitet] (Sahlin, 1999, s.113). Foucault har skrevet mye om utsagnets betydning. Et utsagn forholder seg til et miljø av andre utsagn som vil kunne naturlig etterfølge det. Det setter i verk et helt assosiasjonsfelt når det utsies (Arr: idéhistorisk tidsskrift, 1996, s. 64). Et utsagn kan aktivere, eller ”sette i spill”, en serie sosiale praksiser (Neumann, 2001, s. 83). Espen Schaanning viser til Foucault når han skriver at:

”Utsagn er noe mer enn uttrykk (ytringer) og representasjoner [...] Det ”utsagnsmessige” ved utsagnet er at det iscenesetter et omkringliggende felt av andre utsagn, av praksiser og av institusjoner.

(Arr: idéhistorisk tidsskrift, 1996, s. 67)

Foucault hevder at utsagn er konkrete hendelser; at de er materielle trekk med forankringspunkt i blant annet bestemte steder, institusjoner, praksiser og andre utsagn (Arr: idéhistorisk tidsskrift, 1996, s. 69). I denne delen av oppgaven vil jeg forsøke å skape forståelse for materialiteten - eller de praktiske og sosiale konsekvensene - av informasjons- og analysediskursen, og se nærmere på hvilke forankringspunkt utsagnene i diskursen kan ha i politiorganisasjonens praksis. Det er blant annet her en kombinasjon av en diskursanalytisk og narrativ metode kan komme til nytte. Gjennom en analyse av fortellingene fra min egen praksis vil jeg se nærmere på om utsagnene i den dominerende informasjons- og analysediskursen kan ha fungert som handlingsbetingelser for *det talte og gjorte*; med andre ord hvilken betydning det som Fairclough kaller diskursiv praksis kan ha for den sosiale praksis. Eller enda enklere forklart; hvilke betydninger diskursen kan ha hatt for hvordan vi håndterer vår arbeidshverdag.

11.2.1 **Analyse og fortolkning av fortellingen 22. juli 2011**

Denne fortellingen formidler først og fremst den emosjonelle opplevelsen av å være avskåret fra å få vite mer i en akutt og ekstraordinær situasjon. Teksten prøver å bidra med en forståelse av de lokale og særegne konsekvensene som den diskursive praksis kan ha for vår sosiale praksis - vår samarbeidspraksis – og hvordan disse erfares både polititaktisk og på kroppen. Fortellingen er utarbeidet med sikte på å legge forstyrrende abstraksjoner til side, og teksten forsøker derfor å ligge så tett opp mot den opplevde situasjonen som mulig.

Det er naturlig for meg å begynne en analyse av denne fortellingen med å spørre hvorfor det fortonet seg som så utenkelig for min leder å ta kontakt med PST den 22. juli 2011. Det enkle svaret er at han kan ha forstått det som at det ikke var hans ansvar. Om kontakt skulle opprettes var det i så fall noen andre i DKP som skulle gjøre det. Det interessante er imidlertid ikke selve svaret, men praksisen som fordret det. Min forespørsel ble aldri brakt videre. Hvorfor? Min leders forventninger til PSTs assosiative respons slik dette er beskrevet av Stacey i teoridelen, kan ha fått han til å avslå forslaget om å ta kontakt. Han regnet kanskje med at en henvendelse som ikke fulgte prosedyren for utveksling av informasjon, ikke ville bli tatt til følge. Kanskje var det derfor at han svarte ”*vi har ingen slike åpne linjer*”, da min kollega og jeg etterspurte mer informasjon til bruk i akutfasen av disse kritiske juli-timene.

En annen forklaring kan finnes hos Giddens og i hans struktureringsteori (Giddens, 2013, s. 281-354). Man tenker gjerne på organisasjonens sosiale struktur som de handlinger vi gjentar og som vi kjenner. M. J Hatch viser til Giddens når hun skriver at organisasjoner fører mennesker sammen i regelmessig interaksjon. Strukturteorien ser denne gjentatte interaksjonen som grunnlaget for den sosiale strukturen. En leder kan for eksempel be en ansatt om å få en bestemt type informasjon, og denne utvekslingen blir et fast innslag i forholdet mellom dem. Slik gjentatt interaksjon gir oss en følelse av at strukturen er solid og stabil fordi den er basert på den daglige gjentakelsen av de interaksjonsmønstrene som konstituerer dem. *Graden av struktur er altså i stor utstrekning avhengig av i hvilken grad interaksjonen blir vane eller rutine.*

Fordi det gjerne er lettere å forestille seg den sosiale strukturen om man fokuserer på veletablerte relasjoner enn på fraværet av disse, gir ideen om sosial struktur en forestilling om at organisasjonen består av de interaksjoner som er blitt stabile nok til at de forventes å gjentas. Når interaksjoner foregår regelmessig, blir den sosiale strukturen tydeligere for oss. Ikke desto mindre er den sosiale

strukturen produktet *både* av interaksjonsmønstre og *mønstre av fraværende interaksjon* (Hatch, 2001, s. 204).

Dette kan forklare det fraværet av interaksjon som vi opplevde ettermiddagen den 22. juli 2011. Utallige *ikke-gjentatte* interaksjoner mellom PST og DKP i den form og metode som jeg etterspurte, kan dermed ha fått min leder til å avvise forespørselen fordi disse *ikke-gjentatte* interaksjonene *også* er en del av den sosiale strukturen vår. I fortellingen om disse mørke timene for over fire år siden, beskrev jeg en leder som var klar i sin oppfatning av at det ikke fantes noen rutiner for en direkte kommunikativ interaksjon mellom det operative leddet i DKP og PST. Det fantes ingen direktelinje til de som kanskje satt med førstehåndskunnskap om hva slags angrep vi var rammet av.

Dersom man følger Giddens forslag om at graden av struktur er avhengig av i hvilke grad interaksjonen blir vane eller rutine, kan man forstå min leders svar på denne måten: Gjentatt interaksjon i måten vi får informasjon fra PST på, har etablert seg som en opplevelse av en stabil og solid sosial struktur mellom PST og DKP. Men like stabil og solid er den sosiale strukturen som gjorde det til en umulig tanke for min operative leder å ganske enkelt taste inn et telefonnummer for å be om informasjon. Det var ikke *slik* det skulle gjøres. Det er ikke slik *interaksjonsmønsteret* vårt er. Interaksjonsmønsteret vårt er *tydelig og gjentakende* når det gjelder utvekslingen av gradert informasjon, og det involverer ingen telefonsamtaler. Jeg har tidligere beskrevet den rigide prosessen som må utføres i det daglige når vi skal hente, lagre og distribuere gradert informasjon fra PST til de ansatte ved DKP. En enkel telefonoppringning representerte trolig et så dramatisk brudd med den rutiniserte sosiale interaksjonen mellom organisasjonene, at det fortonet seg som opplagt for min leder å avvise min forespørsel.

11.2.2 **Analyse og fortolkning av fortellingene** ***Minnegudstjeneste og Bevæpnede menn i skyggene av en festning***

Disse fortellingene formidler først og fremst den konkrete opplevelsen av hemmeligholdets paradoksale natur. De beskriver det tilsynelatende selvmotsigende i å styre gradert kunnskap inn i et regel- og rutinedrevet spor, hvor de som står utenfor dette sporet, like gjerne kan være de som til syvende og sist burde hatt denne informasjonen. Samtidig beskriver de en side ved vår samarbeidspraksis som viser at det som oppleves som avgjørende kunnskap, finner sine formidlingsveier på et lavere nivå i hierarkiet enn der hvor beslutninger om taushet finner sted.

Som jeg tidligere har gjort rede for hevder Johannessen at regler er en måte å forsøke å påvirke interaksjoner på mens de pågår. I hvilken grad dette fungerer, avhenger av hvordan de aktuelle menneskene forstår og oppfatter betydningen av reglene. Regler er laget med den hensikt å skape en rasjonell og disiplinert atferd fri for konflikter, uenighet og følelser. Men det finnes ingen sosial interaksjon fritatt for alt dette.

Ved begge de ovennevnte anledningene, ble det delt informasjon med DKP som vi i utgangspunktet ikke skulle ha. Kan disse handlingene, eller *regelbruddene*, også tolkes som en del av vår samarbeidspraksis?

Giddens hevder at interaksjonen selv skaper de strukturelle rammene som den er underlagt. Den er som to hender som tegner hverandre. Strukturen skapes av individer i interaksjon, og deres handlinger omgis av strukturen samtidig som de danner det mønsteret vi identifiserer som struktur. Denne tanken kalles *strukturens dualitet* (Giddens, 2013). Giddens skriver at sosiale strukturer danner begrensninger for menneskers handlingsvalg, men samtidig skapes den sosiale strukturen nettopp av de handlingene den setter grenser for. På denne måten muliggjør strukturer interaksjon; de er ikke bare begrensende. Giddens legger vekt på de små endringene og på den dynamikken som alltid finnes i sosiale strukturer. De er som et finstilt samvirke av prøvende og uopphørlig skiftende interaksjon (Hatch, 2001, s. 205).

Giddens sier at oppmerksomheten må dreies bort fra en forståelse av sosial struktur som et system for definisjon og kontroll av interaksjon og sosiale relasjoner, og over til en interesse for hvordan organisasjonsmedlemmenes daglige praksis konstituerer nettopp de organisatoriske reglene

som de etterlever. Det som tas for gitt som et uforanderlig system, er i virkeligheten en dynamisk tilstand med en tilsynelatende stabilitet som er et resultat av den *ureflekterte* antakelsen om at den er stabil (Hatch, 2001, s. 205).

De reglene som styrer samarbeidet mellom PST og DKP når det gjelder hvordan vi skal utveksle våre hemmeligheter, vil i lys av dette aldri kunne bli noe annet enn *retningslinjer*. Det finnes ingen like situasjoner. Betydningen av den graderte informasjonen vil aldri kunne vektet likt. Det er aldri nøyaktig de samme personene som vurderer innhold og kontekst, og dagen i dag er aldri den samme som dagen i går; det er slik jeg forstår det som Giddens omtaler som dynamikk og de små endringene som alltid er tilstede i vår organisasjonspraksis.

Stacey hevder som nevnt at systemtenkningen har en dominerende påvirkning på hvordan kunnskapsutvikling foregår i dagens organisasjoner. Hemmelig informasjon er kunnskap. Men det er en helt spesiell form for kunnskap som ikke er ment å skulle være tilgjengelig for alle. Det paradoksale er at den kunnskapsverdien den representerer, er så stor, så potent og - vurdert av de som har myndighet til det – så sensitiv at den ikke kan deles til alle. Derfor må den beskyttes. I det ligger det samtidig en fare for at man beskytter den i så stor grad at den som burde få vite, ikke får vite.

Det er ikke vanskelig å finne likheter mellom det som Stacey mener kjennetegner systemtenkningen, og hvordan kunnskap som graderes i henhold til sikkerhetsloven, blir forsøkt formidlet i politiorganisasjonen. Samtidig viser de ovennevnte fortellingene fra organisasjonspraksis at mange av aktørene i organisasjonen opplever denne praksisen som både selvmotsigende og ineffektiv. Dette kan forklare hvorfor tjenestemannen fra PST valgte å dele den informasjonen han hadde under minnegudstjenesten, og hvorfor spaneren delte det han visste ved festningen.

En slik uformell informasjonsdeling på taktisk nivå har kanskje også vokst frem fra den dominerende informasjons- og analysediskursen i den diskursive praksis som jeg tidligere har analysert. På taktisk nivå oppleves kanskje paradoksene og det uhensiktsmessige ved vår organisering som mer graverende, enn det gjør for beslutningstakerne høyere i hierarkiet. Til tross for – eller kanskje på grunn av - den strengt formaliserte og regelstyrte utvekslingen av gradert informasjon som kan kalles den underliggende sosiale strukturen i vårt samarbeid, tvinges den enkelte til å leve med paradoksene knyttet til forvaltningen av hemmelig informasjon. I dette

handlingsrommet/skjæringspunktet hvor den enkelte avgjør hva som kan, bør eller må deles, formes vår sosiale samarbeidspraksis over tid. Samtidig som reglene og ressursene som utgjør det vi kaller struktur, begrenser dette handlingsrommet ved at de forteller den enkelte hvilke handlinger som kan sanksjoneres og hvilke som ikke kan det, muliggjør de også at noe nytt skapes i interaksjonene mellom aktørene. Som utdypet i teoridelen, forklarer Giddens at formulerte regler – slik som lover og instruksjoner – er *tolkninger* av aktivitet. De gir et verbalt uttrykk til det som det er forventet at man skal gjøre i tilknytning til denne aktiviteten. Regler ses altså på som handlingsprosedyrer; aspekter ved *praksis* (Giddens, 2013, s. 16-24).

Det er ikke mulig å regulere seg bort fra det emosjonelle og subjektive knyttet til handlingene i vår daglige praksis. Derfor vil den enkelte kunne forsøke å redusere spenninger og konflikter ved å utøve det som Giddens kaller praktisk bevissthet, som jeg omtalte i teoridelen. I dette kan det vokse frem noe nytt gjennom paradoksene som oppstår når den enkelte tvinges til å gjøre sine egne vurderinger av hva som bør/må være hemmelig, hvem som bør/må/må ikke få vite, og hvordan informasjonen bør/må formidles; noe som fortellingene fra organisasjonspraksis viser.

Det er liten tvil om at det hadde vært en taktisk fordel om alle aktørene hadde hatt den samme informasjonen under minnegudstjenesten. Denne fordelingen var ikke åpenbar for de som besluttet at informasjonen ikke skulle deles. På et mye lavere nivå, det taktiske, var denne gevinsten en selvfølge, og en enkelt tjenestemann valgte derfor å dele det han visste.

I slike vurderinger beslutter den enkelte hvordan regelverket skal tolkes, hvor langt man kan strekke seg uten at det man foretar seg kan sanksjoneres; formelt eller uformelt i det sosiale samspillet man er en del av. I disse vurderingene vil jeg hevde at temaer som makt og identitet vektlegges, og da aldri på samme måte fra person til person. Personlig motivasjon og prestisje, den enkeltes kamp for sin posisjon i makthierarkiet, den enkeltes forståelse av sin egen og andres profesjonsidentitet; dette er dypt forankrede psykologiske mekanismer som det er umulig for hver og en av oss å ganske enkelt legge fra oss i våre daglige beslutninger. Bevisst eller ubevisst vil de prege hvordan vi forvalter vår hemmelig kunnskap; hva vi velger å dele, hvem vi velger å inkludere og hvem vi velger å ekskludere.

11.2.3 **Analyse og fortolkning av fortellingene** ***Datanettverkets hemmeligheter og En trusselvurderings reise***

Kan hemmelighold som et overordnet tema ha påvirket vår samarbeidspraksis gjennom manipulering av vår organisasjonsgeografi? I min analyse av disse to fortellingene, vil jeg spesielt trekke på teorier av M. J Hatch og Elias.

Som utdypet i teoridelen av oppgaven hevder Mary Jo Hatch at organisasjonens planløsning, design og utsmykning rent konkret påvirker aktiviteten i organisasjonen (Hatch, 2001, s. 274). Gjennom den atferdsorienterte tilnærmingen til fysisk struktur i organisasjoner, ble vi forklart at fysisk struktur former og opprettholder et system av handlinger, og at atferden blir formet av utformingen av det fysiske miljøet i organisasjonen (Hatch, 2001, s. 277). Den fysiske strukturen kommuniserer samtidig viktige budskap om organisasjonen og medlemmenes identitet (Hatch, 2001, s. 280). Samtidig har Elias studie gjort oss oppmerksom på at i kjernen av temaene som skaper *insider/outsider*-konfigurasjoner, ligger det alltid et element av kampen om å opprettholde en *maktbalanse* (Elias, 1994). Denne kampen kan foregå som en lydløs stillingskrig under overflaten, eller som en åpenlys kamp for å endre dette institusjonaliserte rammeverket som konstituerer disse maktforskjellene og ulikhetene.

Disse to fortellingene tegner bildet av hvordan den menneskelige aktivitet organiseres gjennom en overordnet systemteoretisk tenkning om hvordan gradert kunnskap skal deles. PST-nettet er i seg selv et system for en strengt formalisert og regelstyrt formidling av gradert informasjon gjennom et lukket nettverk. Systemet baserer seg på streng kontroll over hvem som kan distribuere og motta gradert informasjon elektronisk. Men fortellingene kan forstås på flere måter; som at tregheten eller motviljen til å etablere tilgang til dette nettverket bredt i politiorganisasjonen – slik som jeg viste i fortellingene – er et ledd i å opprettholde en maktbalanse mellom de som er etablert på innsiden av PST, og alle de andre på utsiden. Kunnskap *er* makt; ergo vil PSTs makt være forhøyet enn så lenge færrest mulig har adgang til den graderte informasjonen som befinner seg på innsiden av PST-nettet. Og selv om tilgangen er til stede, forsinker og kompliserer systemet effektivt den enkeltes uthenting av den graderte kunnskapen, og felleskapets muligheter til å utvikle denne kunnskapen videre gjennom fri og konstruktiv dialog. Slike hindringer er det betydelig færre av på innsiden av organisasjonen hvor denne kunnskapen oppstår.

At færrest mulig, inkludert DKP, ennå ikke har tilgang til PST-nettet, kan også forstås som at PST har makten til å organisere den menneskelige aktivitet *utenfor* sin egen organisasjon. Slik sett harmonerer fraværet av et gradert PST-nett hos DKP, med Paglens postulat om at hemmeligheter er en måte å organisere den menneskelige aktivitet på. For i stedet for det som kunne ha vært en tidsbesparende elektronisk formidling, tvinges aktørene i DKP til å foreta en fysisk formidling av de samme dokumentene til livvaktene i organisasjonen. Når det ikke er mulig å motta informasjon over PST-nettet vokser det frem andre, uforutsette praksiser av denne erstattende fysiske formidlingen. Både Paglen og M. J Hatch skriver om organisasjoners fysiske struktur og hvordan denne utformer menneskenes atferd (Hatch, 2001, s. 277). Men det som gjennom disse to fortellingene viser seg som en del av samarbeidspraksis mellom PST og DKP, er at tilvirkingen og en strengt regelstyrt fysisk distribusjon av gradert informasjon ikke bare dikterer hvordan våre planløsninger utformes, men også hva slags rutiner vi må innarbeide, hvor vi må kjøre for å skaffe oss den informasjonen vi trenger, og i hvilket skap den må låses inn i bak organisasjonens mange vegger. Fordi man ikke har opprettet tilgang til PST-nettet i DKP sine lokaler, får det utilsiktede konsekvenser for den menneskelige aktiviteten i DKP. Et vedtak om at samtlige operative livvakter ved DKP skal lese en gradert trusselvurdering fra PST innen en bestemt tidsfrist, betyr dette for vår sosiale praksis:

...samtlige operative livvakter må gå inn på et bestemt kontor, taste en kode, hente ut en nøkkel, gå femti meter gjennom en korridor, låse opp et nytt skap med nøkkelen, ta ut en perm og bla seg frem til riktig skilleark. Deretter må de finne et egnet sted for å lese trusselvurderingen som i løpet av dagene forut for alt dette, har blitt sendt gjennom det graderte PST-nettet fra Nydalen av en annen tjenestemann, til Fellesoperativ enhet i lokalene til Oslo politidistrikts hovedkvarter på Grønland i Oslo. Der har dokumentene blitt printet ut og lagt en konvolutt. En tjenestemann fra DKP får deretter konvolutten fysisk overlevert. Men ikke før han har kjørt i ti minutter fra Slottet til politihuset, parkert sin tjenestebil, dratt kortet sitt i tre kortlesere, tastet sin kode tre ganger, og tatt heisen opp til toppen av bygget.

Etter at han har fått konvolutten, gjentar han prosessen i omvendt rekkefølge, før han til slutt kan låse dokumentene inn i det sikre skapet ved DKP bak slottets gjerder, hvor de blir liggende i påvente av å bli lest av organisasjonens livvakter.

Slik dikterer PSTs produksjon og gradering av kunnskap og den påfølgende regel- og rutinepregede formidlingen av denne kunnskapen, den menneskelige aktiviteten i Den kongelige politieskorte. Og dermed også hvordan vi samarbeider med Politiets sikkerhetstjeneste – nettopp fordi dette er den

eneste legitime måten å kommunisere budskapet som skjuler seg i trusselvurderingen på så lenge man ikke har opprettet kontakt gjennom PST-nettet.

Jeg skriver *dikterer*. Det er bevisst. Å diktere er synonymt med blant annet *å påby* eller *å befale*. Det er nemlig det ideen om at noe er skjermingsverdig gjør med vår aktivitet. Når denne særegne formen for informasjon – den hemmelige – skal distribueres fra Politiets sikkerhetstjeneste til Den kongelige politieskorte eller vice versa, befaler den samtidig en opprettholdelse, eller en endring av en bestemt form for aktivitet. I vårt samvirke er *graderingsaktiviteten* – informasjonen som den enkelte analytiker velger å gradere på ett eller annet nivå – prologen til en vesentlig del av det vi ellers foretar oss i det daglige. Vi er tilsynelatende veletablert i en praksis hvor vi stadig gjentar hvorfor noe må holdes hemmelig, og hvordan det hemmelige skal distribueres og oppbevares på en sikker måte i og underveis mellom våre organisasjoner. Dette gjør vi uten å reflektere over hvordan denne underliggende sosiale strukturen manifesterer seg i menneskelige handlinger – slik som Giddens beskriver – og hvordan dette påvirker vår samarbeidspraksis på lite hensiktsmessige måter. Gjentakelsen av rutiner og det man har vendt seg til å gjøre, ser ut til å ha fått forrang; ikke informasjonens potensielle nytteverdi eller muligheten for å distribuere den på andre, mer effektive måter. I det den graderte informasjonen entrer arenaen, blir vi ubønnhørlig ført ut i en rutinepreget interaksjon, som samtidig gjenskaper denne sosiale praksisen i vårt organisatoriske samvirke som noe sterkt og ubrytelig.

Samtidig ser det ut til at ledelsen ved DKP tenker seg at pålegget om at alle skal foreta den tidkrevende og tungvinte prosessen som må til for å lese trusselvurderingen, skal skape en ny form for samordning i den kommunikative interaksjonen oss i mellom, og at vi gjennom denne regelen vil tilegne oss felles forståelse og kunnskap om innholdet i analysen. Tankegangen vil jeg hevde harmonerer nokså godt med den man finner innenfor den systemteoretiske tenkningen og som ble beskrevet i teoridelen. Men det problematiske ved en slik tenkning er at det fremtidige resultatet vanskelig kan bli slik som man hadde sett for seg; trusselvurderingene blir ikke lest av alle innenfor en på forhånd bestemt tidsfrist, og innholdet har heller ikke den samme kunnskapsmessige betydning for de som leser den. Årsaken til dette er det jeg vil kalle vår opplevelse av det lokale organisasjonslivets mange dikotomier. Disse er med på å forhindre at fremtiden blir som den regelbaserte planen hevder.

Daglige vaner vs. impulsivitet. God tid vs. dårlig tid. Tilstede vs. ikke til stede. Lojalitet mot regelstyring vs. illojalitet mot regelstyring. Interessert vs. uinteressert. Dette er konflikter som den enkelte står overfor hver eneste dag i organisasjonen, og motivasjonen som hver og en har for å

velge det ene alternativet foran det andre, vil jeg hevde er basert på dype, personlige og psykologiske mekanismer som man ikke kan forbigå gjennom en regelstyrt tilnærming. Min erfaring er at disse spiller en betydelig større rolle for tilegnelsen av kunnskap hos den enkelte, enn pålegg fra ledelsen om at ny informasjon må tilegnes innen en fastsatt frist – noe som jeg klargjorde gjennom organisasjonsfortellingene.

DEL 5 KONKLUSJON OG REFLEKSJON

[...] Thinking about secrecy in terms of concrete spaces and practices helps us to see how secrecy happens and helps to explain how secrecy grows and expands

Trevor Paglen

I prosessen frem mot denne avsluttende delen av oppgaven, har jeg benyttet meg av alternative metoder, og brakt med meg teoretiske perspektiver og forskning fra ulike genrer. Jeg tror dette kan ha skapt en fyldigere forståelse av de uhyre kompliserte fenomenene som oppstår i forholdet mellom to høyst spesialiserte organisasjoner, som har tuftet hele sitt historiske foretakende på å holde sine aktiviteter for seg selv.

Jeg har allerede presentert analyser og fortolkninger som i seg selv fungerer som forklaringer på oppgavens forskningsspørsmål. I denne avslutningen vil jeg imidlertid forsøke å konkretisere alt dette i en endelig, tekstlig formidling av denne forståelsen som i sum utgjør mitt narrativ om fenomenene jeg har studert. Og det er nettopp *det* som er produktet av denne oppgaven; din og min *endrede* forståelse av det jeg beskriver, og hvordan denne nyervervede forståelsen kan bidra til å skape en annen fremtid for organisasjoner som til daglig hankses med tilsvarende utfordringer som PST og DKP.

Kapittel 12 Konklusjon

Jeg vil underbygge besvarelsen av det overordnede forskningsspørsmålet, ved å først presentere mine svar på de to utdypende delspørsmålene.

12.1 Hvordan kan vi forstå hemmeligholdets betydning for makt, identitet og kommunikasjon i samarbeidspraksisen mellom PST og DKP?

Sekretessen är [...] genomgående ett centralt element i underrättelsetjänsters organisationskultur.

Sekretessen är identitet och livsstil och många organisationer utmärkts just av sitt långt drivna sekretestänkande

(Agrell, 1998, s. 148)

Oppgaven har vist at hemmelighold har vært et *definerende* tema i fremveksten av både POT/PST og Den Kongelige politieskorte. I oppstarten ble mannskapene til de to organisasjonene selektert etter bekjentskapsmetoden av samme politimester, og han hadde klare meninger om praktiseringen av hemmelighold. Deretter - som de eneste statlige institusjoner - forble denne seleksjonsmetoden styrende for rekrutteringen til både POT/PST og DKP til nærmere 1990-tallet. Underveis beholdt hemmelighold, diskresjon, anonymitet og isolasjon, sin høye status i sosialiseringen av de nyansatte, helt frem til vår tid; noe som også gjenspeiles i tilbakemeldingene som POT/PST har fått fra de ulike utvalg og kommisjoner som jeg har gjort rede for i oppgaven. I stort sett samtlige offentlige utredninger om tjenesten, fortelles det om *vanntette skott* innad, og *samarbeidsproblemer* utad forårsaket av fokuset på hemmelighold; senest i rapport fra 22. juli-kommisjonen og Traavik-utvalget.

For DKP sin del, har det manglet på tilsvarende tilbakemeldinger. Oppgaven viser at organisasjonen på mange måter har lyktes bedre med å holde sine aktiviteter skjult for omverden. Mange har knapt visst at den eksisterer. Den har heller ikke blitt utsatt for granskninger eller kritikk, og organisasjonen har i stor grad fått lov til å sysle med sitt bak Slottets gjerder. DKP er ikke definert som en *hemmelig* tjeneste slik som PST er i dag. Tilgjengelig empiri – eller retttere sagt; mangelen på empiri – viser allikevel at det hemmelige har vært et definerende trekk ved organisasjonen. Fra 50-tallet og frem mot 1990-tallet, førte få og myndige sjefer avdelingen inn i *isolasjon*. I 1974 førte fokuset på hemmelighold og på at det som foregikk ved *Eskorten* ikke skulle kjennes til av utenforstående, til at det fremstod både som naturlig - og tilsynelatende sanksjonsfritt – å destruere mye av dokumentasjonen om avdelingen.

Rekrutteringsgrunnlaget til både POT/PST og DKP har alltid vært politipersonell. Min egen fortelling om *å få lov til å vite*, beskriver sterke sosialiseringprosesser både på Politihøgskolen og i yrkespraksis, hvor man lærer seg å kjenne betydningen av sin egen og andres plass; hvem som er innenfor og hvem som er utenfor, og hvem som er etablert og hvem som ennå ikke er det. Vi ser ut til å sosialiseres inn i en praksis hvor vi lærer at vi er enhetlige utad, men ikke innad. Når denne forståelsen bringes inn i en hemmelig praksis, forstår man samtidig at tilgangen til hemmelig informasjon ikke kan være følelsesmessig nøytral, og at *innenfor versus utenfor-tankegang* i slike organisasjoner, dermed oppstår av dype, mellommenneskelige, sosialpsykologiske mekanismer.

Hemmelighold som et overordnet og repeterende kommunikativt tema, ser dermed ut til å ha vært et styrende innslag i sosialiseringen av nyansatte ved POT/PST og DKP. Forhistorien viser at diskresjon, anonymitet og isolasjon har fungert som høyt verdsatte og ledende prinsipper for hvordan tjenesten skal utføres og omtales både internt og eksternt. På den måten har trolig hemmelighold utviklet seg til å bli sammenfallende kvaliteter i profesjonsidentiteten hos de ansatte i begge organisasjonene.

Det er grunn til å anta at den særegne rekrutterings- og sosialiseringprosessen som har rådet i POT/PST og DKP, har hatt ekstra sterk effekt på det å plassere nyansatte inn i ferdig konstruerte subjektposisjoner. Med de sterke føringene som har blitt lagt på diskresjon og hemmelighold, er det rimelig å tro at det har vært vanskelig å motstå hemmeligholdets rutinisering av praksis, og det kan være én av mange forklaringer på hvorfor vi ser ut til å ha så store problemer med å bryte ut av ineffektive interaksjonsmønstre for hvordan gradert informasjon deles i vårt samvirke - selv når lovverket tillater det, og når det ellers finnes gode grunner for å gjøre det.

Dette kan også forstås som en måte å spille ut det maktpotensialet som ligger i den graderte kunnskapen. Oppgaven har vist at PST har makten til å organisere den menneskelige aktiviteten i DKP, og at denne makten blant annet styres og kontrolleres gjennom rigide mønstre for utveksling av gradert informasjon, og svært langvarige og byråkratiske prosesser for etableringen av nødvendig elektronisk infrastruktur i form av PST-nett; ikke bare til DKP, men også til flere andre avdelinger i politiet.

12.2 På hvilken måte kan historisk dominerende diskurser ha påvirket dagens samarbeidspraksis mellom PST og DKP?

Gjennom analysen av sammenslåingsdebatten, identifiserte jeg en polarisering som man må kunne anta har virket sterkt identitetskapende på aktørene. Samtidig har denne polariseringen skapt en form for endringstregghet i de to organisasjonene, som etter min mening har redusert muligheten for etableringen av andre, praksisendrende diskurser.

Som jeg har vist dreide den dominerende *informasjons- og analysediskursen* seg først om etablere POT/PST som en rendyrket monopolist på leveranse av nødvendig etterretningsinformasjon og trusselanalyser. Men da POT *mistet* livvaktene sine til OPD i 2000 - etter det som mange betegnet som et overraskende vedtak av justisminister Dørum – startet en diskursiv kamp for å inkludere livvakttjenesten som en nødvendig del av organisasjonsvirkeligheten. VG skriver at sjef for tjenesten den gang, Per Sefland, opplevde tapet av livvaktene som et ”*hardt slag*” (Bakkeli, 2005). Som jeg har vist var livvakttjenesten ved POT den gang satt sammen av tjenestemenn som også hadde andre oppgaver i overvåkingstjenesten. De var derfor allerede behørig innlemmet i det kraftfulle fellesskapet som et ansettelsesforhold i en hemmelig tjeneste konstituerer, da de ble skjøvet ut i det *ordinære* politiet.

Den organisatoriske tvangsflyttingen av POTs livvaktfunksjon som Dørum iverksatte, kan forstås som en oppsplitting av dette fellesskapet. Deres kollegaer som hadde andre arbeidsoppgaver i POT, og som livvaktene også deltok i når de ikke utførte livvakttjeneste, forble organisert under overvåkingstjenesten, mens livvaktene måtte skape nye relasjoner i sin nye organisasjonsvirkelighet.

”Sekretessen är identitet och livsstil”, skriver Agrell. Denne identiteten var livvaktene godt etablert i. Om man legger Elias studie til grunn, må man derfor kunne anta at livvaktene som organisatorisk ble overført til OPD, fortsatt følte sterk tilhørighet til sitt gamle fellesskap i den hemmelige tjenesten. Dette ble trolig forsterket av at de på den tiden fysisk sett, var plassert bare noen etasjer unna hverandre, og at de møttes både i korridorer og i bygget ellers⁶. Det er ikke usannsynlig at de fortsatt følte et *vi-samhold* med sine tidligere kollegaer i POT, mens de nye kollegaene i OPD ble sett på som *dem*; selv i god tid etter at den organisatoriske omstruktureringen var gjennomført.

⁶ Før POT ble til PST og fikk sitt eget bygg i Nydalen i 2005, var den fysisk plassert i politihuset på Grønland i Oslo (Overvåkingsentralen). Da livvakttjenesten ble tatt ut av POT og organisert under OPD, skal tjenesten ha blitt forevist til en annen, betydelig mer kummerlig del av bygget enn der POT holdt til. I følge informanter i DKP som var i organisasjonen på den tiden, skal det ha blitt uttrykt stor misnøye med dette.

Denne tvungne separasjonen kan også forstås som en pådriver for den diskursive kampen som senere oppstod, og som ikke lenger bare dreide seg om å fremheve POT/PST som en rendyrket leverandør av gradert informasjon og trusselanalyser, men som også betonet viktigheten av nærhet mellom etterretnings- og analysearbeidet og de som skulle utføre nærsikringsoppdrag.

Utover 2000-tallet og henimot tilbakeføringen av livvaktene til PST i 2005, ble det konstruert en virkelighetsforståelse av at livvakttjenesten er avhengig av nærhet og samlokalisering med etterretnings- og analyseleddet i den hemmelige tjenesten, for å i det hele tatt kunne levere kvalitativt gode livvakttjenester. Det samme ble presisert av PST-sjef Bjørnland, da sammenslåing på ny ble et tema i 2013: Livvakttjenesten ville ha ”*stor nytte av den etterretningstilgangen [gradert informasjon] som er i en nasjonal sikkerhetstjeneste*” (Bjørnland, 2013).

Men oppgaven viser at paradoksalt nok har denne nærheten til etterretning aldri vært et kraftfullt nok argument for å inkludere DKP i den hemmelige praksisen. Da de tvangsflyttede livvaktene ble tilbakeført til PST i 2005, var datidens PST-sjef Jørn Holme fornøyd med beslutningen. Det er en fordel at PST overtar, og at samme tjeneste som vurderer trusselbildet rundt myndighetspersoner igjen får ansvaret for deres sikkerhet, sa Holme. Men, fortsatte han;

- Vi ønsker at den kongelige eskorte fortsatt skal være i Oslo

(Jonassen, 2005)

Mens informasjons- og analysediskursen har klart å etablere virkelighetsforståelsen av at det er nødvendig for PST sin livvakttjeneste å være nærmest mulig etterretning- og analyseleddet i den hemmelige tjenesten for å kunne levere et fullgodt nærsikringsprodukt for myndighetspersonene i Norge, har diskursen for DKP sitt vedkommende, i stedet bidratt til å tydeliggjøre grensene mellom de som er etablert på innsiden av PST, og de som de samarbeider med på utsiden. Sosiale identiteter bygges opp i diskursen, skriver Fairclough (Fairclough, 2008, s. 18). Den graderte kunnskapen har fungert som en byggestein i konstruksjonen av virkeligheten bestående av *insidere* og *outsidere*. Og enn så lenge har DKP gjennom blant annet informasjons- og analysediskursen, blitt godt etablert som en outsider.

12.3 Hvordan kan vi forstå hemmelighold som konstruerende fenomen for samarbeidspraksisen mellom Politiets sikkerhetstjeneste og Den Kongelige politieskorte?

Som det ovennevnte viser, har de to utdypende forskningsspørsmålene hatt betydning for hvordan det overordnede spørsmålet kan besvares. Definisjonsmakten som ligger i det å kunne kontrollere tilgangen til gradert informasjon, har påvirket PSTs samarbeid med DKP. Det har gjort det mulig for PST både å definere DKP ut av en praksis som de selv anser som avgjørende for leveransen av fullgode livvaktjenester, og det har gitt organisasjonen makten til å diktere de menneskelige aktivitetsmønstrene i Den Kongelige politieskorte.

Samtidig kan man ikke frita DKP for ansvar for fremveksten av dagens samarbeidspraksis. Organisasjonen har selv hatt et ekstremt fokus på hemmelighold, diskresjon og anonymitet i hele sin eksistens. Empirien viser at det er grunn til å anta at DKP har manglet initiativ til å endre det som mange innad i organisasjonen, lenge har opplevd som ineffektive og kontraproduktive handlingsmønstre. Hvorfor dette initiativet har manglet, kan forklares på flere måter.

Som jeg har beskrevet fører organisasjoner mennesker sammen i regelmessig interaksjon. Strukturasjonsteorien ser denne gjentatte interaksjonen som grunnlaget for den sosiale strukturen. Gjentatt interaksjon gir oss en følelse av at strukturen er solid og stabil fordi den er basert på den daglige gjentakelsen av de interaksjonsmønstrene som konstituerer dem. *Graden av struktur er altså i stor utstrekning avhengig av i hvilken grad interaksjonen blir vane eller rutine.*

Gjentatt interaksjon i måten vi får informasjon fra PST på, har i så stor grad etablert seg som en stabil og solid sosial struktur i samarbeidspraksisen mellom PST og DKP, at de ansattes forståelse av denne sosiale strukturen som ubrytelig, overstyrt tanker om å endre praksisen til noe bedre. Dette ser også ut til å gjelde for fravær av interaksjon. Vi reagerer ikke engang med endringsforslag når vi opplever at vi *ikke* får nødvendig informasjon. *Fravær* har med andre ord også blitt en tilsynelatende ubrytelig del av den sosial strukturen.

Dermed fortsetter hemmelighold å konstruere samarbeidspraksis gjennom måten det påvirker aktørenes opplevelser av å være tilsluttet organisasjonshistorien og organisasjonsegenskapene til PST eller DKP. Å forstå at man er på innsiden og har tilgang til, eller at man er på utsiden og blir ekskludert fra, det maktpotensialet som ligger i den hemmelige kunnskapen, medvirker til at vi

fortsetter med våre svært rigide, og gjentakende kommunikative interaksjonsmønstre. Inspirert av Paglen kan man si at hemmeligholdet har blitt en måte å organisere vår menneskelige aktivitet på.

Det er verdt å gjenta Foucault som sier at *makten til å handle på bestemte måter, til å kreve ressurser og til å kontrollere, avhenger av den nåtidige kunnskapen som fremheves i samfunnet* (Burr, 2003, s. 68). Maktpotensialet i vår samarbeidspraksis skapes ved å produsere kunnskap som hevdes å være viktig for samfunnet, men som allikevel ikke kan distribueres fritt. Bare de som er etablert på innsiden og på riktig sted i hierarkiet av klarerte individer, kan få vite. Dermed sitter de også på mye av definisjonsmakten i en diskurs som skaper handlingsbetingelser for vår samarbeidspraksis.

Dette forsterker allerede eksisterende barrierer i vårt samarbeid ved at det brukes til å holde mennesker utenfor bestemte arenaer. Det dirigerer våre bevegelser og det organiserer vår atferd. Å gradere informasjon er samtidig å organisere atferd ved at kunnskap – og dermed makt - forfordeles til en bestemt gruppe mennesker. Den hemmelige informasjon skaper lukkede rom; ikke bare fysisk, men i aller høyeste grad også relasjonelt. I vårt samarbeid er den strengt rutinepregede videreformidlingen av denne informasjonen og den kvalitative tiltroen man har til innholdet i den - til tross for at man sjelden kjenner verken grunnlaget for den eller innholdets fulle bredde – med på å begrense enkeltindividers handlingsrom i organisasjonen. Gradert kunnskap dikterer når og hvor vi kan snakke, og med hvem. Det kapsler inn sosiale grupper - ofte ledergrupper og deres kommunikasjon – og segregerer dem fra resten av organisasjonen.

Empirien og organisasjonsfortellingene i denne masteroppgaven, viser at det sterke fokuset på at deling av gradert informasjon er problematisk om den ikke følger bestemte rutiner og prosedyrer som sluser den gjennom dedikerte deler av organisasjonens fysiske rom, gjenskaper og forsværer en samarbeidspraksis som begrenser vår operative kapasitet i akutte situasjoner. Repetisjonen av utsagn og begrep som opprettholder denne praksisen bidrar samtidig til å forme vår oppfatning av hverandre, hvem vi er, hvem som har makt og hvor mye, hva vi kan gjøre, hvor vi kan gå, hvem vi kan snakke med og hvordan.

Tilvirkningen og distribusjonen av hemmelig informasjon, er en prosess som ikke kan utføres objektivt. Det er en fortolkningsprosess av analytikere og beslutningstakerne; både av hva som skal

graderes, og hvem som skal få vite. Når politiorganisasjonens makthavere vurderer informasjon og kunnskap til å ha sikkerhetsmessig betydning, gjøres den eksplisitt samtidig som den graderes inn i en helt spesiell form for rutinisert praksis. Men denne graderingen av informasjon er å blokkere flyten av kunnskap, og - som resultat, hevder Galison - oppstår en *need to know-sektorisering* som forhindrer mennesker å snakke med hverandre på tvers av deres domener, og som derfor skaper sine egne rutiner for å dekke til seg og sitt. Regler, instruksverk, rutiner, vaner og tradisjoner knyttet til den graderte kunnskapen, dikterer organisasjonen til å sikre den mot de som man ser for seg skulle kunne misbruke den på en eller annen måte; også organisasjonens egne. Som oppgaven viser er mer og mer innsamling av informasjon et strukturelt trekk ved det moderne samfunn, og gradering av denne informasjonen likeså. Dette påvirker våre fysiske planløsninger i organisasjonen, og dermed også hvordan vi beveger oss. Nye lokaler må konstrueres, nye koder må læres, nye korridorer må forbeholdes, flere møter må avholdes, nye instruksjoner må utarbeides, nye rutiner for kommunikasjon må innlæres, og sist, men ikke minst, nyansatte må sosialiseres.

Alt dette skjer fordi noen har bestemt at en særskilt type informasjon må holdes hemmelig og leses kun av de som er klarert til det. Interaksjonen knyttet til vår utveksling av gradert informasjon, befaler derfor samtidig hvordan den fysiske utformingen av våre organisasjonsenheter skal være, noe som i sin tur får sterke symbolske implikasjoner for hvordan vi opplever vår egen og våre kollegaers identitet, både på individnivå, gruppenivå og organisasjonsnivå. Hvordan denne planløsningen blir, former og opprettholder oppfatninger som påvirker vår definisjon av hvem vi er og hva vi driver med. Kontorer etableres og korridorer lukkes. Sikre skap settes opp og nøkler som skal brukes til å låse opp de sikre skapene, låses inne i små bokser med kodelås. Passord og koder blokkerer ikke bare for den graderte kunnskapen, men også for menneskenes fysiske utfoldelse fordi de som ikke er etablert på innsiden av et graderingsnivå, må gå omveier.

Men masteroppgaven viser at paradoksalt nok vil også de som *har* lov til å hente ut den graderte kunnskapen, og som *har* lov til å delta i bestemte grupper på bestemte steder til angitt tid, oppleve en begrensning eller *omorganisering* av sin aktivitet på grunn av den graderte informasjonen. De kan ha glemt sine passord, eller føle at de ikke har tid til å logge seg på for å hente ut det som ligger skjult i dybden av et sentralisert datanettverk. Atter andre tar et bevisst valg og lar være å gjøre seg kjent med informasjonen, fordi prosessen med å taste koden til skapet hvor nøkkelen til det andre skapet ligger, men som er plassert litt lenger bort i korridoren, hvor permen med den hemmelige informasjonen befinner seg, rett og slett er for omstendelig, irriterende eller tidkrevende i en arbeidshverdag hvor andre gjøremål heller gis forrang.

Organisasjonsfortellingene i denne masteroppgaven sier noe om hvem som er innenfor og hvem som er utenfor. De sier noe om hvem som har makt, og hvem som har mindre makt. De sier noe om hvilken formell og uformell posisjon den enkelte eller gruppen har. De sier noe om hvem som kan oppholde seg i bestemte korridorer og rom - har du ikke det riktige adgangskortet, må du gå en annen vei. De sier noe om hvem som kan få lytte og hvor. De sier noe om hvem av de få som har den riktige nøkkelen og den unike koden; den eksklusive adgangen til det som beskyttes av doble låsenheter. De sier noe om menneskene i politiorganisasjonen og deres oppfatning av hemmeligholdets betydning, og hvilken plass gradert informasjon bør ha i det daglige.

Hemmeligholdet gir beskjed til den enkelte om at det ikke er noe poeng i å kommunisere med akkurat *han*. Det er ingen vits i å ringe til akkurat *henne*. De har ikke lov, de vil ikke, de kan ikke svare. Det er ingen vits i å gå akkurat *dit*. Det er ingen vits i å banke på akkurat *den* døren. Det er ingen vits i å sette seg i akkurat *det* rommet. Vi er ikke akkreditert, vi er ikke klarert; vi er ikke *etablert*.

Masteroppgaven viser at det dermed oppstår en hel rekke atferdsmønstre både av hemmeligholdets symbolske kraft, og av dets kapasitet til å diktere den fysiske utformingen av organisasjonens planløsninger. Det er en sterk symbolikk i våre koder og passord, i rom som er åpne bare for de utvalgte, og i låste skap som fysisk er til stede og synlig for alle, men som bare de med riktig klarering kan få åpne. Det påvirker hvordan vi tenker om vår egen og de andres posisjon i hierarkiet, og det påvirker hvor vi beveger oss og hvem vi engasjerer oss kommunikativt med. Og alt dette er med på å forme den enkelte medarbeiders sosialisering inn i betydningen av ladede begreper som *diskresjon*, *hemmelig* og *gradert* og konnotasjonene som ligger i kjølvannet av dem; alt dette utgjør det frodige jordsmonnet hvor identitet og maktrelasjoner vokser frem i PST og DKP og dermed også hvordan vår samarbeidspraksis vokser frem.

Kapittel 13 Refleksjon over min forskning og veien videre

13.1 Masteroppgavens metodologiske begrensninger

Som jeg beskrev i metodekapittelet har min forståelse av hva kunnskap er, og hvordan den kan oppnås, endret seg i løpet av forskningsprosessen. En slik endring kan knyttes til begrepet *epistemologisk refleksivitet*, som handler om å reflektere over våre antakelser om verden, om kunnskapen vi bringer med oss inn i forskningsprosessen, og om hvilken betydning dette kan ha hatt for forskningen og resultatene (Willig, 2008, s. 10). Bevissthet om hvordan ens egen forskning kan bidra til konstruksjonen av mening gjennom forskningsprosessen (Willig, 2008, s. 10), er derfor en nødvendig del av min masteroppgave. Som forsker må jeg ta stilling til hvordan forskningsspørsmålet har definert og begrenset forskningsprosessen, og til hvordan min tilnærming og mitt metodevalg kan ha *konstruert* dataene og konklusjonene jeg trekker (Willig, 2008, s.10).

Samtidig må jeg ta høyde for hvordan mine egne verdier, erfaringer, interesser, politiske preferanser, motiv og min identitet har formet forskningen jeg har utført. Å utvise en slik *personlig refleksivitet* betyr at jeg prøver å forstå hvordan forskningen har endret meg både som person og forsker (Willig, 2008, s.10).

Kan min forståelse av hemmelighold som konstruerende fenomen i vår samarbeidspraksis - slik den var i begynnelsen av arbeidet, underveis og nå helt mot slutten av prosessen - ha utviklet seg til en helt annen om forskningsdesignet var et annet, og om forskningsspørsmålene var annerledes formulert?

Forskningsspørsmålene har endret seg underveis. Samtidig som mitt empiriske grunnlag har vokst, og min metodiske og teoretiske innsikt har økt, har jeg byttet ut både begreper og endret setningenes struktur. Jeg har arbeidet mot å gjøre spørsmålene mest mulig *presise*. Det er *min* tenkning og forståelse som ligger til grunn for disse endringene, men i tråd med oppgavens teoretiske og metodologiske fundament, har jeg ingen tro på at det er jeg alene som ligger bak fremveksten av mine forskningsspørsmål, arbeidsprosessen de motiverer og resultatene de produserer. Fra den 22. juli 2011 da jeg for alvor begynte å gå dypere inn i politipraksisen jeg er en del av, og helt frem til siste ord er skrevet, vil denne masteroppgaven vokse frem i et samspill med min kontekst og de menneskelige relasjonene jeg deltar i, og som jeg diskuterer mine antakelser og min tekst med.

Når menneskene i min praksis har stilt meg spørsmål om mitt arbeid, har mine svar tatt utgangspunkt i forskningsspørsmålene og oppgavens tittel. Den videre utviklingen av våre samtaler

har blitt stimulert av den utformingen disse spørsmålene og oppgavetittelen har hatt på det tidspunktet. De har bidratt med sine refleksjoner og erfaringer, og i fellesskap har vi skapt mening knyttet til utfordringer og paradokser i vår hemmeligholdspraksis. Når jeg har foretatt endringer av forskningsspørsmålene og av oppgavetittelen, har dette naturlig nok gitt våre påfølgende samtaler et annet utgangspunkt og en annen stimulans; de har vokst frem på en ny, og annerledes måte enn de forrige. Slik har forskningsprosessen endret både mitt empiriske fokus, mine refleksjoner knyttet til denne empirien og den kunnskapen jeg har hentet ut av den. *Forskningsresultatet* har blitt til et annet.

I mitt studie av hemmelighold som konstruerende fenomen for samarbeidspraksisen mellom PST og DKP, har jeg brukt en narrativ og diskursiv tilnærming, samtidig som jeg er en del av de fortellingene som jeg har brukt som empiri, og av de diskursene jeg har analysert. Under punkt 4.6.1 beskrev jeg den narrative tilnærmingens utfordringer når det gjelder validitet, reliabilitet og objektivitet. Jeg argumenterte for at disse utfordringene kan overkommes. Det er likevel naivt å tro at min forskning ikke har endret både meg personlig, de praksisene som jeg har studert, og mitt eget forhold til disse praksisene.

Hvordan hadde jeg påvirket min praksis om jeg ikke hadde begynt på denne masteroppgaven? Hva om jeg ikke hadde stilt de spørsmålene jeg har stilt, og om jeg aldri hadde oppsøkt den empirien jeg har samlet inn? Hva om jeg aldri hadde brydd meg om å delta i den fortellende aktiviteten som omhandler vår hemmeligholdspraksis, og vårt samarbeid med PST? Hva om jeg *ikke* hadde vært på jobb den 22. juli 2011?

Jeg hadde definitivt vært en annen. Jeg hadde ikke gransket min egen fortid og sosialisering inn i polityrket på samme metodiske måte. Jeg hadde manglet den teoretiske innsikten jeg har i dag, og jeg hadde ikke blitt kjent med PST og DKP på den måten jeg i dag kjenner disse organisasjonene. Jeg ville trolig ikke ha lært at DKP ikke ansatte nye medarbeider på 20 år og at organisasjonen gikk inn i *isolasjon*. At forhenværende sjefer satte fyr på viktig dokumentasjon om vårt organisasjonsliv. At hemmelighold har fungert som et styrende tankegods for sosialiseringen av nyansatte og utformingen av våre organisasjoner.

Etter hvert som min kunnskap om alt dette har vokst, har mine samtaler med mine kollegaer også endret form på grunn av denne kunnskapen. Både bevisst og ubevisst har jeg stilt andre spørsmål enn jeg gjorde før jeg startet på masteroppgaven; hva synes *du* om det jeg har funnet ut så langt og

forteller om til deg? Hva tenker *du* om vårt fokus på og forvaltning av hemmelighold? Hvordan mener *du* at vår hemmeligholdspraksis fungerer? Mine spørsmål og mine bidrag til fortellingene om hvordan vi opplever tilgangen til gradert kunnskap og rutine for uthenting av denne kunnskapen, har sakte, men sikkert, blitt til en annen type spørsmål og til en annen type bidrag. Derfor har de også bidratt til en endring – om enn aldri så liten – av de diskursene som former, opprettholder og forandrer vår praksis.

Parallelt med forskningsprosessen har jeg utført konkrete handlinger som har bidratt til å opprettholde den hemmeligholdspraksisen jeg har rettet min oppmerksomhet mot. Jeg har tastet koder og låst opp doble låsenheter. Jeg har forsaket andre gjøremål og forflyttet meg til egnede lokaler, og på den måten *produsert* tid og rom nok, til å lese de graderte dokumentene. Jeg har brukt arbeidstimer og okkupert egnede lokaler, og på den måten *konsumert* tid og rom nok til å lese de graderte dokumentene. Samtidig med alt dette har mine refleksjoner og min innsikt økt. Og dermed har min *monotorering* av alle disse handlingene endret seg. Mitt bilde av meg selv og det jeg utfører i min egen praksis, har blitt til et annet og dermed har også mine vurderinger av alle disse handlingene endret seg.

Det er umulig for meg å anslå når disse endrede, indre tilstandene begynner og når de slutter, og når de gjør inngrep i forskningsprosessen, og når forskningsprosessen griper inn i dem. Men som sagt; jeg erkjenner dette ikke bare som en uunngåelig, men også som en potensiell verdifull effekt av min forskning.

Er dette problematisk for forskningen og de konklusjonene jeg trekker? Kan min oppførsel, mine handlinger, mine endringer av spørsmål og tittel, og mine bidrag i den daglige, mellom-menneskelige kommunikasjonen, ha bearbeidet organisasjonsfortellingene – deler av mitt empiriske materiale – slik at de passer bedre til å besvare mine forskningsspørsmål?

Det kan ikke utelukkes. Det kan være en underliggende svakhet ved denne masteroppgaven at min forskning og deltakelse, har ført til en modellering av praksis slik at den harmonerer bedre med mine forskningsspørsmål, mine bevisste og ubevisste ønsker, preferanser og motiver. Jeg kan blant annet ha deltatt i samtalene som omhandler vår utveksling av gradert informasjon med PST, på en måte som bare dyrker frem negative oppfatninger av denne praksisen. Min forskning kan ha bidratt til konstruksjonen av en virkelighet hvor bare det negative og paradoksale ved vår forvaltning av hemmelighold gis plass. Jeg kan ha vært en krigshisser, selv om jeg har forsøkt å være diplomat.

Samtidig er min posisjon i min praksis, på ingen måte dominerende. Jeg er en liten brikke i et stort puslespill, og min forståelse og mine bidrag til både opprettholdelse og endring av denne praksisen, konkurrerer med utallige andre. Det er ikke min påvirkning alene, verken før, underveis, eller etter denne forskningsprosessen, som skaper den samarbeidspraksisen jeg deltar i. Det er et felles prosjekt satt sammen av mennesker som tar vår praksis for gitt og dermed uforanderlig, av de som dyrker status quo, av de som jobber hardt for radikale endringer, av de som er uinteressert og av de som har et brennende engasjement. Og vi påvirker hverandre gjensidig i alt vi foretar oss; i de kroppslige aktivitetene vi utfører, i samtalene vi formulerer, i rapportene vi skriver og i forskningene vi bedriver.

I tråd med dette har jeg flere steder i denne masteroppgaven gjort det klart at jeg ikke tror på fullstendig objektivitet innenfor kvalitativ forskning, blant annet under punkt 4.6.1. I studiet av en organisasjon som et åpent miljø, vil relasjoner og andre forhold utvikle seg kontinuerlig gjennom utallige menneskelige interaksjoner. Jeg aksepterer at både mine kollegaer og jeg som forsker og deltaker i disse prosessene, påvirker hverandre gjensidig. Dette er bredt anerkjent innen den kvalitative forskningen (Willig, 2008, s. 18). Derfor har jeg også i denne masteroppgaven forsøkt å avdekke hvem jeg er, hvilke erfaringer som har formet både meg og kunnskapen jeg har brukt til å stille de spørsmålene jeg stiller, og at jeg er godt etablert i de praksisene som jeg forsker på. For meg er dette en måte å gi leseren muligheten til å vurdere min påvirkning på den forskningen jeg har utført. Om jeg ikke selv godt nok er i stand til å formidle mine betraktninger og mine bekymringer for hvordan mine konklusjoner kan ha blitt farget av min bakgrunn og min identitet, er forhåpentligvis leseren så godt informert, at de konklusjonene jeg trekker, kan vektes gjennom leserens oppfatning av meg som person og forsker.

13.2 Masteroppgavens praktiske begrensninger

Alle kan ikke få vite alt. Det finnes informasjon som vil kunne utgjøre en fare om den tilfaller de som både er villige til, og som har kapasitet til å misbruke den. Derfor er det fornuftig å forebygge lekkasjer av sensitiv informasjon både til offentligheten og til enkeltpersoner eller grupper i organisasjoner. I dette ligger også en del av det paradoksale ved denne masteroppgavens resultater. Foruten den potensielle svakheten som jeg har gjort rede for ovenfor, kan det også påpekes at streng systematisk og hierarkisk styring av gradert kunnskap, *er* riktig fremgangsmåte om man vil forsikre seg så godt man kan mot at én eller flere som ikke trenger eller kan få vite, får vite. Min masteroppgave har satt søkelyset på kontraproduktive praksiser og lite hensiktsmessige

rutiner for formidling av gradert kunnskap mellom PST og DKP. Samtidig er det en potensiell svakhet ved oppgaven at den foreskriver en alternativ åpenhetstenkning som vil kunne komme i dyp konflikt med et tidvis reelt behov for streng kontroll med hvem som skal få vite. I dette perspektivet er det klokt å fortsette dagens praksis, og mine konklusjoner vil i så måte fremstå som uheldige.

Jeg tilbyr ingen løsning på dette problemet. Imidlertid kan denne masteroppgaven bidra med en oppmykning av de rutinene, reglene og tradisjonene som i dag preger, og etter mitt syn automatiserer, vår tenkning om hvordan den graderte kunnskapen skal formidles til organisasjonsaktørene. Masteroppgaven kan føre til en moderasjon av denne tenkningen ved at den peker på det uheldige ved en ureflektert videreføring av dagens praksis, og på det *heldige* ved at vi alltid anstrenger oss for å oppnå åpenhet og fri, utforskende dialog når andre hensyn ikke behøver å prioriteres. Disse anstrengelsene tilfaller både lederne og den enkelte ansatte i våre to organisasjoner

13.3 Forslag til endringer

Vi graderer kunnskap fordi vi håper og tror at det kan bidra til å beskytte oss mot uønskede hendelser i fremtiden. Men gjennom denne masteroppgaven har jeg vist at produksjonen, konsumpsjonen og distribusjonen av gradert kunnskap også organiserer oss på uforutsette måter som jeg opplever at man sjelden reflekterer over, og som mitt alternative *narrativ* om hemmelighold kan skape økt bevissthet for.

Masteroppgaven viser at det er ufornuftig med en todelt organisering av LVPST og DKP. Jeg har vist til internasjonal forskning som forteller at det på langt nær er noe særnorskt fenomen at våre hemmelige tjenester har kommunikasjonsproblemer både internt, og med eksterne samarbeidsaktører. Om man ønsker å forbedre DKPs tilgang til den etterretningsinformasjonen som PST selv mener er nødvendig for deres egen livvaktjeneste, er det derfor grunn til å tro at en relativt snarlig sammenslåing er et mer konstruktivt tiltak, enn forsøk på å endre den *identitet og livsstil* (Agrell 1998) som hefter kunnskapsformidlingen innad i og ut fra en hemmelig tjeneste. I dette perspektivet styrker masteroppgaven Traavikutvalgets konklusjon som sier at *tungtveiende grunner taler for en sammenslåing av LVPST og DKP* (Traavik, 2013).

Ja, takk. Ole Brumm ville ha *både* honning og melk, selv om spørsmålet indikerte at han kunne velge bare én av delene. Mitt arbeid med denne masteroppgaven gjør at jeg vil svare det samme. Jeg

mener det er nødvendig *både* med endringer i organisasjonsstruktur, og endringer i ledelse og holdninger; eller enda mer nøyaktig – *ledelsesholdninger*.

For samtidig som masteroppgaven viser det fornuftige i en samlet norsk livvaktjeneste underlagt PST, viser den også at det er liten grunn til å tro at slike strukturelle endringer alene, vil kunne føre til en optimal praksisendring for hvordan vi deler og nyttiggjør oss av gradert kunnskap mellom enheter og avdelinger i politiorganisasjonen. Det vil raskt skapes nye veier i det relasjonelle landskapet som leder til de samme maktkonstellasjonene og opprettholdelsen av de samme identitetsbildene, selv om strekene i det organisasjonsstrukturelle kartet skulle endre seg. Mitt empiriske materiale tyder på at det vil hjelpe lite med strukturelle endringer så lenge beslutningstakerne i de respektive organisasjonene allikevel viderefører de samme prinsippene for produksjon, konsumpsjon og distribusjon av gradert kunnskap. Derfor vil jeg hevde at den kanskje viktigste lærdommen som kan trekkes fra denne masteroppgaven, er at mangelfull effektivisering av vår graderte kunnskapsformidling, først og fremst bunner i et holdningsproblem hos ledelsen i politiorganisasjonen. Deres bidrag til de diskursene som omhandler denne praksisen, har ikke i stor nok grad vært egnet til å dempe aktørenes oppfatning av at jo mer som hemmeligholdes, dess mer immune blir vi mot terroren, og at en streng formidling av denne kunnskapen er mer forsvarlig, tryggere og sikrere for oss alle.

Endringer av den konkrete praksis – av det vi foretar oss av handlinger i våre relasjoner - vil kunne oppstå som et resultat av endringer i struktur, men ikke bare det. Man må også søke å endre samtalemønstre, og dermed også eksisterende maktrelasjoner. Som Stacey skriver er endring kun mulig når det konversasjonelle liv er flytende og spontant, og en umulighet når det forblir fastlåst i repeterende temaer (Stacey, 2011, s. 403-411). Masteroppgaven har vist at vår samarbeidspraksis utgjør dikotomien av Staceys teoretisering av hva som kan skape nødvendige endringer i en organisasjon. Om vi skal endre vår samarbeidspraksis – som er en *kunnskapspraksis* - må lederne i politi-organisasjonen derfor i større grad være villig til å definere hemmelighold som noe som også blokkerer fremveksten av nye interaksjonsmønstre, og på den måten bidra til oppkomsten av konkurrerende diskurser som kan påvirke vår praksis på en positiv måte.

De av våre ledere som er endringsvillige og som samtidig vil være de mest effektive, vil være de som klarer å fange opp når hemmelighold blir brukt som et retorisk virkemiddel som blokkerer nødvendig kunnskap i organisasjonen. Lederne bør fokusere på å begrense det hemmeligholdet i PST og DKP som er unødvendig og stadig repeterende, og som begrenser frittflytende samtaler.

Våre politiledere må derfor i større grad både forstå og gjøre seg i stand til å formidle, at kunnskap konstrueres i menneskelig relatering. Organisatoriske retningslinjer som ødelegger relasjonsmønstre mellom mennesker, er med på å undergrave lærings- og kunnskapsprosesser. I masteroppgaven har jeg vist at dette er én av hemmeligholdets mange egenskaper. Derfor må disse lederne våge å endre på retningslinjene som skaper de delene av vår hemmeligholdspraksis som forstyrrer og ødelegger fruktbare relasjoner, og som på den måten sender oss ut i lite effektive og lite gjennomtenkte aktiviteter. Samtidig må de søke å delta i samtaler som oppfordrer til åpenhet og konstruktiv dialog om utfordringene som er knyttet til vår hemmeligholdspraksis. I motsatt fall risikerer vi å gå glipp av den operative fordelen som det nødvendige hemmeligholdet har til hensikt å skjenke oss.

Med denne masteroppgaven som grunnlag, vil jeg hevde at dersom våre ledere ikke tar initiativ til dette, kan vi ha lave forventninger til nytteverdien av den graderte informasjonen som vi i dag anstrenger oss så veldig for å snakke minst mulig om, og da helst i formaliserte former i forhåndsklarerte rom, eller som vi uten å overveie konsekvensene av, låser inn i skap med doble låsenheter. Like lite som det vokser lite ny kunnskap ut av organisasjonsstrukturelle endringer alene, vokser det også lite ny organisatorisk kunnskap ut av slike former for relatering og kommunikativ interaksjon.

13.4 Videre forskning

I forbindelse med denne masteroppgaven henvendte jeg meg skriftlig til Nasjonal sikkerhetsmyndighet. Jeg ba om å få vite om det finnes noen oversikt over den norske graderingsvirksomheten; om hvor omfattende den er, og om den fortsetter å øke. Jeg fikk aldri noe svar. Jeg mener samfunnet har interesse av å få vite om det også i Norge eksisterer et parallelt hemmelig kunnskapsunivers som overgår det offentlige, slik som Galisons forskning har vist at det gjør i USA. All hemmelig kunnskap organiserer oss på en annen måte enn om den ikke var hemmelig. Enten ved at den *tar* fra oss handlingsrom, eller *gir* oss et definert handlingsrom. Overflødig hemmelig kunnskap fører også til overflødig menneskelig aktivitet, og man kan tenke seg at i sum vil all denne aktiviteten redusere vår evne til å takle våre felles, fremtidige utfordringer knyttet til samfunnssikkerhet- og beredskap.

Samtidig kan et slikt hemmelig kunnskapsunivers være et demokratisk problem fordi de forkludrer samfunnets innsyn og mulighet til å korrigere grunnlaget for de aktivitetene som ansføres av den hemmelige kunnskapen, og makten den skjenker ukjente grupperinger av forvaltningsapparatet. Derfor mener jeg det er viktig med ytterligere forskning som ser nærmere på om vår nasjonale

graderingsvirksomhet har et nivå som ligger så nærme det nødvendige som mulig. Det er behov for mer innsyn i våre hemmelige tjenester, ikke bare for å avdekke om det de foretar seg er i tråd med regler- og instruksjoner, men også for å forstå mer av hvordan og hvorfor den hemmelige kunnskapen vokser frem, hvordan den konstruerer virkelighetsforståelser, hvordan den etablerer maktforhold og hvordan den skaper beslutningsgrunnlag. De hemmelige tjenestene vil lide av et vedvarende legitimitetsproblem om de ikke evner å forklare og forsvare grunnlaget for sine handlinger, sine forespørsler om økt innsyn og kontroll, og sine vurderinger av risiko og trusler som angår oss alle; og det i et samfunn hvor informasjon og kunnskap vokser frem i stadig større tempo, og er lettere tilgjengelig enn noen gang. I dette perspektivet er selve institusjonen *hemmelig tjeneste* paradoksal og tilnærmet anakronistisk. De er derfor tjent med å bidra til en utforskning av spørsmål som:

Hvor kommer den hemmelige kunnskapen fra?

På hvilket grunnlag defineres noe som hemmelig?

Hvordan påvirker dominerende sosiale strukturer produksjonen av hemmelighold?

Når brukes hemmelig kunnskap som beslutningsgrunnlag og hvorfor?

Hvilke grupperinger i samfunnet er tjent med å holde noe hemmelig og hvorfor?

Hvilke maktkonstellasjoner oppstår og vedlikeholdes gjennom den hemmelige kunnskapen?

Hvordan påvirkes våre sosiale relasjoner av myndighetens hemmelighold?

Og sist, men etter min mening kanskje det viktigste av alle;

Hva betyr det for vår atferd, våre aktiviteter, våre identitetsbilder, vår trygghetsfølelse og vår forståelse av vår virkelighet, at vurderinger og analyser av samfunnets utsatthet for risiko, grunnleggende av kunnskap som vi aldri får innsyn i, eller mulighet til å vurdere gyldigheten og påliteligheten av?

Litteraturliste

Aas, T. (2012). *Terrorhendelsene 22.07.2011 - politiets evalueringsrapport – oppfølging*, Vestfinnmark politidistrikt.

Agrell, W. (1998). *Konsten att gissa rätt: underrättelsevetenskapens grunder*. Lund, Studentlitteratur.

Agrell, W. (2005). *Förvarning och samhällshot*. Lund, Studentlitteratur.

Andersen, H. and L. B. Kaspersen (2013). *Klassisk og moderne samfundsteori*. København, Hans Reitzel.

"Arr" *Arr : idéhistorisk tidsskrift*. Universitetet i Oslo Institutt for idéhistorie (1996, 1. utg.).

Barthes, R. (Ed.). (1982). *Introduction to the structural analysis of narratives*. New York: Hill&Wang.

Bergh, T. (1998). *Den hemmelige krigen : overvåking i Norge 1914-1997 : B. 1 : Overvåkingsystemet bygges opp, 1914-1955*. Oslo, Cappelen akademisk forl.

Bergh, T. (1998). *Den hemmelige krigen : overvåking i Norge 1914-1997 : B. 2 : Storhetstid og stormkast, 1955-1997*. Oslo, Cappelen akademisk forl.

Burr, V. (2003). *Social constructionism*. London, Routledge.

Czarniawska, B. (2004). *Narratives in social science research*. London, Sage.

Elias, N. (1994). *The established and the outsiders : a sociological enquiry into community problems*. London, Sage.

Evalueringsrapport, Justissektorens innsats Øvelse Gemini 2013, Politihøgskolen (2013).

Fairclough, N. (2008). *Kritisk diskursanalyse : en tekstsamling*. København, Hans Reitzels Forlag.

Fauske, H. (1998). Anthony Giddens. *Refleksiv modernitet. Orden og kaos i det høymoderne samfunn*. Academia.edu, Cappelen akademisk

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo, Pax.

Fostervoll (1992). *St.meld. nr. 39 Om overvåkingstjenesten*. J.-o. politidepartementet.

Galison, P. (2004). *Removing knowledge*. *Critical Inquiry*, 31(1), 229-243.

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures : selected essays*. New York: Basic Books.

Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet : selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København, Hans Reitzels Forlag.

Giddens, A. (2013). *The Constitution of Society : Outline of the Theory of Structuration*. Hoboken, Wiley.

Gjørsv, A. B. (2012). *Rapport fra 22. juli-kommisjonen* : oppnevnt ved kongelig resolusjon 12. august 2011 for å gjennomgå og trekke lærdom fra angrepene på regjeringskvartalet og Utøya 22. juli 2011. Avgitt til statsministeren 13. august 2012, Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning. **NOU 2012:14**.

Granér, R. (2014). *Selvstendige sheriffer eller lojale byråkrater : om patruljerende politis yrkeskultur*. [Oslo], Cappelen Damm akademisk, 2014.

Hatch, M. J. (2001). *Organisasjonsteori : moderne, symbolske og postmoderne perspektiver*. Oslo, Abstrakt forl.

Hatlebrekke, K. A., & Smith, M. L. R. (2010). *Towards a New Theory of Intelligence Failure? The Impact Of Cognitive Closure and Discourse Failure*. *Intelligence and National Security*

Holbein, J. R. and National Commission on Terrorist Attacks upon the United States. (2005). *The 9/11 Commission : proceedings and analysis*. Dobbs Ferry, N.Y., Oceana Publications.

Holmberg, L. (2000). *Ekstralegale faktorerers indflydelse på politiets skøn*. Oslo, Politihøgskolen, 2000.

Jacobsen, D. I. and J. Thorsvik (2007). *Hvordan organisasjoner fungerer*. Bergen, Fagbokforl.
Tidligere utg. med undertittel: Innføring i organisasjon og ledelse
1. utg. 1997

- Jacobsen, A. J., Bilfeldt, A., Bloch-Poulsen, J., Børsen, T., M.L, G., & Højbjerg, K. (Eds.). (2012). *Refleksiv praksis - forskning i forandring*: Aalborg Universitetsforlag
- Johannessen, K., Tuft, P., & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelige metode* (4 ed.). Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Johannessen, S. O. (2011). *Myter og erfaringer om ledelse: et kompleksitetsperspektiv*. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Johannessen, S. O. (2013). *Politikultur : identitet, makt og forandring i politiet*. Trondheim, Akademika.
- Laqueur, W. (1993). *The uses and limits of intelligence*. New Brunswick, N.J, Transaction Publishers.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvikne, J. T. (2001). *I tjeneste for kongehusets sikkerhet : en beretning om politieskorten gjennom 50 år*. Oslo: Norsk politihistorisk selskap.
- Lund, K. (1996). *Rapport til Stortinget fra kommisjonen som ble nedsatt av Stortinget for å granske påstander om ulovlig overvåking av norske borgere (Lund-rapporten): (avgitt til Stortingets presidentskap 28. mars 1996)* (Vol. nr 15(1995-96)). [Oslo]: [Stortinget].
- Lyotard, J.-F. (1984). *The postmodern condition : a report on knowledge*. Manchester: Manchester University Press.
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt : en innføring i diskursanalyse*. Bergen, Fagbokforl.
- Nyeng, F. (2004). *Vitenskapsteori for økonomer*. Oslo: Abstrakt forl.
- Olsvik, E. H. (2013). *Vitenskapsteori for politiet : tenkemåter for kunnskapsstyrt politiarbeid*. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Paglen, T. (2009). *Blank spots on the map : the dark geography of the Pentagon's secret world*. New York, Dutton.

- Polkinghorne, D. E. (1988). *Narrative knowing and the human sciences*. Albany, N.Y.: State University of New York Press.
- Reiner, R. (2010). *The politics of the police*. Oxford, Oxford University Press.
- Riessman, C. K. (1993). *Narrative analysis*. Newbury Park, Calif, Sage.
- Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data : a guide to the principles of qualitative research*. Los Angeles, SAGE.
- Sahlin (1999), i K Sjøberg (Red), *Mer enn kalla fakta*, s 83-106.
- Stacey, R. D. (2011) *Strategic Management and Organisational Dynamics*, Financial Times/ Prentice Hall.
- Stacey, R. D. (2008). *Hvordan kunnskap vokser frem : et kompleksitetsperspektiv på læring og kunnskapsutvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sørensen, M. P. (2006). *Ulrich Beck : risikosamfundet og det andet moderne*. Århus Santa Barbara, Aarhus Universitetsforlag.
- Ot.prp. nr. 29 - *Om lov om endringer i politiloven (overvåkingstjenestens oppgaver m v)*. J.-o. politidepartementet (2001).
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt : en alternativ lærebok*. Oslo, Universitetsforl.
- Willig, C. (2008). *Introducing Qualitative Research In Psychology* (2nd ed. ed.). Maidenhead: McGraw-Hill Education.
- Winther Jørgensen, M. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforl. Samfundslitteratur.

Web-ressurser

Akre, S. (2013). Oslo-politiet kan miste 68 år gammelt kongelig oppdrag. *Tv2*. Retrieved from <http://www.tv2.no/a/4044529>

Bakkeli, T. (2005). PST får tilbake livvakttenesten VG.
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/statsbudsjettet-2005/pst-faar-tilbake-livvakttenesten/a/277215/>

Bakkeli, T. (2005). Strid om politi-livvaktene. *Verdens Gang*. Retrieved from <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/strid-om-politi-livvaktene/a/104496/>

Bjørnland, M. B. (2013). *Høring - Ekstern gjennomgang av Politiets sikkerhetstjeneste - Rapport fra Traavikutvalget*.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/51443d5a4c6f4dac84db0cb491e16a6b/pst.pdf>

Ekstern gjennomgang av Politiets sikkerhetstjeneste
Rapport fra Traavikutvalget. J.-o. beredskapsdepartementet. Oslo, Justis- og beredskapsdepartementet (2012).
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/ekstern-gjennomgang-av-politiets-sikkerh/id708917/>

Ett politi - rustet til å møte fremtidens utfordringer Politianalysen NOU 2013:9. (2013). Oslo:
Retrieved from <http://www.regjeringen.no/pages/38370010/PDFS/NOU201320130009000DDDPDFS.pdf>.

Jonassen, A. (2005a). Politiet slåss om livvakter. *Aftenposten*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Politiet-slass-om-livvakter-6351264.html>

Jonassen, A. (2005b). PST vant livvaktkampen. *Aftenposten*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/PST-vant-livvakt-kampen-6357948.html>

Jonassen, A., Oustad Hans O. . (2005). -Livvaktflytting var politisk styrt. *Aftenposten*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/-Livvaktflytting-var-politisk-styrt-6357954.html>

Karlsen, M. Ø. (2005). Sloss om livvakt-jobb. Nettavisen.
<http://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/slass-om-livvakt-jobb/378962.html>

Lutro, A. (2005). - PST spiller på politikertrussel Tv2 Nettvisen
<http://www.nettavisen.no/nyheter/.../--pst-spiller...politikertrussel/389245.html>

Muntlig spørretime den 08.mars kl. 10. (2000). <http://www.Stortinget.no>:
Retrieved from <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/1999-2000/s000308.pdf>

NOU 1998:4. (1998). Statens forvaltningstjeneste Retrieved from
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1998/nou-1998-4.html?id=141225>.

Odelstinget - Møte mandag den 21. mai 2001 kl. 18
Om lov om endringer i politiloven (overvåkingstjenestens oppgaver m v). (2000). (2001).
Retrieved from
<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Odelstinget/2000-2001/010521/1/>.

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). J.-o. beredskapsdepartementet (2015).
https://www.regjeringen.no/contentassets/0f02e35f0b2e4946a74515d7bf2b66a8/no/pdfs/prp201420150001_jdddpdfs.pdf

Årsberetning Oslo politiforening (2005).
<http://www.oslopolitiforening.no/id/24.0>

Figurer

Figur 1: Org. kart PST.

Figur 2: Org. kart Justis- og beredskapsdepartementet.

Figur 3: Organisasjonskart Oslo politidistrikt, november 2014

Figur 4: Den Kongelige politieskorte er organisert under spesialseksjonen

Figur 5: Faircloughs tredimensjonale diskursmodell

Figur 6: Kronologisk oversikt over betydningsfulle hendelser i POT/PST og DKP fra etablering til 2014.

Figur 7: Dominerende utsagn, uttalelser og begreper i den operative samordning- og effektivitetsdiskursen

Figur 8: Dominerende utsagn, uttalelser og begreper i informasjons- og analysediskursen

Figur 9: Faircloughs tredimensjonale analysemodell tilpasset oppgaven

*Antall ord i oppgaven eks. forord, innholdsfortegnelse, fotnoter, referanseliste og tabelloversikt:
48 776*

